

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jerneja Stanišič

**Vpliv multikulturalnega tipa državljanstva na sobivanje med
migrantskimi delavci in lokalnim prebivalstvom
Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jerneja Stanišič
Mentor: doc. dr. Tomaž Deželan

**Vpliv multikulturnega tipa državljanstva na sobivanje med
migrantskimi delavci in lokalnim prebivalstvom
Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Hvala vsem, ki ste verjeli in me prenašali..., saj veste, kdo ste.

Posebna zahvala mentorju, za vse napotke, literaturo, pomoč, ...

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Jerneja Stanišič, z vpisno številko 21081096, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: Vpliv multikulturnega tipa državljanstva na sobivanje med migrantskimi delavci in lokalnim prebivalstvom. Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA?.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 21.10.2013

Podpis avtorja/-ice: _____

POVZETEK

Vpliv multikulturalnega tipa državljanstva na sobivanje med migrantskimi delavci in lokalnim prebivalstvom. Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA

V zadnjem času je prisotnih vse več migracij, ki so predvsem ekonomske narave. Problem se pojavi predvsem, ker države menijo, da so delavci, ki so imigrirali v to državo, prišli delat in bodo čez nekaj časa (po končanem delu) odšli. Kot posledico migracij pa je čutiti tudi v prepletanju in mešanju različnih kultur, iz katerih imigranti izhajajo. Problem se pojavi tudi pri sobivanju teh delovnih migrantov z matičnimi državljani. Pričujoče magistrsko delo govori o problematiki delovnih migrantov v Sloveniji. Poudarek je na preučevanju različnih tipov in elementov multikulturalne politike v treh izbranih državah: Sloveniji, Švedski in ZDA in primerjava le-teh med seboj. Obravnavamo predvsem primere dobre prakse, ki bi jih Slovenija morala uvesti oziroma jim namenjati več pozornosti, ker le-ti pripomorejo k boljšemu sobivanju med matičnimi državljani in delovnimi migranti. Posebej je izpostavljena kategorija jezika, ki je za integracijo imigrantov izredno pomembna.

Ključne besede: migracije, multikulturalno državljanstvo, multikulturalna politika, delovni migranti, integracija.

SUMMARY

The Multicultural Citizenship impact on coexistence between Migrant Workers and the Local Population. Case study: Slovenia, Sweden and the U.S.

Recently, migration are more and more present. They reasons for migrations are mainly economic. The countries believe that the workers who have imigrated will leave the country when the work is done, but it is not like that and that is a problem. The result is mixing of different cultures from which the immigrants come from. The problem also occurs in the coexistence of these labor migrants with the host nationals of a country. Our master thesis explains the issue of labor migrants in Slovenia. The focus is on examining the various types and elements of multicultural policies in three selected countries: Slovenia, Sweden and the USA, and the comparison between them. We are presenting examples of good practice should be used also in Slovenia because they help to achieve better coexistence between immigrants and citizens. The language for example is for integration of immigrants very important.

Key words: migrations, multicultural citizenship, multicultural policy, economic immigrants, integration.

KAZALO

ZAHVALA	3
POVZETEK	5
SUMMARY	6
KAZALO	7
1 UVOD	9
1.1 Opredelitev teme magistrskega dela	9
1.2 Raziskovalna relevantnost	15
1.3 Raziskovalno vprašanje in delovne hipoteze	17
1.4 Razdelava metodološkega okvira	18
2 TEORETSKA UMESTITEV MULTIKULTURALIZMA, MIGRACIJ IN DRŽAVLJANSTVA	20
2.1 Državljanstvo in državljanstvo-kot-pravice	20
2.2 Multikulturalizem kot (javna) politika države	23
2.3 Multikulturalno državljanstvo	30
2.4 Državljanstvo kot pravice in kot orodje merjenja multikulturalizma	32
2.5 Gradacija obravnave priseljencev	34
2.6 Kontekstualni faktorji multikulturalizma	38
2.6.1 Globalizacija	38
2.6.2 Evropeizacija	42
2.6.3 Posledice teh procesov – delovne migracije kot generator razmer za odpiranje vprašanj multikulturalizma	44
3 EMPIRIČNA SLIKA MULTIKULTURALIZMA V SLOVENIJI, NA ŠVEDSKEM IN V ZDA	47
3.1 Integracija migrantov in njeno merjenje	47
3.2 Integracija migrantov v Sloveniji	50
3.2.2 Indeks integracije migrantov za Slovenijo	56
3.2 Integracija migrantov na Švedskem	67
3.2.1 Indeks integracije migrantov za Švedsko	70

3.3 Integracija migrantov v ZDA	74
3.3.1 Indeks integracije migrantov za ZDA	78
3.5 Sintetični primerjalni pogled na stopnjo multikulturalizma skozi izbrane pravice državljanstva	81
4 SKLEP	89
5 LITERATURA	97
PRILOGE	104
PRILOGA A: INTERVJUJI	104
PRILOGA B: Zapiski s pogovora z dr. Pajnikovo	112
PRILOGA C: Časovnica o napredovanju Slovenije	113
PRILOGA Č: Priseljeni po državi državljanstva, Slovenija, 2012	114

1 UVOD

You know I am an imigrant and I would like to say hello (Hello!)
To the black, to the white, to the straight and to gay and lesbians, to all!
But first I'm gonna slam, slam Europe with the European junk,
with the slam, slam Europe
Osterreich, Switzerland, Czech and France,
look at me, I'm free, I'm dance
I'm Bosnian imigrant and I'm free
(Kultur Shock, Emigrant)

1.1 Opredelitev teme magistrskega dela

Evropa je v zadnjih letih doživela velike spremembe, ki so v največji meri posledica širitve Evropske unije (v nadaljevanju EU), modernizacije in industrializacije ter lažjega pretoka blaga in storitev. Vse bolj sta prisotna procesa evropeizacije¹ in globalizacije², ki potekata sočasno. Posledica tega pa je, da je ena izmed značilnosti omenjenih dveh procesov, tudi prost pretok, ne samo blaga, storitev in širitev tehnologije, pač pa tudi ljudi ter tako tudi lažja in vse večja migracija (to se ponavadi nanaša na prestop meja neke države in relativno trajno bivanje v tujini; Klinar 1976) oziroma preseljevanje ljudi. Pri tem imamo seveda v mislih predvsem mednarodne migracije, ki so gonilna sila obstoja raznolikih entitet in tako zagotovo spadajo med globalna vprašanja, ki zahtevajo reševanje ne samo na evropski pač pa tudi na globalni ravni (Penninx 2005).

Posledica migracij je tudi ta, da se v današnjem svetu med seboj vedno bolj prepletajo različne kulture, etnične in jezikovne skupine, pa tudi različne religije, ki so skoncentrirane na

¹ Evropeizacija je opredeljena kot koncept, ki se razteza in osredotoča na učinke procesov evropskega povezovanja, vendar pa pri različnih avtorjih najdemo različne razlage le-te. Politološka opredelitev evropeizacije pravi, da je to proces, ki je kompleksen in mnogorazsežnosten, povezuje pa se ga tudi z inovacijo, modernizacijo, spreminjanjem in prilagajanjem. Šlo naj bi predvsem za prodiranje Evropskih institucij in postopkov odločanja v nacionalne in subnacionalne sisteme vladanja. (Fink Hafner in Lajh 2005, 18,19). Pogosto pa se procesi evropeizacije upravičujejo z multikulturalnimi ideologijami, zato je omenjeni pojem relevanten tudi za pričujočo nalogo (Močnik 2011).

² Proces globalizacije, pojem, ki ga različni avtorji razlagajo na različne načine. Prav tako je ne moremo uvrstiti v neko točno določeno področje, saj se nanaša na več družbenih področjih, kot so: sociologija, ekonomija, politika, kultura, vsakdanje življenje, ekologija, ipd. V grobem bi lahko rekli, da je globalizacija sklop sprememb v družbi, politiki in ekonomiji, ki so posledica razširjenega trgovanja in kulturnih izmenjav na globalni ravni. Vpliva tudi na naše vsakodnevno življenje in povečuje medsebojno povezanost, krajša razdalje in zbližuje posameznike ter vpliva na oblikovanje posameznikove identitete, spremembe v prostem času in njegovi porabi, vpliva na vzorce dela in trg delovne sile, vpliva na kulturo, selitve, ipd.

manjšem ozemlju. Za tako etnično raznoliko ozemlje pa je zelo pomembno medkulturno sodelovanje in prilagajanje, saj je za boljše življenje potrebno poskrbeti za čim večjo vključenost v življenjsko okolje in tem boljše razumevanje ter spoštovanje kulturnih, jezikovnih in verskih razlik med prebivalci. Vendar praksi temu ni vedno tako. Pogosto se kaže, da te raznolike kulture med seboj ne živijo povezano in tudi ne skladno. To se opaža tudi v Evropi, ki je tako kulturno kot versko zelo mešano območje. Tu se pojavlja problem diskriminacije, nasilja in izločanja priseljencev in manjšin, ki prihajajo iz drugih delov sveta. Pajnikova (Pajnik 2003) pravi, da migracije povezujemo, ne samo z mejami, identitetami in človekovimi pravicami, ampak tudi z vprašanji, ki se nanašajo na nacije, države, etnije, hkrati pa tudi na restriktivne in izključevalske politike ter rasizem in ksenofobijo. Slednje je vse bolj prisotno tako na ozemlju Evrope, kot tudi drugod po svetu, lahko bi celo rekli, da se med ljudmi širi strah pred priseljenci, oziroma strah, da bi se ljudje, ki živijo v skupnosti neke države preveč razširili, jih okupirali oziroma jim »vsilili« svojo vero, običaje, navade, ipd. V času krize je ta strah še veliko bolj očiten, tako celo nekateri evropski politiki ugotavljajo, da asimilacija tujcev ni uspela, njihove izjave so protimigracijske, dejanja pa kažejo na ksenofobijo in nestrpno ravnanje z manjšinami. S tem v zvezi je veliko govora tudi o multikulturalizmu³ (večkulturnosti), ki prav tako spada med posledice že omenjenega procesa migracij. Po eni izmed najosnovnejših opredelitev multikulturalizma je le-ta opredeljen kot politika do drugačnosti. Marco, v skladu s to opredelitvijo, razdeli multikulturalizem na tri veje: 1. Politika segregacije, geotizacije in rasizma, kar se izven zgornje opredelitve težko razume kot eno izmed oblik multikulturalizma. 2. Ideal talilnega lonca (melting pot), ki, kot sem že omenila, predstavlja zlivanje imigrantskih kultur brez državnega posredovanja. 3. Multikulturalizem, ki se je razvil iz izhodišč kulturnega pluralizma in katerega imamo v mislih oziroma si ga predstavljamo, kadar govorimo o multikulturalizmu (Marco v Deželan 2009).

Kulturna raznolikost, ki jo ta prinaša, pa naj bi bila edinstvena prednost. Nemška kanclerka Angela Merkel je nedavno tega v enem od svojih govorov dejala, da je multikulturalistični poskus, da bi živeli drug ob drugem spodletel (Horvat 2010). Ta izjava se je nanašala

³ Pojem **multikulturalizem** se je začel intenzivneje pojavljati po II. svetovni vojni, predvsem kot posledica povečanih migracijskih tokov (Deželan 2009). Opredeljen je na različne načine in uporablja se ga v različnih kontekstih. V grobem pomeni politiko drugačnosti, večkulturnost, ipd. Opredelimo ga lahko tudi kot sodelovanje oziroma sobivanje različnih kultur, narodov, ipd. v neki družbi. Multikulturalizem bom bolj natančno opredelila v nadaljevanju magistrskega dela. Za obravnavano temo je pomemben predvsem zmerni oz. liberalni multikulturalizem, ki pravi, da kulturne pravice ščitijo pred zunanjimi vplivi in naj bi tako zagotavljale enakost med prevladujočo kulturo in manjšinskimi skupinami, kamor sodijo tudi migrantski delavci (Sardoč 2011).

predvsem na turške, arabske in druge priseljence, ki živijo v Nemčiji. Nekaj podobnega je v enem od svojih govorov izjavil tudi britanski premier David Cameron, ki je izpostavil, da je državni multikulturalizem različne kulture spodbujal k ločenemu življenju, posledica tega pa naj bi bila oslabitev nacionalne identitete ter hkrati osamitev posameznih kulturnih skupin (Sardoč 2011). Tudi njegova izjava o propadlem multikulturalizmu se je nanašala predvsem na muslimanske priseljence. Prav tako je tudi bivši francoski predsednik Nicolas Sarkozy v enem od intervjujev izjavil, da so bile države pri integraciji priseljencev neuspešne, saj so se, po njegovem mnenju, preveč ukvarjale z njihovo identiteto, premalo pa z identiteto države gostiteljice (Sardoč 2011). Porast takih in podobnih izjav se ne pojavlja samo v Nemčiji, Veliki Britaniji in Franciji, pač pa je prisoten po vsej Evropi. Tema je torej aktualna in v zadnjem času v Zahodni Evropi, pa tudi po svetu (Amerika, Avstralija, itd.), zelo pereča ter zato zanimiva za preučevanje. Hkrati gre pri omenjenem problemu za (eu)ropsko vprašanje, ki bi ga bilo potrebno reševati s politiko, ne samo na nacionalni, pač pa tudi na EU in globalni ravni. V sodobnem svetu se države tako rekoč morajo ukvarjati z vprašanji in problemi multikulturalizma, pa če to hočejo ali ne. V zadnjih nekaj letih opazamo tudi, da podpora evropskih politik do priseljavanja in integracije delavcev migrantov slabi (Kralj 2011). O tem pričajo ne samo že prej omenjene izjave politikov o propadlih poskusih multikulturalizma, pač pa tudi tendence po kriminalizaciji priseljencev ter problemi s priseljenci, ki se pojavljajo tudi v Franciji, čeprav je le-ta uvedla kar nekaj ukrepov, ki so vse prej kot demokratični (npr. prepoved nošenja burke na javnih mestih, izgon Romov, ipd.). Seveda pa imajo z omenjenim problemom težave tudi druge države tako v Evropi kot tudi drugod po svetu. Predvsem zaradi gospodarske krize in posledično zmanjševanja potrebe po delovni sili. Problemu migracij in multikulturalnosti se torej posveča veliko pozornosti, manj pa se razmišlja o možnih rešitvah tega problema in vzpostavitvi sožitja med pripadniki različnih narodnosti, kultur, veroizpovedi, ras, ipd.

Primer liberalne demokracije, kjer na istem ozemlju živi več različnih kultur in verskih skupnosti, katerih pripadniki prihajajo predvsem iz držav bivše Jugoslavije, je tudi Slovenija, ki ima pri ocenjevanju zaščite priseljencev le povprečno oceno⁴. Ta ocena gre (po študiji

⁴ Največ točk je dosegla Švedska, in sicer 83. Sledijo ji Portugalska z 79. točkami, Finska z 69. točkami, Nizozemska z 68. točkami, Belgija z 67. točkami in Norveška s 66. točkami. Omenjene države zasedajo vrh lestvice. Slovenija je v omenjeni raziskavi prejela 49 točk, kar jo, skupaj z Grčijo in Irsko uvršča v povprečne države, kar se tiče zaščite priseljencev. ZDA so v tej raziskavi dosegle 62 točk in s tem številom zasedajo mesto med Švedsko in Slovenijo, kljub temu pa spadajo med države, za katere (po Mipex-u) velja, da imajo priseljenci dokaj dobre možnosti za integracijo. Najmanj točk pa je dosegla Latvija, in sicer 31 (Mipex).

Migrant Integration Policy Index - Mipex-a)⁵ predvsem na račun pridobitve državljanstva⁶ in sodelovanja v političnih procesih, kar ji spodbija točke, ker je pridobitev državljanstva za delavce migrante v Sloveniji praktično nemogoča⁷. To pa negativno vpliva na uvrstitev med države, ki imajo dobro urejeno integracijo in dobro zastavljene kriterije enakopravnosti. Mednarodne migracije in vse večje naraščanje raznolikosti v matičnih državah tako vplivajo na uvedbo različnih tipov, bolj ali manj liberalnih pojmovanj državljanstva (npr.: multikulturni tip, evropski tip, ipd.). Pri tem se pojavljajo predvsem vprašanja, kako v primeru velikih rasnih, etničnih, jezikovnih, verskih, ipd. raznolikosti oblikovati koncept državljanstva, ki bi bil čimbolj enoten in bi hkrati zajemal tudi poglobitve vrednote, ideale in cilje h katerim stremi določena država. Poleg tega pa se pojavlja tudi vprašanje, ali si dominantna skupina tega tudi zares želi (Banks 2011). Kymlicka pravi, da bi bilo v 21. stoletju potrebno uvesti novo obliko državljanstva, ki ga poimenuje multikulturno državljanstvo. Slednje priznava in legitimira pravico državljanov po ohranjanju tako etničnih in kulturnih skupnosti, kot tudi nacionalne državljske kulture (Kymlicka 1995). Švedska je primer evropske države, ki je že uvedla multikulturni model politike in s tem tudi multikulturno državljanstvo in je na prvem mestu tudi po enakosti med spoloma ter zelo dober primer socialne države. Na vprašanje, kaj bi taka oblika državljanstva pomenila za Slovenijo in ali bi res ustrezno zajela ohranjanje etničnih in kulturnih skupnosti ter kulturnih vzorcev, smo bolj natančno skušali odgovoriti oz. se do tega opredeliti v nadaljevanju magistrskega dela.

⁵ Raziskava **Mipex** temelji na konceptu enakih možnosti za vse in vsakogar ter meri politike za integracijo priseljencev v vseh državah članicah EU in šestih nečlanicah. Obravnava sedem političnih področij: dostop in mobilnost na trgu delovne sile, združitev družine, dostop do izobrazbe, politično udejstvovanje, prebivanje za daljši čas, dostop oz. pridobitev državljanstva in nediskriminacijo. Namenjena pa je predvsem izboljšanju integracijskih politik v Evropi (Mipex)

⁶ Državljanstvo se pojavlja v več pomenih: a) najožji pomen: državljanstvo kot status – državljanji imajo pravice in dolžnosti; b) širši pomen: državljanstvo kot koncept pravic: socialnih, političnih, civilnih, ipd., ki pa niso nujno vezane na status. Na tem mestu je pomembno opozoriti tudi na to, da imajo migranti določene pravice, nimajo pa statusa državljanov. V zadnjem času pa se pojavlja tudi državljanstvo kot koncept vrlin, ki se nanašajo na obveznosti, ki od državljanov, ki imajo status državljanstva, zahtevajo, da delujejo tudi v sferi zasebnega in združenjih civilne družbe (Sardoč 2011).

⁷ V Sloveniji namreč delavci migranti lahko pridobijo delovno dovoljenje za največ 5 let, potem pa se morajo za minimalno 6 mesecev vrniti v svojo domovino, zaradi tega pa avtomatično izgubijo možnost, da zaprosijo za državljanstvo, ker za slednje velja pogoj, da mora oseba živeti v Sloveniji neprekinjeno vsaj 10 let in pri tem lahko zapusti Slovenijo za največ 60 dni v enem kosu (Ministrstvo za notranje zadeve). Prosilci za državljanstvo morajo imeti tudi zagotovljen vir preživljanja. Poleg tega pa imamo v Sloveniji tudi zelo skromno zakonodajo na tem področju, ki v ospredje postavlja predvsem gospodarski interes in ne človekovih pravic (v 5. členu Zakona o zaposlovanju in delu tujcev je zapisano, da lahko vlada poleg kvote določi tudi omejitve in prepovedi zaposlovanja ali dela tujcev po regijah, področjih dejavnosti, podjetjih in poklicih, kakor tudi omeji ali prepove pritek novih tujih delavcev v celoti ali iz določenih regionalnih področij, kadar je to utemeljeno z javnim ali splošnim gospodarskim interesom).

Multikulturne družbe so tiste, v katerih naj bi ljudje, ki prihajajo oz. izvirajo iz drugih kultur, etničnih skupin, ras, veroizpovedi, ipd. živeli v neki skupnosti z določeno stopnjo skupnih interakcij (Leskošek 2005). Vendar pa kljub temu, da gre v multikulturnih družbah za sobivanje različnih kultur, le-to ne predpostavlja tudi njihovega razumevanja in spoštovanja. Celo nasprotno, pogosto prihaja do izključevanja in stigmatiziranja, ker se številne od njih, kljub državljanskim pravicam, ki jih imajo v neki državi, počutijo odrinjene na rob in stigmatizirane. Pa ne le zaradi njihovega družbeno-ekonomskega statusa, pač pa predvsem zaradi svoje različnosti in svoje kulturne identitete (Kymlicka 2005). Tudi Slovenija in Švedska spadata med države, kjer, kot posledica migracij, različne priseljske skupine predstavljajo pomemben del družbe, ki jo tudi kulturno bogatijo. Ob tem sobivanju pa se postavljajo številna vprašanja, na primer: kako je skupno življenje organizirano v Sloveniji in kako na Švedskem ter kako so priseljenci integrirani v eno in drugo družbo? Švedska je v prej omenjeni raziskavi Mipex, dosegla največje število točk in jo zato navajam kot primer dobre prakse »sožitja« med priseljenci in državljani držav gostiteljic. Švedsko smo si izbrala za primerjavo s Slovenijo tudi zato, ker imata obe državi veliko priseljencev, ki prihajajo iz držav bivše Jugoslavije (v Sloveniji, ki ima kar 95% vseh priseljencev iz držav bivše Jugoslavije, jih je največ iz BiH, in sicer 13.016, sledijo pa Srbi in Makedonci, na Švedskem pa je iz držav bivše Jugoslavije največ Srbov, 1003, sledijo pa priseljenci iz BiH). Poleg že navedenega je Švedska tudi primer dobre prakse države, ki ima uvedeno multikulturno politiko in multikulturni tip državljanstva in primer evropske države, ki ima najbolj liberalne možnosti za naturalizacijo⁸ (Belevander in Ravi 2012), kar pomeni⁹, da imajo delavci migranti zato boljše možnosti za zaposlitev, saj Belevander in Ravi ugotavljata, da ima pridobitev državljanstva z naturalizacijo pozitiven učinek na zaposlovanje delavcev migrantov (Belevander in Ravi 2012). Za pričujočo magistrsko nalogo so iz raziskave Mipex zanimivi predvsem naslednji kriteriji: trg delovne sile in mobilnost na trgu delovne sile, dostop do izobrazbe, pridobitev državljanstva, ipd. (Mipex). Iste kriterije bomo preverila tudi na primeru Združenih držav Amerike (v nadaljevanju) ZDA, ki se po številu točk, doseženih v omenjeni

⁸ **Naturalizacija** – je način pridobitve državljanstva po posameznikovi volji. Oseba torej lahko pridobi državljanstvo na način, da zanj zaprosi, vendar ob tem veljajo določeni pogoji (Ministrstvo za notranje zadeve). Med te pogoje, med drugim, spada tudi dejansko in neprekinjeno bivanje v neki državi (za Slovenijo je ta predpisana doba 10 let, za Švedsko pa veljajo naslednja pravila: begunci lahko zaprosijo za naturalizacijo po 4 letih neprekinjenega bivanja na Švedskem, migranti iz skandinavskih držav po 2 letih neprekinjenega bivanja, vsi ostali migranti pa po 5 letih neprekinjenega bivanja na Švedskem) (Belevander in Ravi 2012).

⁹ Po ugotovitvah več raziskav, kot so npr.: Chiswickova raziskava iz leta 1970 in Akbarijeva iz leta 2008 – obe na primeru ZDA in obe sta proučevali povezavo med plačo in socialno udeležbo delavcev migrantov ter razlike v plači in socialni udeležbi tistih delavcev migrantov, ki so pridobili državljanstvo z naturalizacijo in tistimi, ki ga niso (Belevander in Ravi 2012).

raziskavi, uvrščajo ravno med Slovenijo in Švedsko in za katere sicer velja, da bolj kot po principu multikulturalizma, delujejo po principu "talilnega lonca" (melting pot), kar pomeni, da je več poudarka na asimilaciji migrantov (Pikalo 2010). Teorija "talilnega lonca" poudarja zlivanje kultur med katerimi prihaja do kulturnega stika. Ko se različne kulture med seboj pomešajo in stopijo, naj bi nastale nove kulture. V ZDA gre za to, da se s pomočjo omenjene teorije brišejo meje med različnimi kulturnimi skupinami in se hkrati uveljavljajo skupne vrednote, ki izhajajo iz zahodne, ameriške, kulture. Gre za to, da se pri asimilaciji priseljencev, različni kulturni elementi spojijo v bolj homogeno celoto s skupno, prevladujočo kulturo (Sociology About).

Za Slovenijo pa se je potrebno vprašati ali imajo priseljenci dovolj pravic in ali bi jim bilo potrebno zagotoviti boljše izvajanje zagotovljenih pravic? Kaj storiti z multikulturno politiko in državljanstvom, ki je eden od ključnih dejavnikov dobre integracije v družbo? Tako iz različnih javnomnenjskih raziskav (npr. javnomnenjska raziskava o odnosu do migrantov, ki jo je izvedlo Znanstveno-raziskovalno središče Koper, raziskava Slovenskega javnega mnenja – SJM z vprašanji o strpnosti) kot tudi iz poročil ter izjav Varuha človekovih pravic in komisarjev za človekove pravice je razvidno, da Slovenci ne spadamo med strpne narode do tujcev in drugače mislečih. Institucija Varuha človekovih pravic, v svojih poročilih že več let opozarja in izraža zaskrbljenost zaradi javnega spodbujanja nestrpnosti do drugačnih, kar se kaže na več načinov, na primer z različnimi izpadi do tujcev in drugačnih, kot so napadi na pripadnike različnih etničnih in verskih skupin (napad na voditelja budističnega gibanja, ipd.), z raznimi oblikami sovražnega govora (predvsem preko spletnih forumov, npr: označevanje skupin ali posameznikov z neprimernimi izrazi, ipd.), s kratenjem pravic verskih manjšin (npr. Muslimani in gradnja džamije), javno spodbujanje sovraštva in nestrpnosti, neenake razmere za priseljence in državljane na trgu delovne sile, ipd. (Pečauer 2011). Na naraščanje nestrpnosti v širši javnosti že več let v svojih poročilih, opozarja tudi varuh človekovih pravic. Poleg tega v svojih poročilih omenja tudi pomanjkljive državne predpise na tem področju ter podaja nekaj predlogov in možnih rešitev (Varuh človekovih pravic LP 2008, Varuh človekovih pravic LP 2010). Za magistrsko nalogo so še posebno zanimivi rezultati dveh javnomnenjskih raziskav o odnosu do delavcev migrantov (raziskavi: Poklicali smo delovno silo, prišli so ljudje - analiza socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji in Integracijske politike - vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitoringa je izvedlo Znanstveno-raziskovalno središče Koper). Rezultati zadnje omenjene raziskave (ena izvedena leta 2007, druga pa 2010) kažejo na to, da odnos do

delavcev migrantov med lokalnim prebivalstvom v veliki meri povzroča občutek ogroženosti, predvsem na račun povečevanja brezposelnosti in negotovih socialno-ekonomskih razmer. V tej raziskavi se je pokazalo tudi to, da dobra polovica vprašanih meni, da bi morala vlada zmanjšati in omejiti število delovnih dovoljenj za delavce migrante. To se je v zadnjih letih dejansko zgodilo, saj je število izdanih delovnih dovoljenj po podatkih Ministrstva za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ) in evidenci Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije (v nadaljevanju ZZZS) za delavce migrante močno upadlo. Iz zgoraj omenjene raziskave (Poklicali smo delovno silo, prišli so ljudje - analiza socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji in Integracijske politike - vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitoringa) je razviden tudi podatek, da večina vprašanih meni, da bi si Slovenija morala prizadevati za bolj odprto, strpno in multikulturno družbo s tem, da delavci migranti prispevajo k oblikovanju multikulturnega okolja in sobivanja v državi (Kralj 2011).

1.2 Raziskovalna relevantnost

Raziskava je pomembna in relevantna predvsem z vidika opredelitve in iskanja rešitev, kako vzpostaviti »sožitje«, dobre odnose in enake pravice med matičnimi prebivalci in delavci migranti, kar naj bi vplivalo tudi na manj nestrpnosti ter izboljšanje življenjskih razmer v državi, ki so sedaj vse prej kot dobre, saj delavci migranti živijo v nemogočih pogojih, tako delovnih kot tudi življenjskih. Delavci migranti, na katere smo se osredotočili v magistrskem delu, si za vzpostavitev boljših življenjskih pogojev med drugim prizadevajo tudi za pridobitev državljanstva kot statusa.

V magistrskem delu smo analizirali ter na osnovi že omenjenih Mipex-ovih kriterijev, med seboj smo primerjali stanje priseljencev v dveh evropskih državah, v Sloveniji in na Švedskem. Skupne ugotovitve smo potem primerjali še z eno izmed največjih imigrantskih držav – ZDA. Najprej nas je zanimalo, kakšno je njihovo socialno-ekonomsko stanje, kakšne možnosti imajo za pridobitev delovnih dovoljenj, s kakšnimi ovirami se pri tem srečujejo, kakšne so njihove možnosti, da pridobijo državljanstvo ter kakšne so pri tem omejitve in ovire. Nato pa smo se osredotočili na kriterije, ki bi lahko pomenili korak bližje k sobivanju¹⁰

¹⁰ Za **kriterije sobivanja** bom predpostavila: spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, sprejemanje različnosti, strpnost, prag tolerance, enakopravnost,... Pri določanju oz. merjenju enakopravnosti mi bo v pomoč predvsem raziskava Mipex. Pri spoštovanju človekovih pravic in svoboščin si bom pomagala z analizo temeljnih

oz. sožitju med priseljenci in domačini. Kot že omenjeno, smo se osredotočili predvsem na skupino delovnih migrantov in na to, da je iskanje dela v zadnjih nekaj letih najpogostejši razlog za migracije v druge države, kar potrjujejo tudi statistična poročila Direktorata za migracije in integracijo zadnjih nekaj let (v letu 2010 je bilo 75% migracij zaradi zaposlitve ali dela in 67% v letu 2011) (MNZ). Zanimalo nas je tudi, kakšne so dobre prakse iz Švedske, ki bi jih na tem področju lahko uvedle tudi druge države. Na primeru Švedske bomo preučili švedsko ureditev na področju regulacije delovnih migracij, ki predstavlja tudi enega od kazalcev stopnje »multikulturalizma« v državi. Pri državljanstvu gre za pravno povezavo med posameznikom in državo, na kar je vezanih kar nekaj pravic, ki izhajajo iz tega. Take pravice so na primer: volilna pravica, nekatere socialne pravice, dostop do nekaterih delovnih mest in celo najema kreditov. Za multikulturni tip državljanstva pa je predvsem pomembno spoštovanje in sprejemanje drugačnosti, s tem pa tudi enakopravnost. Na podlagi preučenega smo se skušali opredeliti, kaj bi morala Slovenija storiti, da bi lahko uvedla »multikulturni« tip državljanstva in izpostavila prednosti in slabosti omenjenega tipa državljanstva. Nadalje ugotavljamo tudi, katere so največje ovire, na katere naletijo delavci migranti pri vključevanju v življenje in družbo države gostiteljice.

V magistrskem delu smo na primeru Švedske skušali ugotoviti, s kakšnimi mehanizmi lahko države pripomorejo k vključevanju delovnih migrantov v družbeno življenje v državi gostiteljici. Predvsem nas je zanimalo, ali bi ti elementi utegnili pripomoči k sožitju med imigranti in matičnimi državljani in zakaj. Skušali smo tudi ugotoviti, kateri tip multikulturalizma je najprimernejši za uvedbo v Sloveniji. Vpogled v to, kateri tip oziroma model multikulturalizma je najprimernejši za Slovenijo in kakšen je značaj tega modela lahko pogledamo skozi aspekt državljanstva, saj je to ena izmed variabel, ki nam bo povedala več o značaju politike multikulturalizma. Kateri model je najprimernejši smo skušali ugotoviti s težavnostjo pridobivanja državljanstva in s posledicami, ki jih delavcem migrantom to prinaša. Kot smo že omenili, delavci migranti v Sloveniji zelo težko pridejo do državljanstva, kar jim povzroča nemalo ovir, da ne govorimo o diskriminiranosti, ki jo le-to povzroča. Na Švedskem je položaj delovnih migrantov boljši tudi zaradi multikulturnega državljanstva. V ZDA, ki spadajo med države, ki jih migranti najbolj oblegajo, je koncept podeljevanja

pravic in ugotavljala morebitne razlike, ki se pojavljajo med pravicami matičnih državljanov in priseljencev. Strpnost, prag tolerantnosti in sprejemanje različnosti pa bom skušala določiti s pomočjo že opravljenih javnomnenjskih raziskav in analizo drugih dokumentov, ki obravnavajo omenjeno problematiko ter mnenj različnih strokovnjakov, med katerimi bom nekatera pridobila tudi z intervjuji, ki jih nameravam opraviti za namen dokazovanja oziroma zavračanja hipotez v magistrski nalogi.

državljanstva legalnim migrantom precej odprt. Vendar pa je na ravni političnih pravic ta sistem izredno unitaren, naturalizacija je namreč pogoj, da posameznik pridobi politične pravice, natančneje, da lahko glasuje oziroma voli. Prav tako so ZDA izredno nedostopne za dvojna državljanstva (Benhabib 2010).

1.3 Raziskovalno vprašanje in delovne hipoteze

Cilj magistrskega dela je proučiti in raziskati politiko multikulturalizma, s pomočjo analize stanja regulacije delovnih migracij ter podati primerjavo med Slovenijo, Švedsko in ZDA.

Posebno pozornost smo tako v magistrskem delu namenili raziskavi različnih tipov politike multikulturalizma (glej Marco v Deželan 2009). Poleg že prej omenjenega smo ugotavljali tudi, kateri od obravnavanih tipov politike multikulturalizma je »dober« in ali deluje, je dober samo v teoriji ali deluje tudi v praksi. Pri tem nas je zanimalo predvsem razmerje med položajem delovnih migrantov in pripadniki s polnopravnim članstvom v posamezni skupnosti – državljani.

Skozi naše raziskovanje tega področja smo poskušali odgovoriti na predvsem naslednji vprašanji: *Kateri izmed obravnavanih tipov politike multikulturalizma je najprimernejši za uporabo pri vzpostavljanju sobivanja med delovnimi migranti in lokalnim prebivalstvom v Sloveniji? Kateri elementi so najpomembnejši pri vzpostavitvi sožitja oziroma dobrega sobivanja med lokalnim prebivalstvom in delovnimi migranti?*

Hipotezi, ki sta postavljeni na osnovni predstavljenih raziskovalnih vprašanj pa sta naslednji:

- Uvedba multikulturenega državljanstva je ustrezno orodje za vzpostavitev sožitja med delovnimi migranti in lokalnim prebivalstvom, ker daje delovnim migrantom enake pravice kot matičnim državljanom, in hkrati omogoča, da obdržijo svoje kulturne, jezikovne in etnične skupnosti.
- Elementi politike multikulturalizma blagodejno vplivajo na odnose med delovnimi migranti in lokalnim prebivalstvom, ker omogočajo enake možnosti za vse, tako za lokalno prebivalstvo, kot tudi delovne migrante.

Ali naše predpostavke, ki smo jih zapisali v hipotezah držijo, smo preverili na treh izbranih državah: Švedski, ZDA in Sloveniji.

1.4 Razdelava metodološkega okvira

Magistrsko delo je sestavljeno iz teoretičnega in empiričnega dela. Teoretični del temelji na pregledu relevantne literature in virov, pri čemer smo poskušali predstaviti poglobitve tokove razmišljanj na danem raziskovalnem polju. Na podlagi predstavljenih teoretičnih okvirov in teoretskih premis smo namreč lahko uokvirili tudi empirična dognanja, do katerih smo se dokopali skozi proces raziskovanja izbranega problema. Tako je v empiričnem delu potekal proces zbiranja, analiziranja in interpretacije podatkov v okviru predstavljenih teoretskih konceptov, kar nam je omogočil tudi končno preverjanje postavljenih hipotez in primerjavo med obravnavanimi državami.

V magistrskem delu smo tako za preverjanje zastavljenih hipotez in delovnih vprašanj uporabili *primerjalno metodo*, s katero smo primerjali tri študije primerov: Slovenije, Švedske in ZDA na danem področju. Primerjalne metode namreč dajo najbolj očitne poti za testiranje teoretičnih postavk. Študije primerov pa so sestavljene iz kombinacije kvalitativnih in kvantitativnih metod (Marsh in Stoker 2002). Za namen primerjave izbranih držav smo se poslužili naslednjih tehnik oziroma načinov analize:

- analize vsebine zakonodajnih aktov in drugih uradnih dokumentov (Zakon o tujcih, Zakon o državljanstvu, Deklaracija o človekovih pravicah, Zakon o zaposlovanju tujcev, ipd.);
- analize primarnih, sekundarnih in terciarnih arhivskih virov s področja migracij (Izdana delovna dovoljenja, SURS, Mipex, članki, ipd.);
- statistične analize baz podatkov s področja migracij (SURS, Statistik of Sweden, Eurostat, Zavod za zaposlovanje);
- analize dostopnih uradnih statistik (za lažje razumevanje in pojasnjevanje pojmov mi bodo, poleg že omenjenih kriterijev iz raziskave Mipex, v pomoč še nekateri drugi podatki, ki jih bom pridobila od statističnih uradov obeh omenjenih držav, Eurostata) ter nekaterih že narejenih raziskav (npr. IMIS, Mipex, različne javnomnenjske raziskave.)) ter

- poglobljenega družboslovnega intervjuja z eksperti, uradniki s tega področja in predstavniki ciljne skupine (kontaktirali smo sedem strokovnjakov, vendar so bili samo trije strokovnjaki s področja migracij pripravljeni sodelovati v intervjujih, poleg tega pa smo opravili še sedem intervjujev z delovnimi migranti, ki delajo in živijo v Sloveniji. V izboru so delovni migranti tako iz tretjih držav, bivše Jugoslavije kot tudi držav članic EU. Kontaktirali smo jih deset, vendar se jih je na intervju odzvalo sedem).

1.5 Struktura magistrskega dela

V teoretičnem delu magistrskega dela so podane definicije, obravnave in razlage teorij in pojmov, ki so potrebni za lažje razumevanje in pomoč in podkrepitev analize. V empiričnem delu so analize in razlage podatkov, pridobljenih z različnimi raziskavami, predvsem raziskave Mipex in predstavitev vseh treh držav, ki jih obravnavamo. Te razlage in analize so podkrepljene še z mnenji in ugotovitvami strokovnjakov, ki smo jih pridobili s pomočjo intervjujev in pa nekaj lastnimi mnenji ter mnenji in ugotovitvami delovnih migrantov, ki živijo v Sloveniji, s katerimi smo prav tako opravili intervjuje.

V zaključku pa so predvsem sklepne ugotovitve in analize intervjujev, ki smo jih opravili. Na koncu magistrskega dela smo povzeli še najpomembnejše ugotovitve in podali morebitne predloge, kako bi lahko rešili problematiko, ki smo jo obravnavali.

2 TEORETSKA UMEŠTITEV MULTIKULTURALIZMA, MIGRACIJ IN DRŽAVLJANSTVA

V tem delu magistrske naloge bomo, za lažje razumevanje, razložili osnovne pojme, ki jih bomo uporabili v magistrskem delu in, ki so ključnega pomena za nadaljnjo analizo. Pojmi, ki jih bomo razložili v tem delu naloge so pomembni predvsem za razumevanje tematike in za preverbo hipotez in iskanje odgovorov na delovna vprašanja, ki smo jih postavili na začetku naloge. V tem delu bomo torej razdelali teoretske opredelitve pojmov, ki se nanašajo na multikulturalizem in državljanstvo (multikulturalizem, državljanstvo, migracije, delovne migracije, ipd.).

2.1 Državljanstvo in državljanstvo-kot-pravice

Intervjuvanec 4, Afrika: *Enkrat sem šel na razgovor za službo, bilo nas je 6. Potem sem pokazal moje dokumente, pa so mi rekli: »Ne, ta služba zahteva, da imajo kandidati slovensko državljanstvo. Bila je služba za delo v skladišču. Potem pa so še rekli, da moram imeti 3 leta stalnega bivanja, da lahko dobim službo. S statusom, ki ga imam, bom tukaj težko dobil službo. Recimo za službe brez poklica imaš kake 50% možnosti, če imaš državljanstvo. Brez državljanstva pa je težko. Če hočeš imeti boljšo službo, pa moraš imeti diplomu od končane šole. Tukaj v Sloveniji pa mi ne veljajo dokumenti o šoli iz matične države, ker državi nimata sporazuma.«* (Brezigar v Medvešek in Bešter 2010, 167).

V splošnem državljanstvo pomeni pripadnost oziroma članstvo posameznika, identiteto v neki nacionalni državi (Dedič 2003). V angleškem jeziku koncept državljanstva združuje dva pojma: *citizenship*, ki označuje pravice in dolžnosti med posameznikom in državo in *nationality*, ki označuje pravno razmerje med posameznikom in državo, ki posamezniku – svojemu državljanu nudi diplomatsko zaščito. V slovenskem jeziku pa sta oba pojma združena v enega: *državljanstvo* (Dedič 2003). Ena izmed osnovnih definicij državljanstva je podana v Evropski konvenciji o državljanstvu in pravi, da je to pravno razmerje med posameznikom in državo (Evropska konvencija o državljanstvu 2000). Državljanstvo je sestavljeno iz različnih komponent (pravnih, političnih, socialnih, kulturnih, ipd.) zato so tudi definicije različne in številne. V pravnem smislu je tako državljanstvo opredeljeno kot razmerje med posameznikom in državo, ki je nadgrajeno z medsebojnimi pravicami in dolžnostmi. Gre za pravni status, iz katerega ponavadi izvirajo politične pravice in svoboščine

in pravne obveznosti države do posameznika in obratno (Deželan 2009). Državljanstvo pa ni zgolj in samo pravna kategorija, pač pa ga je potrebno razumeti tudi družbeno in skozi pravice ter možnostjo enakopravnosti in uveljavljenosti v družbi. Nekatere opredelitve gredo tudi dlje – poleg pravnega statusa, ki prinaša pravice in dolžnosti, opredeljujejo državljanstvo tudi kot dejansko politično enakost državljanov. Ena takih definicij je Parryjeva, ki pravi, da je državljanstvo pripadnost mreži pravic in dolžnosti, okoli katere državljanji zgradijo svoja življenja (Parry v Deželan 2009). Državljanstvo se pojavlja v več pomenih: a) najožji pomen: državljanstvo kot status – državljanji imajo pravice in dolžnosti; b) širši pomen: državljanstvo kot koncept pravic: socialnih, političnih, civilnih, ipd., ki pa niso nujno vezane na status. Na tem mestu je pomembno opozoriti tudi na to, da imajo migranti določene pravice, nimajo pa statusa državljanov. V zadnjem času pa se pojavlja tudi državljanstvo kot koncept vrlin, ki se nanašajo na obveznosti, ki od državljanov, ki imajo status državljanstva, zahtevajo, da delujejo tudi v sferi zasebnega in združenih civilne družbe (Sardoč 2011).

Za to magistrsko delo je pomembno predvsem razumevanje državljanstva kot pravice. Na tem področju je najvplivnejši in največkrat citirani teoretik Thomas Humphrey Marshall, ki je po drugi svetovni vojni pisal o državljanstvu in družbenem razredu (Deželan 2011). Pri tem naj bi šlo predvsem za to, da se zagotovi, da je vsak posameznik obravnavan kot enak in enakopraven član družbe, kar lahko zagotovimo z zagotavljanjem različnih pravic, ki jih Marshall razdeli v tri kategorije: civilne pravice, socialne pravice in politične pravice. Prva skupina – *civilne pravice oziroma civilno državljanstvo* – so pomembne predvsem pri zagotavljanju individualne svobode. Med te pravice spadajo na primer: pravica do osebne svobode, svobode govora, osebne lastnine, mišljenja in verovanja, pravica do pogodbe, do pravičnega sojenja, ipd. Druga skupina – *politične pravice oziroma politično državljanstvo* – tu gre predvsem za volilno pravico in pravico do sodelovanja v javnih in političnih zadevah. Tretja skupina – *socialne pravice oziroma socialno državljanstvo* – ta skupina naj bi se razvila v 20. stoletju z nastankom države blaginje. V to skupino spadajo vse pravice od pravice do minimalne ekonomske blaginje in socialne varnosti pa vse do pravice do življenja na dostojni ravni in v skladu s standardi družbe. Sem spadajo različne institucije, kot so na primer izobraževalne, zdravstvene in socialne službe. Marshall je kot osnovne socialne pravice izpostavil zdravstveno varstvo in izobraževanje. Pri tej razčlenitvi je pomembno omeniti, da imajo socialne pravice popolnoma drugačen značaj, kot politične in civilne, saj se socialne pravice nanašajo na kvaliteto življenja, ki jo je težko določiti in opisati, poleg tega pa naj bi dajale tudi občutek skupne nacionalne pripadnosti (Deželan 2011). Z zagotavljanjem vseh

treh sklopov pravic pa naj bi država zagotavljala in dosegla, da se vsak član družbe počuti kot njen enakopraven in polnopraven član, ki je zmožen uživati v skupnem družbenem življenju. Kljub številnim kritikam, pa je Marshallova opredelitev državljanstva zelo uporaba predvsem pri raziskovanju državljanstva kot pravic. Namreč, ko ljudi vprašamo, kaj je za njih državljanstvo in kaj jim pomeni, bodo največkrat odgovorili v smislu pravic in ne v smislu udeležbe in odgovornosti, ki jih prinaša, saj za večino ljudi to pomeni pravico imeti pravice (Kymlicka 2005).

Norman in Kymlicka pravita, da je sodobno razumevanje državljanstva zelo zaznamovano s področjem pravic. Tudi zgodovinsko gledano je državljanstvo povezano s konceptom pravic, saj so že v antičnem Rimu ločevali med zasebnimi in javnimi pravicami posameznikov. Problem, ki se pojavlja pri preučevanju državljanstva skozi koncept pravic pa je v tem, da so le-te težko merljive, a so kljub temu dobro orodje za preučevanje države blaginje (Deželan 2011). Poleg tega ocenjujemo, da je državljanstvo kot koncept pravic tudi ustrezno orodje za dosego sožitja med migrantskimi delavci in matičnimi prebivalci. Če je temu res tako, pa bomo skušali razložiti v nadaljevanju naloge.

Kot že prej omenjeno se Marshallova teorija srečuje s kupom kritik, med drugim jo kritizira tudi Janoski, ki omenjeni teoriji očita, da ne zajame nekaterih pravic, kot so na primer pravica do delavskih shodov, pravica do soodločanja na delovnem mestu, ipd. (Janoski 1998). Omenjeni dve pravici sta pomembni tudi za preučevano tematiko pričujoče naloge. Janoski tako razdeli pravice glede na njihov značaj, na pasivne in aktivne ter ekonomske in neekonomske. Neekonomske, pasivne pravice so civilne, kamor ponavadi spadajo svoboščine posameznika. Neekonomske, aktivne so politične pravice. Socialne pravice spadajo med ekonomske, pasivne pravice, pri katerih gre za javno posredovanje v posameznikovo zasebno življenje. Namen tega posredovanja je zagotavljanje minimalnega življenjskega standarda, ki velja v neki državi. Janoski pa opredeli še četrto kategorijo, in sicer participativne, ki so ekonomske, aktivne pravice. Slednje predvidevajo aktivno udeležbo na področju trga in javnega sektorja (na primer: nadzor nad kapitalom, posredovanje na trgu dela, delavska participacija, ipd.). Ne smemo pa pozabiti tudi na državljanske dolžnosti, ki so v času velikega migriranja prebivalstva pogosto razumljene kot element prisile ali pa so postavljene v ozadje (kot na primer pri evropskem državljanstvu) (Deželan 2011).

V obdobju velikega preseljevanja so se tako začele pojavljati težnje po novem državljanstvu, »ki naj bi po eni strani preseglo navezanost na politični skupnost v okviru nacionalne države, po drugi strani pa naj bi se fragmentiralo pod pritiski partikularnih družbenih skupin (ženske, homoseksualci, verske, etnične, rasne manjšine, itd.), ki poleg formalne enakosti, ki jo zagotavlja formalno (univerzalno) državljanstvo, zahtevajo tudi substantivno enakost, ki pa je pogosto v nasprotju s konceptom državljanstva modernih nacionalnih držav« (Dedič 2003, 28). Že Marshall je izpostavil, da je državljanstvo, ne samo status, pač pa tudi identiteta posameznika v določeni družbi. Socialne pravice naj bi pripomogle k integraciji izključenih skupin in tako k nastanku enotnosti in skupne nacionalne pripadnosti ter vključenosti ljudi v skupno kulturo (Kymlicka 2005). Sčasoma pa je postalo jasno, da se določene družbene skupine (npr.: geji in lezbijke, črnci, razne etnične in verske manjšine, ipd.) kljub temu, da imajo državljanstvo, še vedno počutijo stigmatizirane in izključene. Tako naj bi se začele oblikovati nove oblike državljanstva, ki so specifične za posamezno skupino (Kymlicka 2005). Med t.i. nove oblike državljanstva se uvršča tudi multikulturno državljanstvo, ki v osnovi pomeni, da imajo posamezniki oziroma državljani individualne pravice, niso pa enotni kot posamezniki. Nanaša se na usklajevanje univerzalnih pravic in članstva v nacionalnih skupnostih, pri tem pa je prisoten »izziv« etnične raznolikosti (več o tem v razdelku o multikulturnem državljanstvu). Univerzalno državljanstvo zagovarja enake pravice in enak status za vse državljane pod istimi pogoji. Marion Young Kymlicki in njegovemu tipu multikulturnega državljanstva očita, da je slabši od univerzalnega, saj naj bi upošteval le etnične skupine in migrante, ne pa tudi ne-etničnih skupin, kot so na primer geji in lezbijke, invalidi, ipd. Youngova zagovarja tezo, da je za resnično enakost potrebno upoštevanje razlik med različnimi družbenimi skupinami (Deželan 2009).

2.2 Multikulturalizem kot (javna) politika države

Multikulturalizem je danes prisoten tako v znanstvenih diskurzih kot tudi v sferah družbenega življenja. Prva asociacija, ko je govora o multikulturalizmu je povezana z razlago, da pojem multikulturalizem, pomeni več kultur, ki se nahajajo oziroma živijo ali obstajajo na nekem področju ali ozemlju (Lukšič-Hacin 2002). Vendar stvar ni tako preprosta, saj je definicij multikulturalizma veliko. Predvsem je pomembno, da najprej ločimo med multikulturnostjo, ki se nanaša na državo oziroma okolje, kjer biva več različnih kultur ali etničnih skupin in

multikulturalizmom, ki pa je povezan z ureditvijo odnosov, kot npr. politike, človekovih pravic, ideologije, ipd. v večkulturnih prostorih (Lukšič-Hacin 2002).

Bistvo multikulturalizma je v tem, da naj bi, poleg tega, da gre za sobivanje različnih kultur, ras, etničnih skupin, ipd., zagotavljal enake pravice in možnosti za vse. Poleg zagotavljanja pravic in možnosti, pa seveda nalaga tudi določene dolžnosti (Rex 1997). Migranti, ki jih je, v mestih vedno več, in manjšine imajo tako možnost, da si zagotovijo pravice, ne samo človekove, pač pa tudi državljske in enake možnosti kot jih imajo matični prebivalci neke države. Za multikulturalizem je značilno, da ga je kot teorijo težko sprejeti brez prilagoditev socialnoekonomske in politične strukture matične države oziroma države gostiteljice.

Število definicij multikulturalizma je, kot že omenjeno, veliko in so ločene predvsem glede na znanstveno disciplino, preko katere se omenjeni pojem preučuje (npr. politologija – Kymlicka, Young, Benhabib, Marshall, ipd., sociologija – Todd, Beck, Joppke, Healy, ipd., filozofija – Van Dijk, ipd.). Opremljen je torej na različne načine in uporablja se ga v različnih kontekstih. V grobem pomeni politiko drugačnosti, večkulturnost, ipd. Najosnovnejša opredelitev multikulturalizma pravi, da je to stanje sobivanja različnih kultur v neki državi, oziroma, da je to politika do drugačnosti (Kymlicka 2005). Opremlimo ga lahko tudi kot sodelovanje oziroma sobivanje različnih kultur, narodov, ipd. v neki družbi. V nekaterih državah (Švedska, Kanada, Avstralija) je multikulturalizem celo uradna politika do priseljencev. V pričujoči nalogi se bomo osredotočili predvsem na pomen, ki multikulturalizem opredeljuje kot politiko države, ki podpira integracijo priseljencev tako, da ti ohranjajo svoje kulturne prakse.

Glede na to, da pričujoče delo govori o multikulturalnosti oziroma večkulturnosti oziroma o odnosih in sobivanju med različnimi kulturami, je smiselno, da omenimo tudi Modoodovo razdelitev odzivov na multikulturalno družbo:

1. *Asimilacija* – V tem primeru se morajo priseljenci oziroma manjšina prilagoditi večini, torej matičnim prebivalcem neke države ali ozemlja. Tako naj bi priseljenci postali del države in družbe.
2. *Integracija* – Gre za dvosmeren proces, v katerega so vključeni tako priseljenci, kot tudi večinsko prebivalstvo, ki morajo med seboj sodelovati in stremeti k skupnemu dobremu. Integracijo je potrebno izvajati v politiki, šolah, na delovnih mestih, raznih institucijah, ipd.

3. *Multikulturalizem* – Tudi multikulturalizem je dvosemni proces. Razlika z integracijo je v tem, da v primeru multikulturalizma različne skupine interakcijo različno izvajajo. Družbe so si med seboj različne, imajo različno kulturno ozadje, različno reagirajo na družbene situacije in imajo različne zahteve, zato integracija ne more povsod delovati enako in biti povsod enako izvajana. Multikulturalizem pa, bolj kot integracija, ohranja tudi socialno plat skupin, tako se ohranjajo tudi kulturni vzorci, religija, ipd. in hkrati ne smejo biti drugače obravnavani kot so kulturni vzorci, religija, ipd. večinskega prebivalstva. Multikulturalizem s tem omogoča prilagajanje na dveh ravneh: hkrati ustvarja nove oblike pripadnosti neki družbi in državi ter ohranja izvirne korenine družbe oziroma manjšine, ki se prilagaja (Modood 2007).

Marco, ki smo ga omenili že v uvodu, pa, v skladu s trditvijo, da je multikulturalizem politika drugačnosti, le-to razdeli na tri veje. Prva je »daleč od konvencionalnega razumevanja multikulturalizma. Avtor namreč kot prvo izmed treh oblik opredeljuje kot politiko segregacije, geotizacije in rasizma, kar bi zunaj konteksta »politike do drugačnosti« težko razumeli kot obliko multikulturalizma.« (Deželan 2009, 81). Druga veja pomeni mešanje »mešanje imigrantskih kultur brez državne intervencije«, kar imenujemo ideal talilnega lonca oziroma melting pot (Deželan 2009, 81). Tretja veja pa je to, kar si danes predstavljamo pod pojmom multikulturalizem, in ki izhaja iz kulturnega pluralizma oziroma se je razvil iz njegovih izhodišč (Deželan 2009).

2.2.1 "Melting pot" oziroma teorija talilnega lonca

Ideja o teoriji talilnega lonca (melting pot) se je izoblikovala v ZDA v času množičnega priseljevanja in sega že v 18. stoletje. V bistvu gre pri tem za tip multikulturalizma oziroma pristop k multikulturalizmu. Po Marcu je to druga veja multikulturalizma, kjer gre za mešanje in zlitje imigrantov in njihovih kultur, brez da bi se vmešavala država (Marco v Deželan 2009). S priseljevanjem so tako nastale skupine priseljencev, ki jih je bilo potrebno asimilirati v večinsko (ameriško) družbo. Ideja o teoriji talilnega lonca se je tako pojavila kot odziv na problematiko priseljencev in njihovo asimilacijo. V grobem lahko rečemo, da gre za proces, v katerem heterogene družbe postajajo bolj homogene. Teorija "talilnega lonca" poudarja zlivanje kultur, med katerimi prihaja do kulturnega stika. Tako naj bi iz več različnih evropskih kultur, ki se med seboj zlivajo, nastala nova – ameriška rasa (Američani).

V ZDA poznamo tri osnovne tipe asimilacije priseljencev. Prvi je »anglokonformni model«, ki je bil uveljavljen predvsem do 60. let. Ta model je od priseljencev pričakoval, da se bodo asimilirali v obstoječe kulturne norme, življenjski standard in jezik (angleški jezik) večine. Tako naj bi sčasoma dosegli, da priseljencev ne bo mogoče ločiti od matičnih državljanov. Brez take asimilacijske politike naj ne bi bilo mogoče, da bi priseljenci postali produktivni in zvesti člani družbe (Kymlicka 2005). Kljub temu, pa so predsodki, diskriminacija in segregacija pripomogli k temu, da se nekatere priseljske skupine zato nikoli niso popolnoma asimilirale, pač pa so ostale v »manjšinskem položaju«. Iz anglokonformnega modela pa izhaja tudi melting pot (teorija talilnega lonca), ki se jo v ZDA poslužujejo bolj kot politike multikulturalizma. Obema modeloma je skupno to, da stremita k temu, da se manjšinska kultura sčasoma zlije v eno družbo oziroma kulturo, in sicer ameriško. Večji poudarek je torej na asimilaciji priseljencev v večinsko kulturo in norme. Navade in običaji priseljskih manjšin se skozi čas tako izgubijo skozi talilni lonec in tako pride do zlitja kultur, ki postane ena sama »ameriška« kultura. Ta model je, kot pravi Kymlicka, ne nujen in ne upravičljiv, ker se priseljenci morajo integrirati, če želijo uspeti. Zahteve, ki jih nalaga integracija pa so pogosto težko izpolnjene (Kymlicka 2005).

2.2.2 Klasični multikulturalizem

Definicije segajo vse od bolj konzervativnih do zelo liberalnih. Tu naj omenimo "klasičen pristop multikulturalizma" kot ga poimenuje H. Kallen, ki je bil izoblikovan let 1924 in je zagovarjal tezo, da mora vsaka etnična skupina v ZDA ohranjati svoj jezik, religijo institucije in podedovano kulturo, poleg tega pa naj bi se priseljenci učili tudi angleščine, ki naj bi pomenila jezik splošne komunikacije (Lukšič-Hacin 1999). Multikulturalizem kot pojav je nastal že zgodaj v zgodovini človeštva, saj njegov pojav sovpada s preseljevanji ljudstev, kar pa se je skozi zgodovino dogajalo že v času preseljevanja germanskih, slovanskih in drugih ljudstev v času rimskega imperija. Že takrat je prihajalo do združevanja, zlivanja, pa tudi ločevanja med kulturami in prevlado ene kulture nad drugimi (Lukšič-Hacin 1999). Multikulturalizem kot pojav pa se je začel razvijati v ZDA v času antropologa Boasa (1858-1942), ki je postavil temelje za razvoj kulturnega pluralizma in različnim manjšinam zagotovil možnost za avtonomno kulturno življenje (Lukšič-Hacin 1999). Leta 1963 se je kot pojem prvič razvil v Kanadi, že pred tem pa ga je, kot že omenjeno uporabil Kallen. "Kanadski" se nanaša na kulturni pluralizem in označuje kulturno in etnično heterogeno družbo, ki spodbuja kulturno, jezikovno in versko raznolikost (Lukšič-Hacin 1999). »Prednik« multikulturalizma,

kot ga poznamo danes, je bil kulturni pluralizem, ki svoje zahteve utemeljuje z državljanskimi pravicami, ki so oblikovane po zgledu belopoltnih moških, do ostalih družbenih skupin pa je bolj ali manj diskriminatoren. Predlogi rešitev za integracijo manjšin se nanašajo predvsem na podlagi državljanstva (Deželan 2009). Te prve opredelitve delujejo nekoliko »rasistično«, saj jim je za zgled belopoltni moški, po katerem naj bi vse manjšine dobivale pravice. V sedemdesetih in osemdesetih letih je koncept postajal vse bolj popularen, ne samo v ZDA in Kanadi, pač pa tudi v Avstraliji, na Švedskem in drugod po Evropi. Tako so se izoblikovale še druge definicije in razlage pojma multikulturalizem.

Tako konzervativni multikulturalizem spodbija legitimnost jezikov etničnih manjšin in zagovarja predvsem univerzalno kulturo in jezik (npr. angleški jezik), kot jezik večine oziroma uradni jezik. Intenzivneje se je začel pojavljati po II. svetovni vojni, predvsem kot posledica povečanih migracijskih tokov (Deželan 2009). Nastal je kot posledica migracij ljudi in posledično mešanja kultur in etničnih skupin. Migracije so tako privedle do povečanja raznolikih kultur, ki zahtevajo enakopraven položaj v družbi, vendar pa zagovarja težnje po asimilaciji manjšin v večinsko kulturo.

2.2.3 Liberalni multikulturalizem

Liberalni oziroma zmerni multikulturalizem se nanaša na postavki o naravni enakosti in skupni človečnosti, ki si jo delijo posamezniki oziroma pripadniki različnih skupin (rasnih, verskih, ipd.). Pravi, da kulturne pravice ščitijo pred zunanjimi vplivi in naj bi tako zagotavljale enakost med prevladujočo kulturo in manjšinskimi skupinami, kamor sodijo tudi migrantski delavci (Sardoč 2011). Posamezniki so obravnavani kot enakovredni in enaki, prav tako so kulture med seboj enakovredne. Prizadeva si nasprotovati statusni neenakosti in ohranjati individualno svobodo. Slednjega označujemo tudi s pluralizmom. Glavni predstavnik omenjene veje je Will Kymlicka, ki pravi, da mnogo skupin zahteva, da se jim uradno prizna njihova različnost, ter da se slednjo tudi upošteva. Pravi, da bi bilo individualnim pravicam potrebno dodati še posebne, skupinske, pravice, ki bi omogočale nekaterim posameznikom, da ne bi bili izključeni iz koristi, ki jih ponuja državljanstvo zaradi svoje rase, verske, jezikovne, ipd. pripadnosti (Kymlicka 1997). Kymlicka in Banting sta izvedla tudi raziskavo, s katero sta želela dokazati, kaj multikulturalizem dejansko pomeni. Raziskava je bila omejena na čas med leti 1980 in 1990. Ugotovila sta, da različne skupine

potrebujejo različne politike, multikulturalnost pa sta »merila« z državnimi ukrepi, ki so jih uvedle oz. sprejele različne imigrantske države. Ti ukrepi so sledeči:

- ustavna ali parlamentarna afirmacija multikulturalizma na državnih in/ali lokalnih ravneh;
- ustanovitev posebnega vladnega telesa za posvetovanja z etničnimi manjšinami;
- prisotnost multikulturalizma v šolskih programih;
- vključevanje etnične problematike oziroma predstavnikov etničnih manjšin v javne medije;
- legalizacija izjem pri pravilih oblačenja;
- možnost dvojnega državljanstva;
- financiranje etničnih organizacij;
- financiranje bilingvističnega izobraževanja;
- ukrepi pozitivne diskriminacije za imigrantske skupine (Banting in Kymlicka 2003).

Levo-liberalni multikulturalizem tako kot liberalni, priznava enakopravnost kultur in ras, vendar se nanaša predvsem na pomen kulturnih razlik, pri čemer se zaveda, da pretirano poudarjanje kulturnih razlik in enakopravnega položaja lahko vodi v zadušitev kulturnih razlik (McLaren 1994). Lahko bi rekli, da se pripadniki te veje prizadevajo, da bi razlike v kulturi postale idealizirane in kulturo pojmujejo kot esencialno vrednoto (McLaren 1994).

Uporniški in radikalni multikulturalizem pa se nanašata na težnje po spremembi obstoječega stanja družbenih odnosov. Povezan je tudi z zagovarjanjem človekovih pravic. Izhaja iz kritike obstoječih odnosov, predvsem v ZDA. Kritika izhaja iz konceptov kulturnega relativizma in človekovih pravic. Izpodbija hierarhijo, ki nekatere družbene skupine postavlja nad druge (Lukšič-Hacin 1999).

2.2.4 Kritika multikulturalizma

Ob vedno večji popularnosti multikulturalizma in njegovih opredelitev, pa so se začele pojavljati tudi njegove kritike, tako v teoriji kot tudi v »praksi«. Kritike v »praksi« se nanašajo predvsem na izjave nekaterih evropskih in svetovnih politikov o tem, da naj bi poskusi multikulturalizma propadli, da so države pri integraciji priseljencev neuspešne, ipd. V večini evropskih držav so tako v zadnjem času prisotni sovražni, ponekod celo rasistično

obarvani, govori, ki se nanašajo na priseljence. Kritike se pojavljajo tudi v državah, kjer je multikulturalizem sprejet kot uradna politika (npr. Kanada, Avstralija, Švedska), kjer naj bi kritiki poskušali vpeljati nov koncept, medkulturnost¹¹. Nekateri pravijo, da multikulturalizem preveč površno sprejema kulturne razlike in da bi to moralo temeljiti na prenovi družbenih institucij (Castels in Miller 2003). Ena izmed kritik, na katero sem naletela, pravi, da je pojem multikulturalizma zelo širok in da ravno zaradi tega države lahko izvajajo interesni multikulturalizem. Ustvarja se tudi občutek, da multikulturalizem ni vedno in do vseh pošten (Gulič 2011). Pomembno je, pravi Kymlicka, da dominantne skupine v družbi dojamejo, da multikulturalizem ne prinaša samo neprijetnih sprememb, pač pa, da ima tudi pozitivne lastnosti oziroma prinaša tudi pozitivne spremembe za utrjevanje njihove nacionalne identitete (Horvat 2011).

Kritiko multikulturalizma oz. multikulturnega državljanstva poda Marion Young, ki zagovarja univerzalnost državljanstva. Poda tri pomene univerzalnosti, ki so proti multikulturalizmu, in sicer:

- Vsi člani družbe participirajo pri oblikovanju svojih življenj. Problem, ki se pri tem pojavlja je le neenaka razporejenost virov, s katerimi razpolagajo (npr.: denar, čas, informacije).
- Posamezniki pozabijo na družbene razlike in zanikajo svojo identiteto.
- Zakoni, ki jih pišejo in ustvarjajo državljani veljajo za vse, ne glede na različne potrebe posameznikov in neenakosti v družbi (Young 1997).

Po mnenju Youngove, družbene skupine poleg skupnih interesov določa tudi podoben način življenja.

Za pričujočo nalogo je pomemben predvsem multikulturalizem kot politični koncept, ki ureja odnose med priseljenci in državljani ter različne oblike in kombinacije multikulturnosti, ki pogosto vplivajo na naravo državljanstva, saj se v takih okoliščinah začnejo pojavljati vprašanja okrog vezi med državljani in državo, ki izvirajo iz statusa, sposobnosti in identitete državljanov. Odločilnega pomena, predvsem z vidika sposobnosti, sta znanje uradnega jezika in poznavanje političnega sistema in njegovega delovanja. Predpostavljamo, da multikulturalizem s svojimi elementi blagodejno vpliva na odnose med priseljenci in

¹¹ Ta pojem poleg simbioze bivanja več kultur označuje predvsem sodelovanje, medsebojno učenje in interakcijo med posamezniki, ki pripadajo različnim kulturam (Welsch 1995). Gre torej za komunikacijo in interakcijo posameznih pripadnikov različnih kultur, ki živijo na istem geografskem območju.

državljeni neke države. Tu imamo v mislih predvsem to, da je prag tolerantnosti v multikulturalnih politikah visok in stremi k enakopravnosti med vsemi člani družbe, ne glede na to od kod ti izvirajo, kakšna je njihova barva kože, rasa, kakšen jezik govorijo ipd. Menimo tudi, da bi bila uvedba multikulturalnega državljanstva ustrezno orodje, ki bi vzpostavilo sožitje, saj bi s tem migranški delavci dobili bolj enakopraven položaj, možnost koriščenja bolniškega staleža, zavarovanje za primere nesreč na delovnem mestu, pa tudi na splošno več pravic ter s tem boljši položaj v družbi, saj ne bi bili več odrinjeni na njen rob. Na tem mestu pa se pojavi tudi vprašanje, kako naj bo izpeljana asimilacija, v našem primeru delavcev, v neko okolje in ali je dolžnost manjšin, da se učijo uradnega jezika kot drugega jezika, in ali naj bo ta izpeljana tako, da se ob učenju uradnega jezika slabi tudi njihova kultura?

2.3 Multikulturalno državljanstvo

Državljanstvo v multikulturalizmu, ne pomeni samo statusa, ki je določen s pravicami in dolžnostmi, pač pa je pomembna tudi identiteta. Slednja je prav tako izraz članstva v neki politični skupnosti in lahko poveže skupine, ki so bile že ločene. Problem nastane pri tem, da se posamezniki ne počutijo izključene le iz ekonomskega vidika, pač pa tudi v tem, da se pojavljajo družbeno-kulturne razlike v identiteti posameznikov. Po Kymlicki in Normanu naj bi to bil kulturni pluralizem, iz katerega izhaja današnji multikulturalizem, ki nudi vrsto rešitev za državljanske pravice, ki so oblikovane po vzorcu belopolnih moških in so zato seveda diskriminatorne (Deželan 2009). Pristopi k multikulturalizmu so zelo različni, od tistih, ki so manj inkluzivni oz. skoraj ekskluzivni do tistih, ki so bolj inkluzivni. Tak je denimo "deep diversity" model multikulturalizma oziroma teorija globoke raznolikosti, ki se izvaja v Kanadi. Zagovornik omenjenega modela je Taylor, ki pravi, da naj bi »prebivalci multinacionalnih in polietničnih skupin v državi morali ne le spoštovati raznolikost posameznih družbenih skupin, temveč tudi raznolikost v pristopanju do omenjene raznolikosti« (Deželan 2009, 86). Da bi bilo to mogoče, potrebujejo države take prebivalce, ki so pripravljeni živeti v državi s tako raznolikim članstvom in so hkrati na to ponosni (Deželan 2009). Modeli priseljske segregacije pa so značilni za nekatere evropske države. Hkrati se pojavljajo tudi "nove oblike fašizma" do priseljskih skupin, na primer v Nemčiji.

Kymlicka pravi, da je za posameznikov občutek identitete pomembna kultura, zato predlaga t.i. manjšinske pravice, ki so sestavljene iz univerzalnih posameznikovih pravic, ne glede na

njihovo članstvo in posebnih skupinskih pravic, ki tem posameznikom dajejo status manjšinske kulture. Pri tem je pomembno sodelovanje politike, da le-ta podpira različne etnične kulture. Predstavi in vpelje tri vrste skupinskih pravic, in sicer:

- *Pravice do samoobvladovanja* – slednje vodijo do federalne politike;
- *Politične pravice* – te s svojim javnim in pravnim financiranjem ščitijo manjšinske kulture;
- *Predstavniške pravice* – predstavljajo manjšinske kulture v političnih skupnostih (Kymlicka, 1997).

Kymlicka, ki je velik zagovornik multikulturnega državljanstva in multikulturalizma, iz katerega naj bi se omenjeni tip državljanstva razvil, pravi, da je glavni namen multikulturnega državljanstva reševanje problemov pripadnikov manjšin, še posebno migrantov. Pri razumevanju identitete posameznika in ozemlja oziroma države v kateri živi, je pomembna posameznikova kultura (Kymlicka 1995). Kymlicka se zavzema za pridobitev posebnih pravic oziroma posebnega statusa za manjšine, saj pravi, da naj bi samo univerzalne pravice ne bi bile dovolj (Joppke 2011). Kymlicka pravi, da ima glavni pomen pri prilagoditvi kulturnih razlik, ki po njegovem prispevajo k bogatejšemu življenju posameznikov, zaščita civilnih in političnih pravic posameznikov. Po njegovem bo enakost, v smislu enakosti vseh državljanov, dosežena šele, ko bodo upoštevane in priznane tudi pravice in razlike manjšin (Kymlicka 1995). Kljub temu, da Kymlickova vizija spada med liberalne perspektive državljanstva, pa le-ta v nekaterih pogledih nasprotuje liberalnim pogledom na koncept državljanstva. Slednji zagovarjajo z zakonom določeno enakopravno obravnavanje posameznikov, čimer pa Kymlickov koncept posebnih pravic na podlagi pripadnosti določeni družbeni skupini nasprotuje. Največ zadržkov glede tega koncepta je v tem, da naj bi se zaradi notranjih razlik začel izgubljeni občutek za enotnost in povezanost skupnosti (Dežalan 2009).

Pri multikulturnem državljanstvu v praksi je pomembno ločiti med dvema pojmom: *eksplicitnim* in *implicitnim* multikulturnim državljanstvom. Eksplicitno multikulturno državljanstvo je uradni državni program, implicitno pa tisto, kjer je raznolikost široko razpršena, brez da bi bila zapisana v državnih načelih. Države, kjer se pojavlja eksplicitno multikulturno državljanstvo so redke. Med take sodita npr.: Kanada in Avstralija, v Evropi pa Švedska in Nizozemska, čeprav gre tu za nekoliko drugačno obliko eksplicitnega državljanstva. Ne gre namreč za možnost identitete družbe kot celote, pač pa se nanaša zgolj na imigrante. Glavni namen tega je, imigrantom dati "svobodno izbiro" med tem, da ohranijo

svojo nacionalno identiteto ali pa "posvojijo" nacionalno identiteto države, v kateri prebivajo. Na ta način naj imigrantom ne bi vsiljevali nacionalnega državljanstva in jih na nek način ne bi prisili v integracijo, slednja bi se zgodila posledično. V tem smislu se Švedska in Nizozemska najbolj približata Kymlickovi opredelitvi multikulturalnega državljanstva (Joppke 2011). ZDA pa so primer implicitnega multikulturalnega državljanstva, čeprav same sebe ne smatrajo za multikulturalno družbo. Njihov koncept podeljevanja državljanstva je legalnim migrantom precej dostopen. Vendar pa je na ravni političnih pravic ta sistem izredno unitaren, naturalizacija je namreč pogoj, da posameznik pridobi politične pravice, natančneje, da lahko glasuje oziroma voli. Prav tako so ZDA izredno nedostopne za dvojna državljanstva (Benhabib 2010). Med drugim od svojih novih članov, po zakonu o naturalizaciji, zahtevajo, da prisežejo, da bodo ostali zvesti svoji novi državi. Ameriški multikulturalizem sloni predvsem na spodbujevalnih ukrepih in izobraževanju javnosti. Ameriški primer kaže na pomankljivost multikulturalnega državljanstva, ki se izraža v njegovi fiksaciji v državo, kar pa je skorajda neizogibno, saj se državljanstvo nanaša na odnos posameznika in države. Da bi lahko dobili realno sliko multikulturalizma moramo spremeniti korenine družbe, da ne bo oziroma ni več zamejena in usmerjana od države, pač pa je sestavljena iz množice podsistemov. Princip nediskriminacije individualnih pravic ni dovolj za zaščito manjšin (Joppke 2011). Kymlicka predstavi svoj vidik na državljanstvo skozi tri pojavne oblike: predstavniške pravice, polietnične pravice in pravice do določene stopnje politične avtonomije.

2.4 Državljanstvo kot pravice in kot orodje merjenja multikulturalizma

Kot smo že omenili se pojavlja več pojavnih oblik pravic, ki se implementirajo skozi državljanstvo. Prva oblika – predstavniške pravice, te posameznim skupinam dajejo pravico do zastopanja v družbenih skupinah, ki so v družbi v zapostavljenem položaju. Skupine, ki se počutijo izključene s temi pravicami dobijo ne samo prepoznavnost, pač pa tudi sprejetost njihove različnosti, kar pripelje do večje integriranosti. Namen drugih – polietničnih zadev je v pripravljenosti manjšin za sodelovanje znotraj skupnosti v kateri živijo. V tem primeru gre za integracijo različnih skupin v prevladujočo skupnost, v kateri živijo. Zadnja, tretja veja – pravica do določene stopnje avtonomije pa je preizkus integrativne funkcije državljanstva (Deželan 2009). Za Kymlicko je tako pogoj za družbeno enotnost skupna državljanstva

identiteta. Le-ta pa je v multikulturnih družbah vprašljiva, saj je nastala kot rezultat skupne zgodovinske, jezikoslovne in/ali religiozne dediščine (Deželan 2009).

Tabela 2.1: Tipologija državljskih pravic za merjenje stopnje multikulturalizma

CIVILNE PRAVICE	POLITIČNE PRAVICE	SOCIALNE PRAVICE	PARTICIPATIVNE PRAVICE
<p><i>Proceduralne pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - enaka obravnava pred zakonom - pravica tujcev do imigracije in državljanov do emigracije - dostop do sodišč in zastopanje <p><i>Pravice do izražanja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - svoboda govora - svoboda veroizpovedi - svoboda do izbire prijateljev - pravica do zasebnosti <p><i>Lastniške in storitvene pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - izbira zaposlitve - izbira prebivališča - pravica do združitve družine <p><i>Organizacijske pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - organiziranje delavcev - organiziranje političnih strank - organiziranje gospodarskih družb 	<p><i>Osebnne pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - volilna pravica za zapostavljene družbene skupine - kandidiranje in opravljanje javnih funkcij - oblikovanje in včlanjevanje v politične stranke <p><i>Organizacijske pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - p. do političnega lobiranja - p. do političnega zbiranja sredstev - p. do političnega pogajanja - p. do zakonodajne in upravne konzultacije <p><i>Naturalizacijske pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - naturalizacija na podlagi stalnega prebivališča - pravice beguncev - informiranost o procesu naturalizacije <p><i>Opozicijske pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - manjšinske p. do enakega in pravičnega obravnavanja - p. do političnih informacij in poizvedb - protestne pravice in p. družbenih gibanj 	<p><i>Preventivne pravice in upravičenja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - zdravniške storitve - družinski dodatki - osebno in družinsko svetovanje - fizična rehabilitacija <p><i>Pravice do priložnosti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - predšolsko izobraževanje - osnovno in srednješolsko izobraževanje - višješolsko in poklicno izobraževanje - izobraževalna pomoč <p><i>Distributivne pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - starostne pokojnine - javna podpora - nadomestilo za brezposelnost <p><i>Kompenzacijske pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - nezgodno zavarovanje na delovnem mestu - vojne pokojnine - poravnava vojne škode - kompenzacija za kršenje pravic 	<p><i>Pravice intervencije na trg dela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - informacije o programih na trgu dela - programi zaposlovanje - storitve ustvarjanja delovnih mest <p><i>Podjetniške in birokratske pravice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - pravice zaposlitvene varnosti - delavski sveti in postopki pritožb - pravice kolektivnega pogajanja - pozitivna diskriminacija <p><i>Pravice nadzora nad kapitalom:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - pravice soodločanja - delavski in sindikalni investicijski skladi - regionalne investicije in programi izenačevanja razlik

Vir: Prirejeno po Deželan (2011, 159)

Za delovne migrante so še posebej pomembne nekatere izmed pravic v zgornji tabeli, kot so na primer: enaka obravnava pred zakonom, svoboda veroizpovedi, pravica do združevanja

družine, izbira zaposlitve, organiziranje delavcev, nadomestilo za brezposelnost, zdravstvene storitve in zavarovanja na delovnem mestu, družinski dodatki, javna podpora, pravica do pokojnine, pravica do izobraževanja, ipd. Pravice bomo na izbranih državah v empiričnem delu magistrskega dela preverjali predvsem s pomočjo raziskave Mipex, ki temelji na konceptu enakih možnosti za vse in vsakogar ter meri politike za integracijo priseljencev v vseh državah članicah EU in šestih nečlanicah. Obravnava sedem političnih področij: dostop in mobilnost na trgu delovne sile, združitve družine, dostop do izobrazbe, politično udejstvovanje, prebivanje za daljši čas, dostop oz. pridobitev državljanstva in nediskriminacijo (Mipex).

Pomembno je tudi, da ločimo med *de iure* (normativna ureditev države) in *de facto* (dejansko) stanjem zagotavljanja pravic iz naslova državljanstva oziroma statusa posameznika (npr. statusa tujca, statusa državljan EU). Pomembna je predvsem preveritev in primerjava med normativnimi ureditvami držav in dejanskim stanjem. Tako lahko ugotovimo, kakšna je pravzaprav razlika med »teorijo in prakso« ter kako bi *de facto* stanje še izboljšali, saj je pogostokrat *de iure* stanje urejeno »idealistično«, kar pomeni, da nekatere države ustave in zakone napišejo tako, kot naj bi to izgledalo v prihodnosti (Deželan 2011).

2.5 Gradacija obravnave priseljencev

Kymlicka razlikuje pet modelov »etnokulturnih skupin«, ki se pojavljajo v zahodnih demokracijah. To so: narodne manjšine, priseljenci, izolacionistične etnoreligiozne skupine, metojki in rasnokastne skupine (Kymlicka 2005). Pomembna za pričujočo nalogo je skupina priseljencev in, kot bo vidno kasneje, skupina metojkov. Kymlicka pravi, da je odločilnega pomena, da ločimo med dvema kategorijama priseljencev, in sicer: med tistimi, ki imajo pravico da postanejo državljani gostujoče države in tistimi, ki te pravice nimajo in jih v duhu državljanstva antičnih Aten poimenuje »metojki«. Priseljenci imajo tako pravico, da v sorazmerno kratkem obdobju lahko postanejo državljani gostujoče države, v kolikor izpolnijo določene pogoje (npr. naučiti se morajo uradnega jezika in vedeti nekaj o zgodovini in političnem sistemu ter institucijah nove države). Priseljenci se načeloma ne upirajo poskusom integriranja in pridobitve državljanstva, prizadevajo pa si spremeniti pogoje te integracije v večinsko družbo na način, da zahtevajo bolj »toleranten ali multikulturnen pristop k integraciji, ki jim bo dopustil in jih podprl v njihovem prizadevanju po ohranitvi raznoraznih vidikov

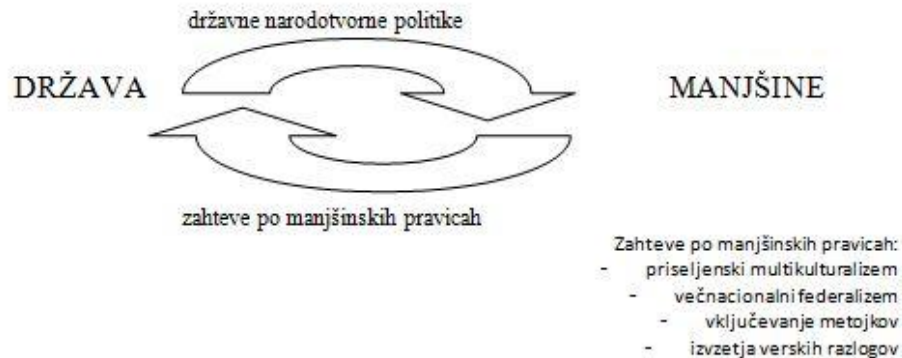
njihove etnične dediščine, tudi po tem, ko se integrirajo v skupinskih institucijah, ki delujejo v večinskem jeziku« (Kymlicka 2005, 496). To se nanaša predvsem na ohranjanje njihovih običajev, oblačenja, veroizpovedi ter svobodo združevanja zaradi ohranitve običajev. Priseljenci lahko zahtevajo boljše pogoje za integracijo, saj je potrebno upoštevati, da je integracija dolgotrajen proces, ki včasih naleti tudi na težave ter poteka medgeneracijsko, zato priseljenci potrebujejo tudi pomoč, kot je na primer uporaba materinega jezika, enako spoštovanje kot večinska skupina, ipd. (Kymlicka 2005).

Druga skupina, ki zaradi narave dela zahteva podrobnejši opis, pa so metojki. Izraz »metojki« izhaja iz stare grščine in pomeni trajne prebivalce, ki so bili izključeni iz polisa. To je skupina migrantov, kamor spadajo, med drugim, tudi gostujoči delavci, ki jim nikoli ni bila dana možnost, da bi postali državljani gostujoče države. Kljub temu gre za bolj ali manj »stalne prebivalce« neke države. To so prebivalci, ki se želijo integrirati v družbo in postati del nje ter pridobiti stalno prebivališče in državljanstvo, vendar pa pri tem naletijo na kup ovir, tako pravnih, ekonomskih, političnih kot tudi psiholoških in socialnih. Države v gostujočih delavcih pogosto vidijo grožnjo in so do njih ksenofobične ter jih v nekaterih primerih poskušajo celo izgnati. Vendar v praksi to ni tako enostavno, saj so si mnogi od teh priseljencev v gostujoči državi ustvarili družine, ali pa si prizadevajo za združitev s svojo družino. Država gostiteljica je tako »dom metojkov in ti so zdaj *de facto* člani družbe, v kateri potrebujejo državljanske pravice« (Kymlicka 2005, 504). Tako bi moral vsak, ki živi na ozemlju neke države imeti možnost, da pridobi državljanstvo in tako postane enakopraven član nacije. Poleg tega pa mora biti narodnim manjšinam omogočeno, da ohranjajo svoje navade in običaje in se tako krepijo kot posebna societalna kultura (Kymlicka 2005).

Slika 2.1: Dialektika narodotvornosti in manjšinskih pravic

Orodja državne narodotvornosti:

- politika podeljevanja državljanstva
- jezikovni zakoni
- izobraževalna politika
- zaposlovanje v javnih službah
- centralizacija oblasti
- nacionalni mediji, simboli, prazniki
- služenje vojaškega roka

Vir: Povzeto po Kymlicka (2005).

Zgornja slika prikazuje, kako poteka narodotvornost v zahodnih demokracijah. Prikazuje nam, kakšne so zahteve države do manjšin in kakšne so zahteve manjšin do države. Iz slike je razvidno (če gledamo celoten krog), da so zahteve manjšin odziv na zahteve, ki jih država zahteva od manjšin. Pomembno je, da oblasti pokažejo pripravljenost za vključitev manjšin, v našem primeru, priseljencev, v družbene procese. Prav tako pa je pomembno, da priseljenci sodelujejo.

Tudi v Sloveniji imamo gostujoče delavce, za katere smo mislili, da se bodo po opravljenem delu vrnil v svojo domovino. Zanimiv je opis: *Htjeli smo radnike, a došli so nam ljudi*¹². S tem naslovom je posnet tudi kratki dokumentarni film, ki govori o problematiki delavnih migrantov v Sloveniji. Od tega, da so izkoriščani, brez pravic, brez plače, socialnega varstva, do tega, da živijo v nemogočih življenjskih razmerah, da so pogosto ozmerjani, zaznamovani, ipd. Dejstvo je, da ti ljudje niso prišli samo delat, pač pa so s tem, ko so prišli v Slovenijo zaradi dela, postali tudi del naše države. Prav bi bilo, da bi se jih obravnavalo enako kot matične prebivalce, da bi se jim uredil status, se jim za enako delo plačevalo enako plačilo, da bi imeli možnost do bolniškega staleža in dopusta, ipd. Delavci migranti med drugim pogosto opravljajo druga dela, za katera niso kvalificirani. V omenjenem filmu gospod Jelko Kacin, poslanec v evropskem parlamentu, poda zanimivo primerjavo, da med gradbeništvom (največ

¹² Želeli smo delavce, a prišli so ljudje.

delavcev migrantov dela prav v tej branži) in prostitucijo v EU ni velike razlike. Pri obeh je nek posrednik, slabo plačilo za opravljeno delo, ni socialnega zavarovanja, ipd. V povprečju v Sloveniji ostanejo 25 let in ves ta čas preživljajo svoje družine v Bosni, Makedoniji, idr. Za svoje delo prejemajo slabe plače ali pa jih sploh ne dobijo. Živijo v samskih domovih, kjer so razmere nemogoče, hrana pa večinoma nekuhana – suha. Ne morejo si privoščiti nobenih priboljškov, ker nimajo denarja. V samskih domovih je prepovedana molitev na javnih mestih, kar predstavlja problem še posebno delavcem, ki pripadajo muslimanski veroizpovedi in ki že tako nimajo pravice preživljati praznikov z družino oziroma imeti dela protih dni v primeru muslimanskih praznikov. Večinoma se ti migranti počutijo nesprejete. Kot pove že zgoraj omenjeni slogan: *...došli so nam ljudi*¹³, zato bi bilo prav, da se jih tudi obravnava kot ljudi. To bi bilo mogoče doseči z elementi politike multikulturalizma, sprejema različnost manjših skupin v širši družbeni ureditvi in se bojuje proti stigmatizaciji, izključevanju in statusni hierarhiji. Prizadeva pa si za pridobitev in uživanje liberalnih pravic in pravične porazdelitve resursov ter svobode in ohranitve individualnih pravic in svoboščin. Z elementi omenjene politike bi bilo tako mogoče doseči ohranjanje lastne kulture, jezika in hkrati omogoča njihovo zaposlovanje, izobrazbo in druge oblike udeležbe v družbi.

Uspešen recept za sobivanje naj bi bila integracija v družbo in učenje jezika države, v kateri živijo. Večina Evropejcev je multikulturalizem sprejela kot okvir za sobivanje kultur, pri čemer ne gre le za strpnost do drugačnih, pač pa tudi pravno priznavanje etničnih, verskih in kulturnih skupnosti ter manjšin (Soban 2012). Za mnogo ljudi je multikulturalnost povezana z raznoraznimi svetovnimi in posledično tudi etničnimi kuhinjami, barvitimi, eksotičnimi, drugačnimi, itd. oblačili, kulturnimi in verskimi običaji, ipd. vse to pa naj bi sobivanju dajalo funkcionalnost (Soban 2012). V Evropi živi 1/3 imigrantov iz celega sveta, ki predstavljajo 8,7% evropskega prebivalstva. Dejstvo, ki je splošno znano pa je, da Evropa ne mara priseljencev, še zlasti ne muslimanov (Soban 2012). Enako velja tudi za Slovenijo. Raziskave kažejo, da Slovenci do tujcev nismo ravno strpni (primer: javnomnenjska raziskava o odnosu do migrantov – Znanstveno-raziskovalno središče Koper, raziskava Slovenskega javnega mnenja – SJM). Iz raziskave Poklicali smo delovno silo, prišli so ljudje – analiza socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji, je razvidno, da odnos do delavcev migrantov med lokalnim prebivalstvom v veliki meri povzroča občutek ogroženosti, predvsem na račun povečevanja brezposelnosti in negotovih socialno-ekonomskih razmer. V

¹³ ...prišli so ljudje.

omenjeni raziskavi se je pokazalo tudi to, da dobra polovica vprašanih meni, da bi morala vlada zmanjševati in omejiti število delovnih dovoljenj za delavce migrante. To pa se je v zadnjih letih dejansko zgodilo, saj je število izdanih delovnih dovoljenj po podatkih MNZ in evidenci ZZZS za delavce migrante močno upadlo. Zgovoren pa je tudi podatek, da večina vprašanih meni, da bi si Slovenija morala prizadevati za bolj odprto, strpno in multikulturno družbo s tem, da delavci migranti prispevajo k oblikovanju multikulturnega okolja in sobivanja v državi (Kralj 2011). Odnos večinskega prebivalstva do zaposlovanja državljanov predvsem tretjih držav oziroma migrantov, ki prihajajo iz tretjih držav se torej, vedno bolj odvija v smislu, zakaj bi zaposlovali tujce, če še za Slovence ni dela?! Migracije so namreč v času gospodarske krize še posebno nezaželene, saj se med večinskim prebivalstvom pojavlja občutek, da jim migranti »kradejo« delovna mesta, kljub temu, da je ponavadi brezposelnost med migranti iz tretjih držav še višja (Medvešek in Bešter 2010).

2.6 Kontekstualni faktorji multikulturalizma

2.6.1 Globalizacija

We don't know what globalization is, but we have to act.

Veerapon Sopa

Beseda globalizacija je bila prvič uporabljena v ekonomskem dnevniku v 40. letih 20. stoletja. Za globalizacijo bi lahko rekli, da je fenomen, saj je beseda, ki (zmedeno) niza in vključuje ekonomske, politične, socialne, okoljske, kulturne in tehnološke procese ter prakse. Ne preseneča torej, da je globalizacija v večini literature opredeljena kot pokazatelj splošnih sprememb v družbi, ki vplivajo na vsakogar. Postala je teorija za razlago sprememb značaja modernega sveta (Ampuja 2004).

Definicij, ki opredeljujejo, kaj je globalizacija je veliko, prav tako tudi avtorjev, ki omenjeni pojem razlagajo na različne načine. Poleg tega globalizacije ne moremo uvrstiti v neko točno določeno področje, saj se nanaša na več družabnih področjih, kot so: sociologija, ekonomija, politika, kultura, vsakdanje življenje, ekologija, ipd. Beck označuje globalizacijo kot pojem, ki spremlja in spreminja vsakodnevno življenje in vsakogar prisili, da se temu procesu prilagodi na svoj način (Beck 2000). V grobem bi lahko rekli, da je globalizacija sklop sprememb v družbi, politiki in ekonomiji, ki so posledica razširjenega trgovanja in kulturnih

izmenjav na globalni ravni. Vpliva tudi na naše vsakodnevno življenje in povečuje medsebojno povezanost, krajša razdalje in zbližuje posameznike ter vpliva na oblikovanje posameznikove identitete, spremembe v prostem času in njegovi porabi, vpliva na vzorce dela in trg delovne sile, vpliva na kulturo, selitve, ipd. Posledično, skupaj z omenjenima procesoma potekajo tudi procesi, ki jih povzročajo in prinašajo te spremembe. Proces globalizacije ima številne pozitivne posledice, kot na primer: zmanjševanje časovne in prostorske razdalje, povezovanje sveta, ipd. Prisotnih pa je tudi kar nekaj negativnih posledic, med katere štejemo vedno večjo soodvisnost sveta ter velik vpliv na povečevanje razlik med ljudmi in neenakosti v družbi. Posledica tega, da je ena izmed značilnosti globalizacije tudi prost pretok, ne samo blaga, storitev in širitev tehnologije, pač pa tudi ljudi, je lažja in vse večja migracija (to se ponavadi nanaša na prestop meja neke države in relativno trajno bivanje v tujini; (Klinar 1976)) oziroma preseljevanje ljudi. Pri tem imam seveda v mislih predvsem mednarodne migracije. Te so gonilna sila obstoja raznolikih entitet in tako zagotovo spadajo med globalna vprašanja, ki zahtevajo reševanje ne samo na evropski pač pa tudi na globalni ravni (Penninx 2005).

Kot že omenjeno, različni avtorji različno opredeljujejo globalizacijo. Scholte poda pet glavnih definicij globalizacije, in sicer:

1. *Globalizacija kot internacionalizacija* – pri tem gre za oznako procesov naraščujoče mednarodne menjave in medsebojne odvisnosti. Nanaša se na večanje transakcij in soodvisnost med državami – ni meja za pretok idej, denarja, investicij, ljudi, ipd. Večina definicij je zasnovanih na konceptu internacionalizacije.
2. *Globalizacija kot liberalizacija* – gre za mednarodno ekonomsko povezovanje in odpravljanje ovir med državami. V tem primeru globalizacija označuje proces odpravljanja ovir pri premikanju resursov med državami, kar pomeni odprte meje. Gre predvsem za trgovinske ovire, kapitalske kontrole, dostop do vizumov, ipd.
3. *Globalizacija kot univerzalizacija* – gre za proces širjenja različnih predmetov in izkušenj. Označuje proces razpršenja različnih objektov in izkušenj k ljudem po naseljenih območjih sveta. Predpostavlja homogenizacijo kulture ter ekonomsko, legalno in politično konvergenco.
4. *Globalizacija kot vesternizacija* – pri tem gre za vpliv sveta. To je posebni tip univerzalizacije, pri čemer so moderne socialne strukture (npr. McDonald's, kitajske restavracije, ipd.) razširjene po vsem svetu in tako na nek način uničujejo kulturne in lokalne samodoločitve. Pogosto je globalizacija v tem smislu razumljena kot

kolonizacija, amerikanizacija in makdonalizacija. Ključna značilnost te opredelitve je, da se strukture modernosti širijo po svetu in posledično izginjajo tradicije.

5. *Globalizacija kot širjenje transparentnosti povezav med ljudmi* – nanaša se na zmanjševanje ovir pri povezovanju ljudi. V ta sklop spadajo povezovanja z različnimi socialnimi omrežji in socialni odnosi. Gre za nekakšno rekonfiguracijo geografije in družbenega prostora, ki ga ne obvladujejo več meje in razdalje (Scholte 2002).

Giddens pravi, da je globalizacija kot medsebojni vpliv odnosov med oddaljenimi lokalnimi družbami več kot le ekonomske narave. Poudarja intenzivnost medodvisnosti družbenih odnosov. Po njegovem naj bi šlo za transformacijo, ki obsega tudi politične, tehnološke in kulturne dimenzije. Ključne točke, ki opredeljujejo globalizacijo pa so naslednje:

- globalizacija je rezultat delovanja sil triade: ekonomija – tehnologija – politika;
- tehnologija krči oziroma ločuje dimenzije časa in prostora – to krčenje vzpostavlja nove načine družbene organizacije in aktivnosti;
- globalizacija se dogaja preko vzpostavljenih meja nacionalnih držav (Giddens 2002).

Giddens poda štiri dimenzije globalizacije, in sicer:

1. prvi dejavnik je svetovna kapitalistična ekonomija – tu naj bi bili centri moči, saj velike multinacionalke razpolagajo z ekonomsko močjo in so sposobne vplivati na politiko držav.
2. Drugi dejavnik globalizacije je sistem nacionalnih držav, ki so zapleten spodbujevalec, hkrati pa tudi žrtev globalizacije, saj spodbujajo globalizacijo na način, da se povezujejo med seboj v večje mreže in unije držav. Slednje pa lahko privede do tega, da izgubijo del suverenosti, se pa zato krepi njihova skupna moč.
3. Tretji dejavnik globalizacije je svetovni vojaški red – s tem misli predvsem na vojaška zavezištva nacionalnih držav.
4. Četrta dimenzija je industrijski razvoj – tu gre za razširjanje svetovne delitve dela, kar vsebuje tudi delitev sveta na bolj in manj razvita območja.
5. Giddensovo videnje oziroma opredelitev globalizacije spodbuja racionalno neenakost (Kralj 2008).

Beck ločuje med dvema pojmom: globalnost in globalizacija. Globalnost po njegovem mnenju pomeni življenje v družbi, kjer izoliranost in zaprtost držav in njihovih meja ne obstaja. Poleg tega pa prihaja tudi do trkov med »različnimi ekonomskimi, kulturnimi in

političnimi oblikami, zato morajo t.i. samoumevnosti, tudi tiste zahodnjaškega modela, na novo izkazati svojo legitimnost« (Beck 2003, 24). Globalizacija pa je po njegovem, da imajo podjetja, predvsem tista, ki delujejo globalno, ne samo možnost oblikovanja in vplivanja na gospodarstvo, pač pa tudi možnost oblikovanja družbe kot celote – predvsem s tem, da družbi odvzamejo kapital, delovna mesta, davke, ipd. (Beck 2003). Globalizacijo Beck opredeli kot »proces, ki ustvarja transnacionalne vezi, prostore, probleme, konflikte in identitete« (Kralj 2008, 76). Beck je tudi mnenja, da ima globalizacija negativen vpliv na družbeno enakost, saj naj bi delila družbo na zmagovalce in poražence globalizacije oziroma globalizacijskih procesov (Kralj 2008).

Roland Robertson, glavni teoretik kulturne globalizacije, meni, da se kulturna globalizacija nanaša na prorese, v katerih gre za reorganizacijo odnosov med lokalnim in globalnim. Kulturna globalizacija prisili kulture, da se reorganizirajo. Kulturni teoretiki globalizacijo dojemajo kot pozitivno, saj ustvarja nove oblike kulturnega izražanja in hkrati ponuja nove priložnosti za prej marginalizirane skupine, ki so sedaj s kulturno različnostjo lahko uslišane (Ampuja 2004).

Z vidika državljanstva, ki je tudi tema pričujočega dela, pa sta pomembna predvsem dva avtorja, in sicer Falk in Held. Falk pravi, da globalizacija vodi do ekonomske, družbene in kulturne integracije, to pa posledično odpira tudi večje možnosti za svetovno državljanstvo, pri čemer naj bi bila večja možnost za doseg slednjega v primeru homogenizirane kulture poslovnih elit (Deželan 2009). Held pa je prepričan, da se države vedno bolj soočajo s procesi in akterji, ki niso v dosegu njihovega nadzora. Globalizacijo razlaga kot proces sprememb v prostorski organizaciji družbenih odnosov. Spremembe so določene z dosegom globalnih omrežij, povezav, hitrostjo globalnih tokov, kar povzroča dejavnosti, ki vplivajo na medsebojno izvajanje oblasti. Pot iz obstoječega stanja Held vidi v oblikovanju globalne civilne družbe, katere temelj bi bilo omrežje demokratičnih teles in kjer bi posamezniki imeli več državljanstev (Deželan 2009). To bi omogočalo, da bi bilo »državljanstvo najožjih skupnosti uravnoveženo z državljanstvom širše regije in naposled z globalno ravnjo« (Deželan 2009, 64). Podobno razmišlja tudi Seyla Benhabib, ki pravi, da delovanje neodvisne transnacionalne civilne družbe zunaj okvirov državljanstva, ni mogoče (Deželan 2009).

Globalizacija tako vpliva na razumevanje državljanstva, ki dobiva nove pomene, hkrati pa ponuja oziroma stremi ali »sili« družbo v nove oblike državljanstva, kamor sodi tudi

multikulturno državljanstvo. V globalnem svetu so oziroma bodo ljudje postali državljani več globalnih družb, zato so in bodo tudi v prihodnje potrebne nove oblike državljanstva, ki bodo lahko vsem zagotavljale in zahtevale pravice in dolžnosti.

2.6.2 Evropeizacija

Evropeizacija je proces, ki izhaja iz zgodovinskih dejstev in se je začel intenzivneje pojavljati po drugi svetovni vojni, predvsem kot rešitev držav iz slabega gospodarskega položaja, za katerega so rešitev videle v skupnem delovanju in posledično združitvi. Pojavljanti se je začela konec 70. let 20. stoletja, njeno raziskovanje pa posega v različna področja politične znanosti. V grobem je opredeljena kot koncept, ki se razteza in osredotoča na učinke procesov evropskega povezovanja, vendar pa pri različnih avtorjih najdemo različne razlage le-te. Je pa tudi proces spreminjanja, preoblikovanja in nastajanja ter kompleksen izraz, ki naj bi obsegal področja od institucij pa vse do družbe. Osnovna definicija naj bi tako pomenila, da se domače institucije prilagajajo novemu (evropskemu) okolju. Radaelli opredeli evropeizacijo kot pristop, ki omogoča združevanje obstoječih konceptov in prispeva h komulativnemu raziskovanju politične znanosti (Radaelli 2004).

Različne stroke različno podajajo definicijo evropeizacije. Politološka opredelitev evropeizacije pravi, da je to proces, ki je kompleksen in mnogorazsežen, povezuje pa se ga tudi z inovacijo, modernizacijo, spreminjanjem in prilagajanjem. Šlo naj bi predvsem za prodiranje Evropskih institucij in postopkov odločanja v nacionalne in subnacionalne sisteme vladanja. (Fink Hafner in Lajh 2005, 18,19). Delanty pravi, da evropeizacija izhaja iz zgodovinskih dejstev, in da je to proces poistovetenja z družbeno dinamiko ter da hkrati z evropeizacijo nastaja tudi družba (Delanty 2008).

Po Featherstone-u pa ločimo štiri tipe evropeizacije glede na področje uporabe, in sicer: 1. evropeizacijo kot zgodovinski pojav (tu gre predvsem za evropsko nadvlado in družbene norme ter kulturne vzorce); 2. evropeizacijo kot predmet kulturne raznolikosti (različne identitete, vzorci vedenja, ipd. med narodi znotraj ozemlja Evrope); 3. evropeizacijo kot proces institucionalnega prilagajanja (sem spada predvsem prilagajanje pritiskom, ki izvirajo iz članstva, s strani EU); 4. evropeizacijo, ki vpliva na procese oblikovanja in izvajanja javnih politik (Featherstone in Radaelli 2003).

Featherstone in Radaelli opredelita evropeizacijo nekoliko širše, in sicer kot proces strukturnih sprememb, ki različno zadevajo akterje, institucije, ideje in interese. Evropeizacija je rezultat prenašanja nacionalnih interesov in rešitev na nadnacionalno raven. Gre torej za sistem interakcij na nacionalni ravni in gradnjo odnosov na nadnacionalni ravni (Featherstone in Radaelli, 2003). Tako opredelitev lahko poimenujemo kot *bottom-up* proces (proces od spodaj navzgor). Pznamo pa še *top-down* proces (proces od zgoraj navzdol). Evropeizacija je interaktivni proces, ki vključuje oba omenjena procesa. Pri prvem (*bottom-up*) gre za razvoj in pojav struktur upravljanja na evropski ravni. Omenjene strukture formalizirajo interakcije med akterji in javnopolitičnimi omrežji, ki so specializirana za oblikovanje avtoritativnih evropskih meril. Pri tem gre za zamenjavo logike nacionalnega odločanja z nadnacionalno logiko sprejemanja. Omenjeni pristop so razvili Cowles, Risse in Caporasso (Howell 2002). *Top-down* proces pa poimuje evropeizacijo kot mehanizem, s katerim EU politike pritiskajo in vplivajo na spremembe na nacionalni ravni (Howell 2002). Torej pritisk nadnacionalne ravni na nacionalno raven. Večina avtorjev pa je mnenja, da se bo evropeizacija na spremembe na nacionalni vplivala le v primeru, da so te spremembe neugodne. Predpogoj je, da obstajajo protislovni, razhajajoči, pogojni učinki med evropskimi oziroma nadnacionalnimi in nacionalnimi politikami, ki jih povzroča evropeizacija (Howell 2002). Najprej se je uporabljalo raziskovanje evropeizacije po sistemu *bottom-up*, kjer se je razlagalo in raziskovalo predvsem učinke in reakcije držav članic na evropsko integracijo in njene učinke. Koncept *top-down* pa se ukvarja s posledicami evropske integracije na države članice (Howell, 2002). Obstaja pa še tretji sistem, in sicer evropska integracija, ki se nanaša na povezovanje in vzpostavljanje enotnosti med narodi in evropskimi državami (Radaelli 2004).

Tudi Olsen poda bolj natančno definicijo evropeizacije, v kateri razčleni pet uporab pojma, in sicer:

1. evropeizacija kot sprememba v zunanjih teritorialnih mejah;
2. evropeizacija kot razvoj institucij vladanja na evropski ravni;
3. evropeizacija kot prodiranje oblike upravljanja v nacionalne in subnacionalne sisteme;
4. evropeizacija kot razširitev oblij politične organizacije in vladanja, ki je tipična za Evropo in
5. evropeizacija kot politični projekt s ciljem združene in politično močne Evrope (Olsen 2002).

Med pomembnejše elemente evropeizacije spadajo tudi:

- evropeizacija učinkuje takrat, ko se spremeni logika delovanja domačih političnih akterjev;
- evropeizacija povzroči spremembo kot odgovor na pritisk EU;
- evropeizacija je proces, ki vsebuje kompleksna zaporedja in časovne vzorce (Radaelli 2004).

Učinki evropeizacije so vidni na različnih področjih, kot so na primer: javne politike, institucije, medvladni odnosi, ipd. Področja preučevanja evropeizacije na nacionalni ravni so lahko naslednja:

- javne politike (standardi, instrumenti, pristopi k reševanju problemov, norme in diskurzi);
- politike - procesi (tu gre predvsem za interese (oblikovanje, združevanje, predstavljanje) in javne diskurze);

ustanove političnega sistema (politične institucije, sodne strukture, javna uprava, tradicija države, ekonomske institucije, odnosi med državo in družbo, kolektivne identitete, odnosi med ministrstvi) (Featherstone in Radaelli 2003).

2.6.3 Posledice teh procesov – delovne migracije kot generator razmer za odpiranje vprašanj multikulturalizma

Na tem mestu je smiselno, da najprej podamo osnovno definicijo migracij oziroma selitev. Termin migracija izhaja iz latinščine (migratio) in kot že omenjeno pomeni selitev (Klinar 1976). Gre za mednarodni pojav, saj se z njim srečujejo vse države sveta. Posamezna država je namreč lahko mesto priselitve, izvor preseljevanja, prehodni cilj selitve ali pa vse hkrati. V grobem delimo migracije na emigracije, ki pomenijo izseljevanje in na imigracije, ki pomenijo priseljevanje, poleg tega so lahko mednarodne ali pa notranje (IOM – International Organization of Migration 2005). Za nalogo so pomembne predvsem mednarodne imigracije, saj se osredotočamo na priseljence, ki v drugih državah iščejo delo.

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije iz leta 2002 pravi, da je selitev ena od oblik manifestiranja svobode gibanja. Prav tako je tudi človekova pravica. »Ocenjeno število mednarodnih migrantov v letu 2000 je bilo 150 milijonov, od tega 31,5 milijona v širši Evropi, kar celino uvršča na drugo mesto, takoj za Azijo in pred Severno Ameriko. Na splošno je število ljudi, ki se selijo iz leta v leto večje in verjetno se bodo migracijska gibanja,

bodisi nadzirana ali ne nadzirana, v naslednjih letih še povečala« (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije 2002, 1. poglavje). V resolucijah, zakonih, aktih, ustavah, ipd. so migracije pogosto obravnavane kot ena temeljnih človekovih pravic, vendar pa v praksi ni vedno tako. Pravice so pogosto kršene in tako tudi migracije kot ena izmed njih niso izjema. Pri migracijah gre namreč za nasprotujoča si procesa: vključitve in izključitve, iz katerih sledi konflikt (Milharič Hladnik 2009). Ideja o univerzalnosti človekovih pravic in enakega obravnavanja ljudi pred zakonom je namreč v nasprotju z dejanskim, pogosto rasističnim, obravnavanjem migrantov, katerim so človekove in državljske pravice kratene ali nepriznane. Migranti so zaželeni le kadar se pojavijo ekonomske potrebe po cenejši delovni sili, pa še takrat so v nasprotju s političnimi potrebami, zaradi česar se jih obravnava kot grožnjo in nevarnost za obstoj države (Milharič Hladnik 2009). »Na ravni Evropske unije je očiten razkorak med deklariranim odpiranjem meja za svoboden pretok ljudi, blaga in kapitala in na drugi strani velikimi investicijami v ideološko definiranje »drugih«, ki jih določa predvsem to, da niso »beli« in niso kristjani, ter zapiranje meja pred njimi« (Milharič Hladnik 2009, 144).

Obstajajo tudi različni vzroki za migracije. Organizacija združenih narodov (v nadaljevanju OZN) poda naslednjo tipologijo vzrokov za selitev (Združeni narodi 1998, 33–34):

- izobraževanje oziroma usposabljanje – sem spada študij v državi, usposabljanje za delo, ipd;
- zaposlitev – zaposlitev je lahko začasna, sezonska ali stalna;
- združitev oziroma formiranje družine – ponavadi gre za priselitev najbližjih sorodnikov (zakonec, partner, otroci) k priseljencu, ki že živi v neki državi ;
- dovoljena naselitev v okviru kvot, ki jih dovolijo posamezne države;
- dovoljena naselitev na podlagi meddržavnih sporazumov;
- humanitarni razlogi – v to skupino spadajo npr.: begunci, iskalci azila, iskalci začasnega zatočišča, ipd.

Vpliv na migracije ima predvsem globalizacija, ki vpliva tudi na ustvarjanje svetovne ekonomije, finančne tokove, uvajanje novih tehnologij, ipd. (Barker 2001). Seveda kroži tudi denar, ki ga migranti zaslužijo z delom v neki državi, saj zaslužek pogosto pošiljajo svojim sorodnikom domov, kar pa vpliva na BDP države gostiteljice (Kralj 2008). Mednarodne migracije povečujejo tudi etnično in nacionalno raznolikost prebivalstva in s tem spreminjajo

demografsko strukturo večine (Kralj 2008). Različni avtorji (npr.: Bauböck, Castles in Miller, Lahav, ipd.) izpostavljajo značilnosti sodobnih mednarodnih migracij, ki so naslednje:

- vedno več migracij je začasnih – gre za tedenske, sezonske, tudi dnevne migracije ekonomskega značaja.
- Začasne migracije so povezane z delom, ki se nanaša na nizko kvalificirano delovno silo¹⁴. Seveda pa migrirajo tudi visoko izobraženi migranti, v tem primeru gre ponavadi za t.i. beg možganov. Visoko kvalificirana delovna sila tako v tujini za svoje znanje iztrži več kot v domači državi.
- Število migrantov, ki so namenjeni v neko državo je vedno bolj odvisno od tega, koliko je v neki državi njihovih predhodnikov oziroma migrantov iz njihove matične države. Socialne mreže, ki tako nastanejo novim migrantov omogočajo bivanje v novi državi.
- V državah Evropske unije se povečuje število migrantov, ki se sklicujejo na pravico do združitve družine in pa tistih, ki so v migracije priseljeni zaradi humanitarnih razlogov.
- V preteklosti so pri ekonomskih oz. delovnih migracijah prevladovali mlajši moški, ženske pa so se svojim partnerjem pridružile naknadno. V današnjem času pa se močno povečujejo ženske migrantke, ki migrirajo samostojno.
- Vprašanja povezana z migracijami so vedno bolj predmet političnih debat, tako na nacionalni kot tudi na nadnacionalni ravni.
- V EU in ZDA se povečuje tudi število t.i. ilegalnih migracij in prosilcev za azil (Kralj 2008).

Migracije povezujemo z mejami, identitetami, človekovimi pravicami, pa tudi z vprašanji nacije, države, etnije, kulture. Poleg naštetega pa ne smemo izvzeti še naraščujočega omejevanja, restriktivnih in izključevalskih politik ter rasizma in ksenofobije – vse to se pojavlja tako na državni kot tudi na lokalni ravni (Kralj 2008). V Sloveniji je omenjenega kar precej. Pojavljajo se različne oblike »strahu pred tujci«, kot so npr.: razne ljudske iniciative in gibanja, ki se borijo in nasprotujejo priseljevanju tujcev v njihovo domače okolje. O tem pričajo tudi rezultati večjega števila javnomnenjskih raziskav, po katerih je v splošen odnos do priseljevanja tujcev odklonilen (Kralj 2008). Več o tem bom zapisala v empiričnem delu.

¹⁴ Čeprav se v Sloveniji, po podatkih Zavoda za zaposlovanje, migranti zaposlujejo tudi v drugih poklicih, ne samo v tistih, v katerih domače prebivalstvo ne želi delati. Taki poklici so npr. gostinstvo, kovinarstvo, špedicija, medicina, računalništvo, strojništvo in še nekaterih drugih.

3 Empirična slika multikulturalizma v Sloveniji, na Švedskem in v ZDA

V tem delu magistrskega dela bomo analizirali že prej omenjene tri države: Slovenijo, Švedsko in ZDA ter njihovo ureditev glede delovnih migrantov, pridobitve državljanstva in sobivanja med imigranti in avtohtonim prebivalstvom. Poleg omenjenega bomo preverjali zastavljene hipoteze, s pomočjo opravljenih intervjujev. Poleg intervjujev bomo uporabila še sekundarne vire, med katerimi bodo v prvi vrsti predvsem znanstveni in časopisni članki ter internetni viri, pa tudi razne študije, analize in statistike. Ugotovitve bomo, v tem delu magistrske naloge, med seboj tudi primerjali in jih analizirali.

3.1 Integracija migrantov in njeno merjenje

Za lažje razumevanje bomo najprej na kratko opredelili, kaj je raziskava Mipex in s čim se ukvarja. Kasneje pa bomo podatke iz omenjene raziskave predstavili pri vsaki obravnavani državi posebej in še na koncu v posebnem poglavju podali primerjavo med njimi.

Raziskava Migrant Integration Policy Index (MIPEX), ki jo pripravlja British Council in Migration Policy Group, predstavlja interaktivno raziskovalno orodje, s katerim lahko ocenjujemo, primerjamo in/ali izboljšujemo integracijske politike. Temelji na konceptu enakih možnosti za vse in vsakogar ter meri politike za integracijo priseljencev v vseh državah članicah EU in šestih nečlanicah. Obravnava sedem političnih področij: dostop in mobilnost na trgu delovne sile, združitev družine, dostop do izobrazbe, politično udejstvovanje, prebivanje za daljši čas, dostop oz. pridobitev državljanstva in nediskriminacijo. Namenjena pa je predvsem izboljšanju integracijskih politik v Evropi. Omenjena raziskava meri integracijske politike v vseh državah članicah EU, Norveški, Švici, Kanadi, ZDA, Avstraliji, Japonski, od leta 2012 pa tudi v Srbiji. Temelji na 148 političnih indikatorjih, kar omogoča zelo multidimenzionalno predstavo o tem, kakšne možnosti imajo imigranti v različnih državah. Mipex, kot smo že omenili vpliva na integracijo, in sicer:

- Mipex prikazuje, kako lahko države boljše kreirajo legalno okolje, v katerem imigranti lahko bivajo in imajo enake možnosti za zaposlitev, za izobraževanje, varno življenje s svojimi družinami, kako postanejo aktivni državljani, ipd.
- Politike so samo en del orodja, ki pripomore k integraciji, zato je Mipex lahko izhodiščna točka, ki lahko pripomore k izboljšanju stanja v praksi.

Podatki, ki so zbrani v Mipex-u izhajajo iz uradnih statistik, projektov evalvacij, nevladnih organizacij, imigrantov samih, ipd. (Mipex).

Mipex obravnava seden različnih kriterijev političnih področij, s katerimi meri politike, ki promovirajo integracijo v Evropske in neevropske družbe. Kriteriji temeljijo na enakih možnostih za vse in vsakogar, saj morajo imeti imigranti enake možnosti, da lahko razvijajo aktivno neodvisno in dostojanstveno življenje, kot ostala populacija v državi. Kriteriji, ki jih obravnava Mipex so:

- mobilnost na tgu delovne sile,
- združitev z družino,
- izobrazba,
- politična participacija,
- dolgoročno oziroma stalno prebivanje,
- dostop do državljanstva in
- anti-diskriminacija (Mipex).

Za sobivanje je pomembna predvsem integracija v večinsko družbo ter učenje uradnega jezika države, v katero so se imigranti preselili. Slednje je pomembno predvsem za lažje sporazumevanje z večinsko populacijo. Ker je za uspešno sobivanje, pri katerem se dobro počutijo, tako imigranti kot večinska populacija, pomembno priznavanje pravic in omogočanje kvalitetnega načina življenja smo za primerjavo med tremi državami (Slovenijo, Švedsko in ZDA izbrali naslednje kriterije:

- trg delovne sile, ker omogoča dostop do delovnih mest in dela ter tako ekonomsko predpostavko za kvalitetno življenje v neki državi;
- politična participacija, ker daje pravice na podlagi katerih se imigranti počutijo sprejete in enakovredne večinski populaciji;
- stalno prebivališče, ker tako lahko resnično zaživijo v neki državi;
- dostop do državljanstva, zaradi občutka pripadnosti in pravic, ki jih pridobijo na podlagi tega, da so lahko enakovredni državljanom; in
- združitev z družino, ker si tako lahko ustvarijo pogoje za (boljše) življenje v tuji državi.

1. *Trg delovne sile* – pri tem gre za zbiranje podatkov predvsem na podlagi vprašanj, ki se nanašajo na to, ali imajo državljani tretjih držav in ostali imigranti na trgu delovne sile enake možnosti, kot jih imajo matični prebivalci držav? Imigranti naj bi imeli enake možnosti pri iskanju dela, izobrazbe in institucij, ki se ukvarjajo z iskalci zaposlitve. Taka je teorija, v praksi pa to pomeni, da imajo le državljani Evropske unije enake možnosti za delo v javnem sektorju, poleg tega pa imajo tudi boljše možnosti za dokazovanje svojih diplom in uradnih listin v zvezi z izobraževanjem, kot tisti, ki niso državljani držav članic EU. Podpora za brezposelne in socialna podpora predstavljata težavo v skoraj vseh državah, ki jih obravnava Mipex. Težava je tudi v tem, da so službe, ki se s tem ukvarjajo (npr. Zavod za zaposlovanje, ipd.) redko in slabo usposobljene za delo s posebnimi skupinami, ki potrebujejo posebno obravnavo, kot so to imigranti. Pomembno je tudi, da migranti, ko dobijo zaposlitev uživajo enake pravice, kot matični prebivalci, ne pa da so, kljub temu, da plačujejo davke izključeni iz določenih delov socialne varnosti. Določene države (npr. Francija, Luksemburg in Belgija) ne izkoriščajo posebnih sposobnosti priseljencev in zato tudi zavračajo oz. izgubljajo ekonomski potencial mnogih priseljencev, ki nimajo evropskega porekla (Mipex).

2. *Politična participacija* – večina priseljencev ima malo možnosti za vplivanje in spreminjanje politik, ki jih zadevajo vsak dan. 11 evropskih držav ima še vedno zakone, ki migrantom ne omogočajo osnovnih političnih svoboščin. V 13 državah EU lahko državljani, ki niso iz držav EU kandidirajo za župane, svoj glas oddajajo na lokalnih volitvah v 19 državah, na regionalnih v 7 državah in na nacionalnih samo v 2 (to sta Velika Britanija in na Portugalskem). Priznavanje političnih in civilnih pravic imigrantom je znak stabilne in napredne države. Seveda pa se med državami pojavljajo velike razlike, v večini evropskih držav imigranti ne uživajo skoraj nobene od pravic, ki se nanašajo na politične in civilne pravice (Mipex).

3. *Stalno prebivališče* – je skupaj z združitvijo družine zelo pomembna komponenta integracijskih politik. Prebivalci, ki imajo stalno prebivališče, lahko delajo, se izobražujejo, se upokojijo, živijo, ipd. tako kot avtohtoni državljani. Preden priseljenci lahko zaprosijo za stalno prebivališče, morajo izpolnjevati različne pogoje, ki so v nekaterih državah strožji kot v drugih. Večina držav ima za priseljence pogoj, da preden zaprosijo za dovoljenje za stalno prebivanje, najprej 5 let neprekinjeno prebivajo v državi. Problem ja, ker se pogoji, ki so nastavljeni za pridobitev stalnega prebivališča izkoriščajo za državljanstvo, vendar pa so pogoji, ki se nanašajo na dolgo-trajno prebivanje bolj stimulatívni za migrante. Države

obdržijo pravico, da lahko dovoljenje za stalno prebivanje odvzamejo ali zavrnejo prošnjo za pridobitev stalnega prebivanja, vendar pa obstaja možnost pritožbe, poleg tega je pomembno, da se upoštevajo osebne okoliščine (Mipex).

4. *Dostop do državljanstva* – dvojno državljanstvo in jus soli (jus soli je pravica vsakega posameznika, ki se rodi na ozemlju neke države, da pridobi državljanstvo) vedno bolj postajata normativa za priseljske države. Kljub temu pa od tega postopka še vedno večinoma omejujejo ali izključujejo migrante od poskusa pridobitve. Da lahko vložijo prošnjo za pridobitev državljanstva imigranti v Evropi v povprečju čakajo 7 let, večinoma pa to zaradi pogojev, ki se nanašajo na dovoljenje za stalno prebivanje. Približno polovica od držav, ki so zajete v Mipex-u, pogojuje državljanstvo tudi z visokimi taksami in pristojbinami. Ponavadi se od kandidatov za pridobitev državljanstva zahteva znanje uradnega jezika, pogosto na visoki ravni. Testi, ki jih morajo opraviti so redko zastavljeni tako, da spodbujajo k temu, da jih migranti lahko naredijo (Mipex).

5. *Združitev z družino* – večina imigrantov v Evropi in ZDA ima možnost, da se združijo s svojo družino, kar pomeni, da lahko družino pripeljejo s sabo v državo, kjer bodo delali ali pa se jim ta pridruži kasneje, ko npr. najdejo stanovanje, službo, ipd. Ta postavka oziroma kategorija je za uspešno integracijo pomembna in k njej tudi pripomore. Države, ki imajo to postavko opredeljeno z omejitvami, ki se nanašajo na družino, imajo ponavadi tudi »dodatne zahteve« za sponzorja (tistega člana družine, ki je migriral prvi). Sponzorji morajo v takih primerih dokazovati, da prejemajo stabilen in primeren dohodek, pogosto se od njih pričakuje, da imajo višje plače kot nacionalni državljani. Poleg tega se preverjajo tudi življenjski pogoji oziroma kje živijo. Nekaj držav izpostavlja tudi znanje jezika in nekatere druge pogoje za integracijo. Družine ponavadi dobijo enake pravice in dovoljenje za varno bivanje, se pa pri pridobivanju dovoljenja za stalno prebivanje pogosto srečujejo z dolgimi čakalnimi vrstami in strogimi pogoji (Mipex).

3.2 Integracija migrantov v Sloveniji

Najprej bomo podali nekaj zgodovinskih dejstev o migracijah v Sloveniji, ki služijo predvsem kot zanimivost in za lažjo predstavo. Dolga leta je za Slovenijo veljalo, da je država odseljevanja oziroma emigracije, na prehodu iz 60-tih v 70-ta leta pa so se stvari obrnile in

takrat je Slovenija postala imigracijska država oziroma država neto priseljevanja. V največji meri je pri tem šlo za ekonomske migracije na območju tedanje Jugoslavije (Malačič 2011).

V Sloveniji se državljanstvo podeljuje po rodu, kar pomeni, da ga oseba dobi po starših oziroma po enem od staršev. Poleg tega v Sloveniji obstaja tudi možnost naturalizacije, pri čemer veljajo naslednji pogoji:

- če oseba najmanj 10 let živi v Sloveniji → od tega mora v Sloveniji živeti neprekinjeno 5 let in mora imeti urejen status tujca, določene socialne pogoje, ipd., preden lahko vloži prošnjo za naturalizacijo. To področje ureja 10. člen Zakona o državljanstvu Republike Slovenije;
- če je oseba poročena s slovenskim državljanom → poleg tega mora oseba vsaj tri leta pred vložitvijo prošnje živeti v Sloveniji in od tega eno leto neprekinjeno, ustrezati pa mora tudi ostalim pogojem, ki so navedeni v 12. členu Zakona o državljanstvu RS;
- če je oseba izgubila slovensko državljanstvo na podlagi odpusta ali odreka;
- če je oseba slovenski izseljenec ali njegov potomec;
- če je oseba brez državljanstva (apatrid);
- če je oseba begunec;
- če je oseba v Republiki Sloveniji obiskovala in uspešno zaključila najmanj visokošolski študij;
- če je oseba rojena v Sloveniji in živi v Sloveniji od rojstva dalje;
- če je oseba mladoletna in živi v Sloveniji (MNZ).

Kot pravi dr. Tomaž Deželan, je podeljevanje državljanstva po rodu abstraktno in izključevalno, saj gre za model, ki posameznike doživljenjsko izključuje (Zabukovec 2013). Po njegovem mnenju, gre pri državljanstvu za »neposredno pravico, ki jo takoj čutiš, kot je, recimo, pravica do prostega gibanja« (Deželan v Zabukovec 2013). V Sloveniji je predvsem problem »večnih migrantov«. To so imigranti, ki jim država izda delovna dovoljenja, hkrati pa jim s tem onemogoča, da bi lahko izpolnili pogoje, ki so potrebni za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje in kasneje tudi naturalizacijo, to je, da so 5 let neprekinjeno živeli v Sloveniji. Problem naj bi bil, v tem, da se ti zakoni pišejo z vidika, da bodo ljudje, ki so prišli delat enkrat tudi odšli, se pravi, da so tukaj samo začasno (Zabukovec 2013).

Na tem mestu se mi zdi pomembno omeniti, da so migranti iz tretjih držav v Sloveniji pogosto zelo izkoriščana delovna sila. Vse pogosteje se v zvezi s tem sliši tudi primerjava oziroma označitev, da gre za nekakšno trgovino z ljudmi. Goran Lukič iz Zveze svobodnih sindikatov Slovenije opozarja, da je situacija migrantov pri nas pereča. Kršenja pravic delavcem, ki ne dobivajo plačila za opravljeno delo, ali pa za to dobijo le par deset evrov, je vedno več. Kot pravi Lukič, se kršitev pravic vse bolj spreminja v pravila in ta pa v vzporedno gospodarstvo. V Sloveniji menda obstajajo celo agencije za posredovanje dela, ki agencijskim delavcem, ko podpisujejo pogodbo za delo, hkrati priložijo v podpis še dokument sporazumne odpovedi, ki pa nima datuma. Lukič je izpostavil tudi, da so obravnavali primer pogodbe o zaposlitvi tujega delavca, ki se je zavezal, da v primeru poškodbe pri delu, ne bo odškodninsko tožil delodajalca oziroma podjetja ter da bo, v primeru, da predčasno zapustil delodajalca za to materialno odgovoren. Če povemo drugače, to pomeni, da bi ta delavec, če bi zapustil podjetje, ker mu to ni izplačevalo plače, moral podjetju za svoj predčasen odhod še plačati. Problem v Sloveniji je tudi verižno ustanavljanje podjetij, pri čemer je težava v tem, da lahko nekdo ustanovi podjetje, zaposli migrante, ki jim ne plačuje za opravljeno delo, zapre podjetje in ustanovi novo, v katerem se zgodba spet ponovi. Obstajajo primeri, ko so se migranti v takih primerih obrnili na sodišče, ki je razsodilo v njihovo prid, pa se podjetje na tožbo ne odziva, ker imajo blokirane račune, pa delavcem tudi ne bo uspelo iztirjati denarja. Prav tako se jim ne izplačuje nadur in nimajo možnosti koriščenja bolniške, niti dopusta. V članku je izpostavljeno še to, da so najhujše razmere pri avtoprevoznikih, ki so zelo malo plačani (po nekaj centov na kilometer), poleg tega pa delajo tudi po več kot 16 ur v enem kosu. Ni potrebno posebej omenjati tudi dejstva, da živijo v zelo slabih razmerah, kar pomeni, da se npr. prhajo po trije ali štirje skupaj, da imajo le hladno vodo, da jih v sobi, ki ima devet kvadratnih metrov spi po šest, ipd. (Slovenska tiskovna agencija 2012).

V že omenjenem filmu, *Htjeli smo radnike, došli so ljudi*, ki se nanaša na življenje delovnih migrantov, predvsem gradbenikov, ki živijo v Sloveniji, je izpostavljeno, da EU na področju delovnih migracij ne vzpostavlja skupne politike, to je najbrž tudi glavni razlog, za to, da med državami članicami EU okrog tega obstajajo tako velike in očitne razlike. Poleg tega film veliko govori in tudi prikaže razmere, v katerih živijo migranti. Življenje v samskem domu, je kot življenje v getu. Migranti, ki tam živijo, izven samskega doma praktično sploh ne komunicirajo, razen med sabo. Tako pogovori tečejo večinoma o delu. Razmere, v katerih živijo, so katastrofalne: po 4 osebe v majhnih sobah, ena kuhinja za veliko ljudi in velikokrat le »suha« malica. Problem je tudi nečistoča ipd. Kot je v omejnem filmu povedal dr. Andrej

Kurnik, iz Fakultete za družbene vede, Slovenija že 30 let izkorišča delavce, ki k nam pridejo iz Bosne in Hercegovine, preprečuje jim mobilnost ter jim zanika tako politične kot tudi državljske in lastninske pravice. Temu pritrjujejo tudi drugi prispevki v medijih (TV, časopisi, revije, ipd.), ki jih o tej tematiki lahko spremljamo v zadnjem času. Ključni problem predstavlja zakonodaja, saj je delavec na podlagi le-te povsem odvisen od delodajalca, kar v praksi pomeni, da je delodajalec lastnik delovnega dovoljenja toliko časa, kolikor časa delavec dela zanj. Pri tem delodajalci kršijo pravice delavcev in v primeru, da se ti ne strinjajo z delodajalcem, to pomeni deportacijo.

3.2.1 Kako Slovenci »vidimo tujce«?

Na to temo obstaja cela vrsta javnomnenjskih raziskav. Večini pa so skupni podobni rezultati, ki kažejo, da Slovenci nismo prav naklonjeni migrantom. Rezultati kažejo tudi na to, da odnos do delavcev migrantov med lokalnim prebivalstvom v veliki meri povzroča občutek ogroženosti, predvsem na račun povečevanja brezposelnosti in negotovih socialno-ekonomskih razmer. Načela, ki se nanašajo na izključevanje imigrantov izhajajo predvsem iz predsodkov, ki imigrante prikazujejo kot osebe, ki ogrožajo narod. V grobem lahko omenimo, da kar 80% vprašanih v anketi Slovenskega javnega mnenja iz leta 2005¹⁵ meni, da begunci in/ali ilegalni imigranti malo, srednje ali zelo močno ogrožajo varnost Slovenije. Glede na to je v sodobnih družbah prisoten tudi trend izražanja predsodkov, ki se kažejo predvsem skozi izogibanje stikov z imigrantskimi skupinami (Kralj 2008).

Kot smo že omenili v začetku magistrskega dela, so še posebno zanimivi rezultati javnomnenjskih raziskav o odnosu do delavcev migrantov, in sicer: Poklicali smo delovno silo, prišli so ljudje - analiza socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji in Integracijske politike, ki jih je izvedlo Znanstveno-raziskovalno središče Koper. Rezultati zadnje omenjene raziskave (ena izvedena leta 2007, druga pa 2010) kažejo na to, da na odnos do delavcev migrantov med lokalnim prebivalstvom v veliki meri vpliva in povzroča občutek ogroženosti, predvsem na račun povečevanja brezposelnosti in negotovih socialno-ekonomskih razmer. Ljudje naj bi za nastale razmere (npr. zviševanje brezposelnosti, življenjskih stroškov, ipd.) krivili delovne migrante, ki k nam pridejo zaradi dela. Zanimivo pa je tudi to, da rezultati omenjene javnomnenjske raziskave kažejo tudi to, da skoraj polovica vprašanih meni, da delovne migrante potrebujemo, in sicer za zaposlovanje v

¹⁵ Toš, Niko in skupina: Slovensko javno mnenje 2005/2. Nacionalna in mednarodna varnost. PDV, Ljubljana.

deficitarnih poklicih. Iz te trditve lahko sklepamo, da je skoraj polovica anketiranih mnenja, da so bolj plačani poklici namenjeni loaklnemu prebivalstvu. Več kot polovica vprašanih pa, zanimivo, meni, da delodajalci preveč izkoriščajo delovne migrante ter, da slednji živijo v nemogočih bivanjskih razmerah, ipd. (Kralj 2011). Slednje je najbrž odraz tega, da je ta tema vse pogosteje obravnavana tudi v medijih. Podobno kot v Sloveniji se v zadnjem času tudi v Evropi širi strah pred priseljenci, ki se v času t.i. gospodarske krize krepi tudi v Skandinavskih državah, za katere načeloma velja, da imajo visoko stopnjo strpnosti in so odprte do imigrantov. Celo na Švedskem, ki je edina v Evropi, v kateri so imigranti dejansko imigranti, ki so upravičeni do vseh pravic, ki jih imajo tudi Švedi, odnosi med njimi v zadnjem času niso več tako »idealni«. Po vstopu Švedske v EU, se je tudi tam začel pojavljati starh pred imigranti. To se odraža predvsem v raznih protestih in oblikovanju nekakšnih priseljniskih getov na obrobjih večjih mest.

Iz omenjene javnomnenjske raziskave lahko razberemo tudi, da je večina anketiranih naklonjena temu, da bi se omejevalo priseljevanje in podeljevanje delovnih dovoljenj. Hkrati pa vidimo, da raste podpora kulturni raznolikosti in strpnosti (Kralj 2011). Vendar pa je dr. Kraljeva v intervjuju, ki smo ga z njo naredili, izpostavila, da se je pomembno vprašati naslednje: »ali sobivanje delavcev migrantov iz t.i. tretjih držav in lokalnim prebivalstvom sploh obstaja?«. To se nanaša predvsem na socialne odnose, ki jih omejujejo dolgi delavniki in nemogoč bivanjski standard (tu imamo v mislih predvsem gradbene delavce iz držav bivše Jugoslavije).

Kot lahko vidimo v tabeli na naslednji strani, med merila za sprejemanje priseljencev spadajo: sprejemanje načina življenja v državi, znanje uradnega jezika, izobrazba in kvalifikacije. Opazimo lahko tudi razlike med državami Vzhode Evrope in med Sevrnoevropskimi državami. Prvi skupini je pri sprejemanju priseljencev pomembna tudi ekonomska korist, ki jo bo država imela od njih, med tem, ko je v severnoevropskih državah to manj pomembno. Postavka, ki se nanaša na ekonomsko korist države se nanaša tudi na strah pred tem, da bi priseljenci postali socialno breme države in, da bi matičnim prebivalcem »jemali delovna mesta«. Razkorak med omenjenimi državami se pojavlja tudi pri postavkah, ki se nanašajo na rasno in versko diskriminacijo, ki sta v državah Vzhodne Evrope bolj opazni (Kralj 2008).

Slika 3.1: Merila za sprejem priseljencev

	Sprejem a način življenja v državi	Zna govoriti uradni jezik države	Ima sposob- nosti, ki jih država potrebu -je	Ima dobro izobraz- bo in kvalifik a-cije	Bližnji sorodni ki živijo v državi	Prihaja iz krščan- skega okolja	Je premo- žen	Je belec
Madžarsk a	86,0	63,9	71,3	48,7	35,4	26,1	13,2	22,9
Poljska	44,3	48,8	48,7	39,5	42,8	29,0	17,0	12,3
Slovenija	70,1	58,2	58,2	41,6	28,5	25,6	13,4	14,9
Češka	74,4	60,6	60,6	40,5	41,7	13,4	12,7	14,7
Italija	52,0	28,6	38,5	26,8	18,3	19,8	44,5	6,7
V. Britanija	57,4	56,4	45,5	36,3	28,5	10,6	7,8	6,3
Španija	53,8	34,1	44,0	35,6	25,9	14,0	9,0	7,9
Avstrija	52,9	61,5	47,8	43,2	22,1	14,0	6,5	6,4
Irska	45,5	43,3	47,7	34,7	25,7	13,2	6,6	7,8
Nemčija	66,3	65,1	51,5	44,5	25,1	7,8	5,5	4,0
Nizozemsk a	66,2	64,6	33,3	25,6	17,2	5,1	2,5	3,1
Norveška	46,5	49,3	31,8	16,6	17,6	9,3	2,7	4,6
Švedska	65,4	28,8	28,5	19,8	16,7	6,5	4,0	2,8

Vir: Prirejeno po Kralj (2008, 177).

Iz prej omenjene raziskave lahko razberemo tudi to, da je izražanje predsodkov do priseljencev stalnica, ki naj bi bila še posebej prisotna v državah, ki so doživljale intenzivne strukturne spremembe (Kralj 2011). Omenjeno velja tudi za Slovenijo. Na prehodu iz socializma v kapitalizem se je povečevalo poudiranje nacionalne zavesti, kar je pripomoglo tudi k stigmatiziranju, izolaciji in diskriminaciji tujcev. V raziskavi se je raziskovalo tudi, kateri model asimilacije tujcev bi bil v Sloveniji najboljši. Kot lahko razberemo iz tabele na naslednji strani, je večina vprašanih mnenja, da naj bi se imigranti naučili slovenskega jezika in v svojem domačem okolju ohranili svoj jezik in kulturo (Kralj 2011). To sovпада tudi z ugotovitvami, ki smo jih pridobili z opravljenimi intervjuji, saj vsi delovni migranti, s katerimi smo opravili intervjuje, menijo, da je znanje jezika najpomembnejša komponenta za uspešno integracijo v večinsko družbo in dobro sobivanje. Znanje jezika jim namreč omogoča sporazumevanje in posledično tudi druženje z lokalnim prebivalstvom. Zanimivo pa je, da se je v letu 2010 v primerjavi z letom 2007, povečal odstotek tistih, ki menijo, da naj se delovni migranti začasno prilagodijo slovenski kulturi in življenju in delajo tu za krajši čas, potem pa

naj se vrnejo nazaj domov (Kralj 2011). To pa je tipično za t.i. »gastarbajterje«, ki naj bi prišli v državo, opravili delo in se nato vrnili domov oziroma tja, od koder so prišli.

Tabela 3.1: Kako naj po vašem mnenju ravnajo priseljenci, ki živijo in delajo v Sloveniji?

	2007 (v %)	2010 (v %)
Naučijo naj se slovenskega jezika in navad in jih sprejmejo za svoje in opustijo svojo kulturo	7,9	7,2
Naučijo naj se slovenskega jezika in navad ter v domačem okolju ohranjajo svoj jezik in kulturo	82,8	76,7
Ohranijo naj svoj jezik in kulturo ter živijo sami zase	0,7	1,7
Naj se začasno prilagodijo slovenski kulturi in življenju in delajo tu za krajši čas, nato naj se vrnejo domov	8,7	14,4

Vir: Povzeto po Kralj (2011, 292).

3.2.2 Indeks integracije migrantov za Slovenijo

Izhodiščna predpostavka integracijskih politik, ki pomeni politiko in ukrepe, ki pripomorejo k integraciji imigrantov je, da dopuščajo in priznavajo možnost trajne naselitve v državi, ki je delavce migrante sprejela. Iz tega razloga naj bi integracijske politike tudi omogočale, pa tudi vzpodbujale enakopravno in celovito vključevanje tako imigrantov kot tudi njihovih potomcev. To vključevanje pa naj bi bilo v vse sfere družbenega in političnega življenja in naj bi hkrati omogočalo tudi ohranjanje in izražanje njihovih kulturnih, verskih, jezikovnih, ipd. identitet (Kralj 2011). Kaj vse bi morali v Sloveniji omogočiti imigrantom, ki legalno bivajo v Sloveniji, je bilo tudi eno izmed vprašanj, ki so jih anketirancem zastavili v javnomnenjski raziskavi Poklicali smo delovno silo, prišli so ljudje - analiza socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji (ZRS Koper, 2007 in 2010). Področja, ki so bila predmet vprašalnika sodijo med glavne prioritete po priporočilih skupine za integracijo v okviru Sveta Evrope. Rezultati so razvidni iz tabele na naslednji strani in so sledeči:

- večina vprašanih meni, da je najbolj pomembno, da bi imigrantom omogočali dostop do zdravstvenega in socialnega zavarovanja;
- vprašanim se zdi pomembno tudi vključevanje imigrantov v dejavnosti kulturnega življenja;

- po pomembnosti pa sledijo še, enakopravno vključevanje na trg dela;
- možnost najema stanovanjskega kredita in nekoliko manj
- vključevanje v dejavnosti političnega življenja (Kralj 2011).

Tabela 1.2: Priseljencem, ki legalno prebivajo v Sloveniji bi morali omogočiti...

Delež odgovora (popolnoma) se strinjam	2007 (v %)	2010 (v %)
Enakopravno vključevanje na trg delovne sile	57,3	59,8
Dostop do zdravstvenega in socialnega zavarovanja	75,4	84,5
Možnost dodatnega pouka/izobraževanja v njihovem jeziku	/	33,4
Dostop do socialnih/neprofitnih stanovanj	34,2	41,3
Možnost najema stanovanjskega kredita	45,8	59,2
Vključevanje in dejavnost v kulturnem življenju	70,7	80,7
Vključevanje v dejavnost v političnem življenju	43,7	43,8

Vir: Povzeto po Kralj (2011, 293).

Slovenija se je po podatkih raziskave Mipex (Mipex), ki preučuje indekse vključevanja migrantov, med 34 obravnavanimi državami, uvrstila na 19. mesto. Med obravnavanimi državami ima najboljšo prakso za vključevanje priseljencev Švedska, v Sloveniji pa migranti, glede na raziskavo, uživajo boljše integracijske možnosti kot v drugih evropskih državah. Izstopa predvsem pri pravicah tujcev za združitev z družinskimi člani in pridobitvi dovoljenja za stalno prebivanje za družinske člane, pri čemer jim ni potrebno izpolnjevati dodatnih pogojev, razen minimalnega dohodka za preživljanje, vendar pa družinski člani nimajo enakih pravic glede dela. Problem, ki se pojavlja v Sloveniji pa se nanaša predvsem na to, da imajo tujci iz tretjih držav težave pri dostopu do dela in v izobraževalnem sistemu.

Slika 1.2: Mipex Slovenija

Vir: Prirejeno po Mipex

Slabše pa so razmere v Sloveniji pri dostopu do trga dela. Problem predstavljajo predvsem omejitve pri delovnih dovoljenjih. Možnost enakopravnega vključevanja na trg delovne sile je sicer eden od temeljnih elementov integracije. Zaposlitev oziroma dostop do delovnih mest je pomemben predvsem zaradi ekonomske neodvisnosti imigrantov in dostopa do storitev zdravstvenega in socialnega zavarovanja, pa tudi boljših odnosov z večinsko družbo (Kralj 2011). Kot smo že omenili, se tudi slovenska družba zaveda tega, da bi delovnim migrantom morali omogočiti dostop do storitev iz naslova zdravstvenega in socialnega zavarovanja. Dokaj visok pa je tudi delež tistih, ki menijo, da jim je potrebno zagotavljati enakopraven dostop do delovnih mest. Vendar pa v praksi ni tako. Omejitve se pojavljajo pri zaposlovanju tujcev, tako npr.: v javni upravi tujci ne morejo dobiti zaposlitve, svoje podjetje lahko ustanovijo šele po enem letu bivanja v državi, prav tako se ne morejo zaposlovati v določenih poklicnih profilih, kot je na primer pravo. Pri tem je zanimivo, da je eden od delovnih migrantov, ki smo jih intervjuvali, indijskega rodu, povedal, da je ustanovil svoje podjetje v Sloveniji, vendar tu še ne prebiva eno leto in tudi nima državljanstva, ne zna slovensko, ipd. Kot pravi Mehtab (intervju) pri ustanavljanju podjetja ni imel nobenih težav – podjetje je bilo ustanovljeno v eni uri. Je pa res, da je imel denar in kot je rekel sam, obstaja verjetnost, da zato ni imel nobenih težav pri ustanovitvi. Ko smo dodatno raziskali, kako lahko delovni migranti v Sloveniji ustanovijo podjetje, smo ugotovili, da postopek registracije podjetja za tujce ni več tako kompliciran, še posebno ne, če podjetje ustanavlja nekdo, ki v tujini že ima podjetje, kot je to primer našega intervjuvanca, ki je že lastnik podjetja v Indiji. V takem primeru je potrebna le slovenska davčna številka in izpisek iz matičnega registra podjetij države, iz katere imigrant prihaja. Ta dokument mora biti preveden v slovenščino, drugih omejitev pa ni (Firmica d.o.o.). Tudi 21. člen Zakona o zaposlovanju in delu tujcev, ob izpolnjevanju določenih pogojev (npr.: zakonito prebivanje v Sloveniji v času oddaje vloge,

status rezidenta za daljši čas v kateri od EU držav, lastništvo poslovnega prostora ali najemna pogodba, lastna finančna sredstva v višini 10.000 €, ipd.) omogoča pridobitev osebnega delovnega dovoljenja, ki ima veljavnost eno leto, in tujcu omogoča, da se registrira kot samostojni podjetnik ali ustanovi osebno gospodarsko družbo (Zakon o zaposlovanju in delu tujcev 2000). Iz tega lahko vidimo, da trditev, ki je podana v Mipex-u ne drži popolnoma, saj lahko tujci, ob izpolnjevanju določenih pogojev v Sloveniji ustanovijo podjetje tudi prej kot po enem letu bivanja. Res pa je, da obstajajo določene omejitve pri zaposlovanju tujcev iz t.i. tretjih držav sveta. Slednji se lahko v Sloveniji zaposlijo le, če imajo veljavno delovno dovoljenje. Za pridobitev delovnega dovoljenja pa je potrebno izpolnjevati kar nekaj pogojev, kot na primer: na Zavodu za zaposlovanje RS ne smejo imeti prijavljenih oseb, ki bi bile primerne za delovno mesto, kamor se želi zaposliti delovni migrant, delovno dovoljenje ne bo izdano tudi v primeru, da je podjetje, ki želi zaposliti delovnega migranta iz tretjih držav v zadnjih šestih mesecih zavrnilo slovenskega iskalca zaposlitve za to delovno mesto, ipd. (Firmica d.o.o.). Iz tega je razvidno, da državljani tretjih držav nimajo enakopravnih možnosti za zaposlitev, kot državljani držav iz EU (prosto vstopajo na trg dela) in pa matični slovenski državljani. Prednost pred njimi imajo matični državljani, šele v primeru, da se pokaže pomankanje ustreznega domačega kadra, lahko pridobijo delovno dovoljenje, ki je pogoj za vstop na trg delovne sile. V spodnji tabeli je prikaz, koliko delovnih dovoljenj je bilo izdanih glede na državljanstvo v obdobju od leta 2003 do leta 2013.

Tabela 3.3: Izdelana delovna dovoljenja glede na državljanstvo (2004-2012)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Državljeni iz bivše Jugoslavije	36.223	30.847	40.977	57.688	81.545	/	37.721	24.136	18.081
Državljeni drugih držav	2.093	3.233	3.493	2.914	3.747	/	2.967	2.874	2.438
SKUPAJ	38.326	34.080	44.470	60.602	85.292	/	40.688	27.010	20.519

Vir: Zavod za zaposlovanje – izdana delovna dovoljenja glede na državljanstvo

Podatki v zgornji tabeli se nanašajo na dan 21. 12. vsakega posameznega leta. Kot lahko vidimo je število delovnih dovoljenj v času gospodarske krize (od leta 2008 dalje) upadalo, najbolj v letih 2010, 2011 in 2012, glede na prejšnje leto. Pri proučevanju izdaje delovnih dovoljenj po mesecih smo zaznali trend, da se več delovnih dovoljenj izda v spomladanskih in poletnih mesecih, kar bi lahko povezali s sezonskim delom. V letu 2013 pa je bilo do

septembra izdanih 14.195 delovnih dovoljenj za državljane, ki prihajajo iz držav bivše Jugoslavije in 1.797 delovnih dovoljenj za državljane iz drugih držav. Za leto 2009 smo imeli težave pri odpiranju datoteke, zato podatkov ni. Glede na to, da pa je bilo v letu 2009 že čutiti vplive gospodarske krize, pa lahko sklepamo, da je bilo izdanih manj delovnih dovoljenj kot leto poprej, a vseeno več kot leta 2010. Vendar so to le naša predvidevanja.

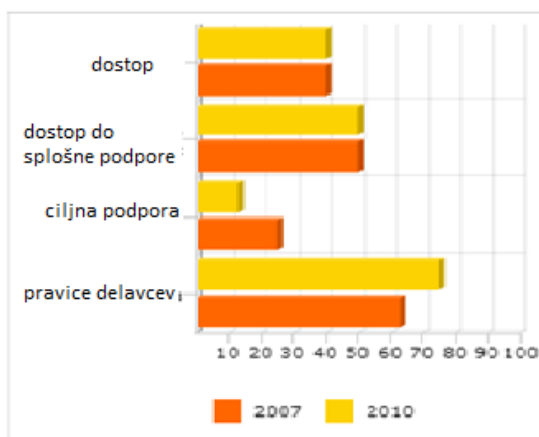
Iz Mipex-a lahko razberemo tudi, da so delovni migranti omejeni na področju socialne varnosti za brezposelne, saj se lahko v register brezposelnih oseb vpišejo le z osebnim delovnim dovoljenjem, ki je veljaven minimalno tri leta. Poleg tega jim tudi ne pripada nadomestilo za brezposelnost. Iz sistema socialnih pravic so migrantski delavci izključeni v skoraj polovici držav, ki jih obravnava Mipex. Delovni migranti pa imajo možnost, da zaprosijo za denarno socialno pomoč, ki jo lahko pridobijo v primeru da izpolnjujejo naslednje kriterije:

- so tujci z dovoljnjem za stalno prebivanje v Sloveniji in stalnim prebivališčem v Sloveniji;
- uveljavljajo denarno socialno pomoč in varstveni dodatek na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Slovenijo;
- nimajo dovolj sredstev za preživetje in nimajo premoženja oziroma prihrankov, ki bi omogočali preživetje;
- če aktivno rešujejo svojo socialno problematiko (Informacije za tujce).

Podobni kriteriji veljajo tudi za pridobitev varstvenega dodatka, ki ga predstavljajo sredstva, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (to so npr.: stroški za vzdrževanje stanovanja, stroški trajnih potrošnih dobrin, ipd.). Poleg omenjenih dveh finančnih pomoči, lahko imigranti, v primeru, da imajo otroke, zaprosijo tudi za otroški dodatek. Na področju socialnega varstva delovnih migrantov v Sloveniji je smiselno, da omenimo tudi Sporazum o socialnem zavarovanju med Slovenijo in Bosno in Hercegovino (v nadaljevanju BIH). Slednji je bil septembra leta 2011 spremenjen in po novem omogoča, da se zavarovancem iz BIH, ki imajo delovno dovoljenje za delo v Sloveniji, izplača denarno nadomestilo za primer brezposelnosti. Do spremembe je namreč veljalo, da se denarno nadomestilo za primer brezposelnosti lahko izplačuje samo brezposelnim osebam, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje. Za koriščenje denarnega nadomestila za primer brezposelnosti, se morajo delovni migranti tako kot matični prebivalci, prijaviti na Zavodu za zaposlovanje RS v roku

30 dni od prenehanja delovnega razmerja in izpolnjevati pogoje, kot so aktivno iskanje zaposlitve, ne prejemanje drugih denarnih transferjev, ipd. (Informacije za tujce). Problem pa se pojavi pri tistih delavcih, ki odpovedi delovnega razmerja od svojega delodajalca niso prejeli pa jim ta npr.: ne izplačuje plač. Slednji do denarnega nadomestila niso upravičeni. Ravno takih pa je v Sloveniji največ. Kot lahko vidimo v filmu Htjeli smo radnike, došli so ljudi, jih delavci izkoriščajo in jim ne izplačujejo nadur, bolniških, nekateri celo plače. Vse omenjene oblike pomoči veljajo predvsem za tiste delovne migrante, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Sloveniji, tisti, ki imajo dovoljenje za začasno prebivanje pa so po večini izključeni iz praktično vseh socialnih pravic.

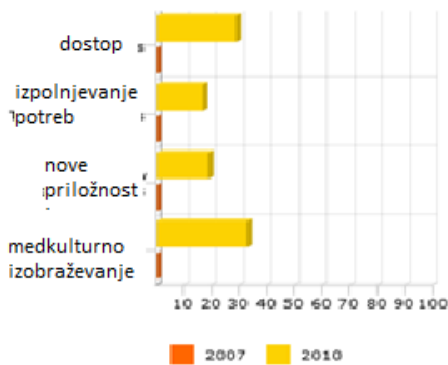
Slika 3.3: Trg delovne sile Mipex Slovenija

Vir: Prirejeno po Mipex

Ekonomska in gospodarska kriza je pripomogla le k temu, da so migranti bolj informirani o svojih pravicah, v primeru izgube službe pa kot že omenjeno ne morejo skoraj ničesar pridobiti (Zavod za zaposlovanja, podpora za brezposelne, ipd.). Lahko rečemo, da so iz sistema socialnih pravic praktično izključeni. Slovenija se je slabo uvrstila tudi na področju izobraževanja, kar je razvidno tudi iz spodnjega grafa.

Slika 3.4: Izobraževanje po Mipex-u, Slovenija

Vir: Prirejeno po Mipex

Slovenija imigrantom ponuja 180 ur brezplačnega učenja slovenskega jezika, vendar pa obstajajo pogoji, da to lahko koristijo, saj je omenjeni program namenjen samo državljanom tretjih držav, ki:

- imajo dovoljenje za stalno prebivanje, skupaj z njihovimi družinskimi člani, če imajo le-ti dovoljenje za stalno ali začasno prebivanje, zaradi združitve z družino;
- imajo dovoljenje za začasno prebivanje v Sloveniji neprekinjeno 24 mesecev in njihovim družinskim članom z dovoljenjem za začasno prebivanje, zaradi združitve z družino;
- so družinski člani slovenskega državljana ali državljana ene izmed članic EU (Informacije za tujce 2013).

Poleg 180-urnega programa sta na voljo še 120-urni program in 60-urni program slovenskega jezika. 60-urni je na razpolago vsem, ki imajo začasno dovoljenje za bivanje v Sloveniji in je le-to veljavno eno leto. 120-urni pa je namenjen tistim delovnim migrantom, ki so že izkoristili 60 – urni tečaj in imajo dovoljenje za začasno prebivanje v Sloveniji z veljavnostjo 24 mesecev (Informacije za tujce). Jezik se nam zdi zelo pomemben element integracije imigrantov, saj jim pomaga, da se lahko tako socialno kot tudi ekonomsko vključijo v družbo. Tudi na delovnem mestu je namreč pomembno, da se lahko sporazumevajo in razumejo zahteve delodajalcev, vodij, ipd. Za družbeno in socialno življenje pa se nam sploh zdi pomembno, da se imigranti znajo sporazumevati in komunicirati z okolico. Zato menim, da bi morala Slovenija to, predvsem z vidika sobivanja in dobrih odnosov, še spodbujati. Pomembnost znanja jezika, so v svojih odgovorih v intervjujih, ki smo jih opravili z

delovnimi migranti, ki živijo v Sloveniji, tudi vsi izpostavili. Prav tako je komponento jezika izpostavil mag. Franci Zlatar iz Slovenske filantropije, ki se ukvarja s problemi imigrantov pri nas.

Poleg učenja jezika, Slovenija, imigrantom omogoča še spoznavanje Ustave in kulture ter navad. Vendar pa je to namenjeno le tistim, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje ali pa že dve leti prebivajo v Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje (Informacije za tujce).

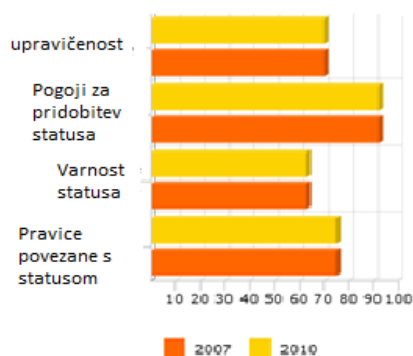
Iz Mipex-a sledi, da so integracijske politike izobraževanju sicer začele posvečati več pozornosti, vendar pa še vedno niso sistematične in migranti ne morejo enakovredno dostopati do izobraževanja. Omogočeno jim je samo tisto, kar je obvezno. Problem je tudi v tem, da država neustrezno reagira glede na potrebe, ki jih imajo učenci, ki prihajajo iz družin migrantov. Malo šol in drugih izobraževalnih sistemov ponuja pomoč, s katero bi se lotili problema in potreb, ki jih imajo priseljenci. Da bi pomoč res uspela, bi jo bilo potrebno nuditi tako učencem, kot tudi učiteljem in staršem, saj je pri integraciji zelo pomembna tudi podpora domačega okolja. Slovenija bi se lahko poslužila ad hoc financiranja za pomoč in prilagajanje učnih načrtov, vendar pa zaenkrat konkretnih premikov na tem področju še ni. Prav tako še ni zaposlovanja učiteljev migrantov (Mipex). Učenci se lahko vključujejo v redne programe, tako kot otroci matičnih prebivalcev oziroma matični prebivalci, vendar pa, v primeru, da ne znajo jezika, težko sledijo učni snovi. To pa lahko vpliva tako na samopodobo, kot tudi socialno in družbeno vključenost, pomanjkanje samozavesti, ipd. Na tem področju bi se Slovenija lahko zgledovala po Švedski, ki omogoča brezplačno učno pomoč v materinem jeziku. To bi po našem mnenju pripomoglo k hitrejši integraciji, pa tudi k večjemu zanimanju za učenje slovenskega jezika, saj menimo, da bi imeli imigranti boljši občutek sprejetosti in posledično tudi večjo željo po druženju s sovrstniki, ki so slovenskega rodu.

Na področju politične participacije migranti, tako kot v večini evropskih držav, skoraj nimajo pravic oziroma možnosti politične participacije. Ustanovljen je bil Svet za integracijo tujcev (leta 2008), v katerem pa so le predstavniki nevladnih organizacij in ministrstev, ne pa tudi dejansko skupin migrantov, ki jih ti problemi tudi dejansko zadevajo. Postopek pridobitve slovenskega državljanstva je dolgotrajen in negotov. Kandidati, ki so zaprosili za državljanstvo, nanj čakajo tudi 10 let. Pri tem pa države ne smejo zapustiti za več kot 60 dni na leto. V Sloveniji še vedno ni opcije jus soli, kar pomeni, da potomci tujcev, ki so rojeni v

Sloveniji ne morejo pridobiti državljanstva po rojstvu. Tudi dvojno državljanstvo ni možno, odločiti se morajo samo za eno – slovensko ali svoje. Pridobitev državljanstva je tako še vedno šibka kategorija, ki pa je načeloma z vidika integracije zelo pomembna.

Najboljšo oceno je Slovenija dobila na področju združevanja z družino, kar je prikazano na grafu na spodnji sliki.

Slika 3.5: Združitev z družino po Mipex-u, Slovenija

Vir: Prirejeno po Mipex

Kot je razvidno iz grafa, imajo migranti v Sloveniji dobre možnosti, da se združijo s svojo družino oziroma sorodniki. Zato, da se le-ti priseljencu lahko pridružijo, kot smo že prej omenili, veljajo dokaj »ohlapni« pogoji: potrebno je le prikazati minimalni dohodek za preživljanje teh vzdrežvanih družinskih članov. Slabost pri tem je le ta, da družinski člani nimajo enakih pravic do dela, kot njihov sponzor, kar povzroča finančno odvisnost. Poleg »ohlapnih« pogojev je nujno, da omenimo tudi to, da lahko prošnjo za pridobitev dovoljenja za začasno prebivanje družinskih članov, zaradi združitve z družino, lahko oddajo le tisti delovni migranti, ki že imajo dovoljenje za stalno ali začasno prebivanje (pri tem je izvzeto sezonsko delo) (Informacije za tujce). Združitev z družino je opredeljena tudi v 36. členu Zakona o tujcih in pravi:

»Tujcu, ki ima v Republiki Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje ali dovoljenje za začasno prebivanje zaradi zaposlitve, opravljanja samostojne poklicne ali druge pridobitne dejavnosti, študija, izobraževanja, strokovnega izpopolnjevanja, specializacije ali ima v Republiki Sloveniji status begunca, se ob pogojih in v skladu s tem zakonom, prizna pravica do ohranitve ali ponovne pridobitve celovitosti družine z ožjimi družinskimi člani, ki so tujci.«

V nadaljevanju pa še: »Dovoljenje za prebivanje zaradi združitve oziroma ohranitve celovitosti družine se izda družinskemu članu tujca za enako časovno obdobje, kot je

dovoljenje za prebivanje tujca, ki uveljavlja pravico do celovitosti družine in ga je mogoče podaljševati skupaj z njegovim dovoljenjem.« (Zakon o tujcih 1999, 36. člen).

Slovenija pa je tudi ena izmed 8 držav, ki so obravnavane v okviru Mipex-a, ki zakoncem in otrokom po dopolnjenem 3. letu stosti omogoča avtonomen status in enakopraven dostop do socialne varnosti. Slednje izhaja iz precej visoko razvite stopnje pravic državljanstva EU in pravic do prostega pretoka delovne sile.

Slovenija je malo točk dosegla tudi pri postavki dostop do državljanstva. To je tudi del, ki spada k človekovim pravicam, saj Splošna deklaracija o človekovih pravicah v svojem 15. členu navaja, da ima vsakdo pravico do državljanstva in da se nikomur ne sme samovoljno vzeti pravice do spremembe državljanstva (Dedić 2002). Pri urejanju državljanstva morajo države upoštevati načelo nediskriminacije. To pomeni, da pri podeljevanju državljanstva ni dovoljena diskriminacija na podlagi spola, religije, barve kože, nacionalnega ali etničnega izvora (Dedić 2002).

Slika 3.6: Dostop do državljanstva Mipex Slovenija

Vir: Mipex 2010

Državljanstvo predstavlja sinonim za enakopravno članstvo v neki družbi in ljudem podeljuje enakopravne pravice, vendar pa, kar se tiče imigrantov, ni več edino orodje za doseganje enakopravnega položaja v družbi. Imigranti so v zadnjem času upravičeni do več različnih pravic, kot so npr.: ekonomske, socialne, politične, ki izhajajo iz univerzalnosti človekovih pravic in zaradi katerih državljanstvo ni več edini način za doseganje enakopravnosti (Kejžar 2009). Kljub temu pa drži, da pridobitev državljanstva kot statusa spodbuja integracijo imigrantov v družbo, ker jim omogoča, da postanejo enakopravni člani družbe, ki imajo vse pravice in dolžnosti, kot jih imajo tudi matični prebivalci (Kejžar 2009).

Kar zadeva pridobivanje državljanstva v Sloveniji, je bila zakonodaja glede tega, do leta 2002, (še) bolj stroga, kot je danes. Predvsem je to veljajlo za osebe, ki niso imele slovenskega etničnega porekla (zgodil se je celo poskus izvedbe referendumu za odvzem državljanstva osebam, ki so ga pridobile po 40. členu Zakona o državljanstvu – to je tistim tujcem, ki so na dan plebiscita imeli stalno prebivališče v Sloveniji in so tu dejansko tudi živeli). Izboljšanje razmer, glede podeljevanja državljanstva, je prinesel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državljanstvu RS iz leta 2002, ki je omilil in vpeljal olajšave za naturalizacijo¹⁶ (npr. od leta 2002 ni več potrebno dokazovati izpolnjevanja pogoja o imetju stanovanja, obvladanja slovenskega jezika, ipd.). Namen teh sprememb pa je predvsem

¹⁶ Pri naturalizaciji naj omenimo še to, da je to načeloma najtežji način pridobitve državljanstva, saj morajo imigranti za to izpolnjevati številne zahteve, kot so npr. dolžina bivanja v neki državi, opravljanje različnih testov, odpoved svojemu državljanstvu, ipd. (Kejžar 2009).

uskalditev zakona z načeli in pravili Evropske konvencije o državljanstvu (slednja je pomembna kodifikacija na področju državljanstva na mednarodni ravni) (Dedić 2002).

3.2 Integracija migrantov na Švedskem

Švedska velja za svobodno in odprto družbo, ki je tudi uradno uvedla politiko multikulturalizma. Zanimivo pri tem je, da Švedska, v nasprotju z Avstralijo in Kanado, ki sta prav tako uvedli politiko multikulturalizma, nikoli ni bila vpletena v novodobni kolonializem in nima avtohtone manjšine. Multikulturalizem se je zato na Švedskem pojavil predvsem kot posledica urejanja priseljenkega vprašanja, saj je državo skrbel predvsem neurejen položaj in status priseljencev, ki se je odražal v neenakopravnem socialnem položaju priseljencev in negotovosti za nadaljnje življenje na Švedskem (Lukšič-Hacin 1999).

Na Švedskem so se s problemom priseljevanja srečali šele po 2. svetovni vojni, ko se je država prvič srečala z močnim tokom priseljevanja in posledično tudi z etnično raznolikostjo. Takrat se je pokazala potreba po urejanju nastalega položaja. Tako so bile leta 1975 sprejete pomembne spremembe in hkrati tudi uzakonjene prve podlage, ki so kasneje vplivale na razprave o multikulturalizmu. Podlage, na katerih temelji multikulturalizem so: enakost, svoboda izbire in partnerstvo. Multikulturalizem je bil kasneje vzpostavljen ob predpostavki, da se bodo priseljenci v nekem (daljšem) časovnem obdobju integrirali v švedsko kulturo in družbo (Lukšič-Hacin 1999).

Politika, ki se nanaša na področje priseljencev, se deli na dva dela:

- na posredno politiko, ki priseljencem omogoča vključevanje v socialne in družbene programe. Tu gre predvsem za zagotavljanje enakih pravic do zaposlovanja, socialnih služb, stanovanja, izobraževanja, ipd.
- Na neposredno politiko, ki se nanaša in ureja specifične potrebe priseljencev. Ta pa se nanaša predvsem na volilno pravico za tujce, poučevanje materinega jezika v šolah, denarne pomoči kulturnim društvom, pravico do prevajalca, ipd. V okviru te postavke imajo priseljencev pravico do pouka v materinem jeziku in hkrati tudi do učenja švedščine. Odrasli pa imajo pravico do 700 ur tečaja švedščine med delovnim časom (Lukšič-Hacin 1999). V prvi vrsti se cilji politik, ki se dotikajo problematike priseljencev, nanašajo na to, da želi država s tem doseči, da bi vsi tujci uživali enake

pravice kot Švedi. Drugi cilj je, da bi širša javnost sprejela multikulturalizem in antirasistična načela, ki naj bi pripomogla tudi k morali švedske družbe. Tretji cilj pa je ustvariti javno mnenje, ki bi temeljilo na strpnosti (Lukšič-Hacin 1999).

Predpostavke, na katerih temelji multikulturalizem, ki smo jih omenili že prej, so bile s strani parlamenta potrjene leta 1975 in so bile predvsem posledica povečanja števila delovnih migrantov iz Južne Evrope. Posamezni ukrepi pa se nanašajo na naslednje stvari:

- enakost – migranti, ki se za stalno preselijo na Švedsko morajo uživati enake pravice kot švedski državljani, kar vključuje tudi dostop do sistema blaginje;
- svoboda izbire – v zasebnem življenju se lahko odločajo o tem, ali se želijo asimilirati ali želijo ohraniti svojo izvorno kulturo. To se nanaša tudi na jezik;
- partnerstvo – njihove preference ne smejo biti v nasprotju s švedskimi vrednotami in normami. Partnerstvo se nanaša tudi na volilno pravico na lokalnih in državnih volitvah (Westin 2006).

Leta 1990 je bil predstavljen koncept drugačnosti oziroma raznolikosti, ker se v tistem času integracija ni več nanašala na enostranski proces vključevanja migrantov v prevladujočo švedsko kulturo, ampak je postal bolj proces vzajemnega prilagajanja in sprejemanja priseljencev in manjšin (Westin 2006).

Ker na Švedskem ne velja načelo *ius sanguinis* (državljanstvo po krvi), kar pomeni, da otroci, ki se rodijo na Švedskem, pa njihovi starši niso Švedi, ne dobijo švedskega državljanstva, migrante spodbuja k naturalizaciji, če seveda ustrezajo pogojem, ki so za to potrebni. Pogoj, da lahko pristopijo k naturalizaciji pa je ta, da morajo migranti imeti 5 let stalno prebivališče na Švedskem, begunci morajo stalno prebivati na Švedskem 4 leta, migranti iz nordijskih držav pa samo 2 leti. Švedska od potencialnih državljanov (kandidatov, ki se prijavijo za pridobitev državljanstva) ne zahteva, da opravijo test jezika. Priseljenci, ki niso bili obtoženi zaradi kriminalnega dejanja lahko zaprosijo za naturalizacijo (Westin, 2006). Castles in Miller pravita, da se Švedska vedno bolj približuje podeljevanju državljanstva po principu *ius domicilii*, kar pomeni državljanstvo na podlagi bivanja v državi oziroma z drugimi besedami, kot smo že omenili, z naturalizacijo (Castles in Miller 2003).

Zanimivo je tudi to, da priseljencev ne poimenujejo več "imigranti", pač pa kot "osebe, ki nimajo nordijskega porekla". To naj bi se uporabljalo tako v medijih, politiki kot tudi širši

javnosti. Oblasti so pred tem, dolga leta uporabljala izraz imigranti druge generacije, ki se je nanašal predvsem na otroke, ki so se tujim staršem rodili na Švedskem. V današnjem času pa se izrazu "imigrant" zelo izogibajo in namesto tega uporabljajo "osebe migrantskega izvora". S tem naj bi se zmanjšale tendence k socialni izključenosti in stereotipih. Opcija dvojnega državljanstva je mogoča v zadnjih letih. Švedska je namreč dolga leta nasprotovala dvojnemu državljanstvu, ker so menili, da oseba lahko voli le predstavnike v eni državi, vendar pa to ne vzdrži naraščajoče globalizacije. Glede diskriminacije so Švedi zelo strogi, kar pomeni, da je vsakdo, če diskriminira izseljenca zaradi vere, nacionalnosti, rase ali etične pripadnosti, ipd., kazensko odgovoren. V takih primerih Švedska za žrtve omogoča tudi brezplačno pravno pomoč (Westin 2006).

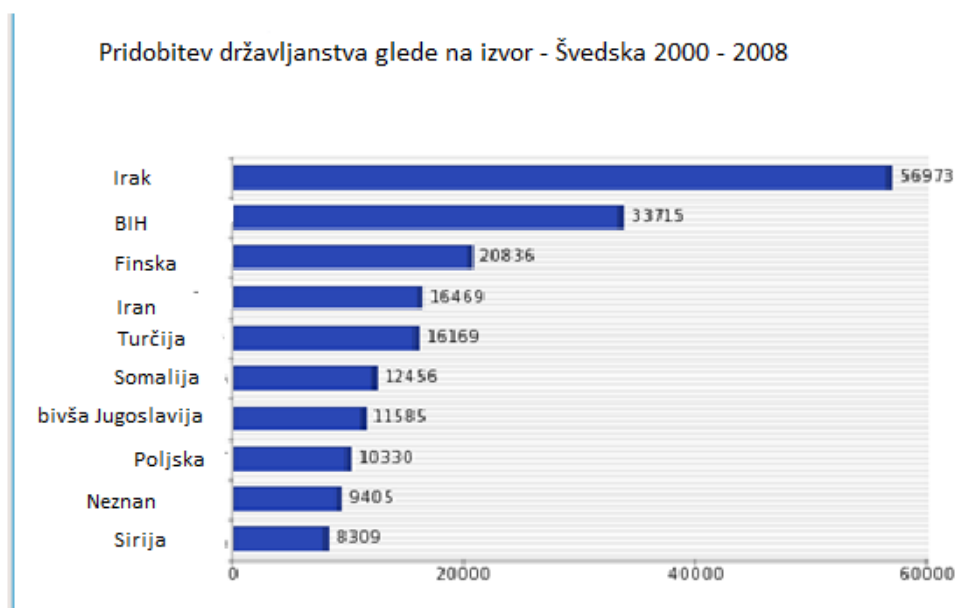
Omembe vredna se mi zdi tudi zgodba migrantke iz Turčije, ki se je na Švedsko priselila kot majhna deklica. V njenem članku pravi, da že statistika sama po sebi pove, da je realnost taka, da temnejša je barva kože, težje je dobiti delo. Rasizem tako obstaja vse povsod. V zadnjem času se po njenem veliko govori tudi o kulturnih razlikah, ki dejansko tudi res obstajajo. Problem pa se pojavi, kadar se pretvarjamo, da spodbujamo multikulturalizem in razlike, obenem pa s stereotipi označujemo ljudi ali pa celotne skupnosti, ki se od »modrookih blondincev in blondink« razlikujejo po svojih fizičnih lastnostih. Te kulturne in predvsem fizične razlike na primer prisilijo visoko izobraženo delovno silo (kot so na primer zdravniki, učitelji, ipd.), da vozijo taksije ali pa pomivajo posodo. Švedska ima zato verjetno najbolj izobražene pomivalce posode na celem svetu. Imigranti so tudi premalo zastopani v medijih, politiki, odločevalskih telesih, ipd. Narašča tudi segregacija, saj na Švedskem živi veliko otrok priseljencev, ki na primer v realnem življenju še nikoli niso srečali pravega Šveda. Tudi rasizem je dnevni spremljevalec priseljencev, ki živijo na Švedskem. Si pa družba vseeno prizadeva k temu, da bi se imigranti čimbolje integrirali v švedsko družbo. Obstaja tudi cel kup organizacij, ki se borijo proti rasizmu, tako da vse le ni vse tako zelo črno (Pascalidou 2013). Na Švedskem med imigranti, ki ponavadi živijo v naseljih na obrobju mest, velja visoka brezposelnost. Pojavlja se tudi čedalje več nemirov in uporov, katerih pobudniki so pretežno imigranti. Na tem mestu se lahko razmislimo o tem, koliko je švedska družba pravzaprav res multikuturna in tolerantna tudi v praksi. Sodeč po člankih, ki jih lahko preberemo na to temo in so jih napisali različni migranti, ki tam živijo, je teorija eno, praksa pa nekaj povsem drugega. Kljub temu pa je Švedska še vedno dosegla največ točk izmed držav, ki jih obravnava raziskava Mipex, kar kaže na to, da so Švedi še vedno bolj odprti do

raznolikosti kot drugi narodi. Poleg tega je Švedska še vedno najmanj rasistična država v Evropi in hkrati najbolj odprta za migrante (Neuding 2013).

3.2.1 Indeks integracije migrantov za Švedsko

Za Švedsko velja, da ima pester nabor imigrantov iz različnih držav. Kot je razvidno iz spodnjega grafa je največ imigrantov iraškega porekla, sledijo jim imigranti iz BIH in Finske. Kot smo že omenili na začetku je Švedska po tem, da ima veliko število imigrantov iz držav bivše Jugoslavije, podobna Sloveniji. Je pa tudi država, ki imigrante obravnava drugače kot večina drugih držav, in sicer z vidika, da so prišli in bodo tudi ostali, zato so imigranti na Švedskem v boljšem položaju in imajo več pravic kot v drugih državah. Temeljno načelo po katerem deluje Švedska socialna država je enakost, ki velja tako za imigrante kot tudi za matične državljane.

Slika 3.7: Državljanstvo imigrantov na Švedskem

Vir: EUDO Citizenship

Švedska je v raziskavi že drugič zaporedoma dosegla najvišje število točk in se tako uvrstila na prvo mesto seznama držav, kar pomeni, da je integracija imigrantov na Švedskem najbolj zastavljena. Švedska se zelo trudi, da bi omogočala enake možnosti za vse, tako imigrante kot matične državljane. Na področju imigrantov si zelo prizadeva za združitev družine in pridobitev državljanstva, predvsem s tem, da spodbuja naturalizacijo. Imigrantom znotraj

svojega sistema omogočajo tudi druge ugodnosti, ki smo jih že omenili, npr. učenje švedskega jezika, orientacijske programe in predstavitve delovnih mest, ipd. (Mipex).

Slika 3.8: Mipex Švedska

Vir: Mipex

Ključne stvari, ki so bile ugotovljene z Mipex-om so naslednje:

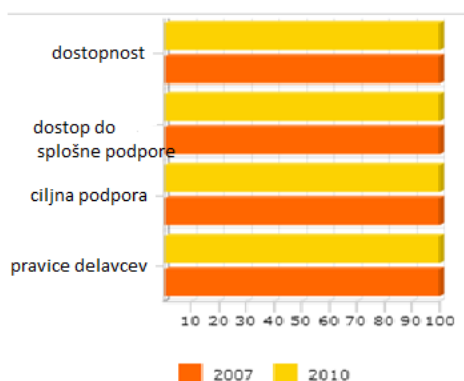
- Švedska stremi k ugodnim razmeram za integracijo, saj vsem omogoča enake pravice in odgovornosti, kar se tiče dela pa enake možnosti za dostop do trga dela;
- ima ugodne politike na področju trga dela, združevanja z družino in anti diskriminacije;
- dokaj ugodne politike ima, poleg že omenjenih, tudi na področju dolgotrajnega prebivanja, izobraževanja imigrantov, politične participacije in dostopa do državljanstva;
- leta 2009 so sprejeli Zakon o predstavitvi trga dela (Labour Market Introduction Act), ki naj bi pripomogel k hitrejši in boljši integraciji;
- na Švedskem imajo izobraževalni sistem in institucije najbolj prilagojene raznolikostim (npr. v istem razredu so učenci različnih ras, veroizpovedei, ipd.);
- predstavniki imigrantov v svetovalnih telesih so sicer v skandinavskih državah pogosti, vendar pa to ne velja za Švedsko;
- na Švedskem imajo sicer imigranti veliko podpore pri iskanju službe, načeloma imajo enake možnosti in dostop do delovnih mest, vendar pa so njihove kvalifikacije in

izobrazba pogosto spregledani. Glede tega bi jim bilo v nekaterih drugih državah boljše, saj bi lahko delali nekaj, kar je v povezavi z njihovimi kvalifikacijami;

- na trgu dela se je pokazalo tudi to, da begunci in ženske precej dolgo iščejo zaposlitev, to naj bi se s prej omenjenim Zakonom o predstavitvi trga dela ščasoma izboljšalo (Mipex).

Izmed obravnavanih indikatorjev, ki vplivajo na integracijo, je Švedska največ točk dobila pri postavki trga delovne sile. Na tem področju so vsi delavci obravnavani enakovredno in prejemajo tudi pomoč za zadovoljitev in doseg svojih potreb. Ko imajo delavci dovoljenje za delo več kot eno leto, jih švedski trg ne ločuje več na EU državljane in državljane, ki niso iz EU. To pomeni, da po preteku enega leta, lahko kandidirajo za štipendije, pridobijo pa tudi možnost transferjev iz naslova skrbi za otroke (npr. bolniška, porodniška, skrbništvo, ipd.). Delavci imajo enake pravice, ki govorijo v prid neizkoroščenju in nelojalni konkurenci. Za sprejem in dostop do delovnih mest uvajajo tudi posebne programe, da bi se tuji lažje integrirali. Taki programi so npr.: predstavitve delovnih mest, »Step in jobs«, ki so kombinacija dela in izobraževanja po sistemu zaposlen za polovični delovni čas, in pa učenjem švedščine v preostanku delovnega časa, ipd. Vendar pa se tudi na Švedskem delovni migranti srečujejo z neenakim obravnavanjem pri iskanju dela. Veliko jih je, ki ustrezajo kriterijem pa jim kljub temu ponudijo slabše kvalificirana in slabše plačana delovna mesta. Obstajajo pa tudi izjeme. Švedska ministrica za integracijo in enakost je ena izmed njih. Na Švedsko je prišla kot majhna deklica - begunka iz Afrike. Med odraščanjem se je srečavala tudi z diskriminacijo in rasizmom, pa ji je vendarle uspelo priti na politični položaj (Pascalidou 2009). To nam priča o tem, da je Švedska res bolj odprta kot druge evropske države.

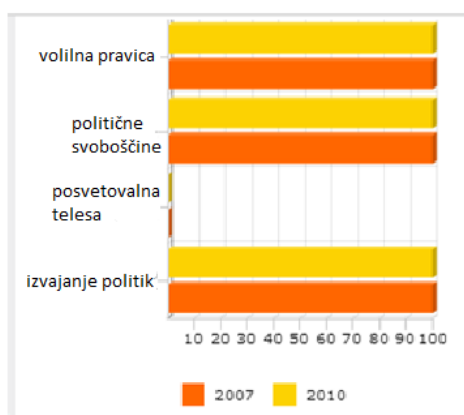
Slika 3.9: Mipex Švedska, trg delovne sile

Vir: Mipex

Najmanj točk pa Švedska dosega na področju politične participacije, vendar kljub temu pa tudi na tem področju imigrantom nudi več pravic kot druge države.

Slika 3.10: Mipex Švedska, politična participacija

Vir: Mipex

Imigranti lahko volijo na lokalnih in regionalnih volitvah, prav tako se lahko pridružijo organizacijam in političnim strankam. Imigranti imajo boljše možnosti predvsem zato, ker je integracija zasnovana tako, da lahko uporabljajo svoje pravice in so o tem in, kako jih izkoristiti tudi dobro informirani. Švedska pa spodbuja tudi to, da se pojavljajo in udeležujejo v družbenem življenju. Na Švedskem velja, da se organi pri sprejemanju politik načeloma posvetujejo s civilno družbo oziroma njihovimi predstavniki, prav tako so tudi partner nevladnih in lokalnih organizacij, ki delajo z imigranti, vendar pa za njih oziroma namesto njih, če nimajo svojih predstavnikov, ne morejo govoriti (Mipex).

Pomembno v švedski družbi je tudi to, da so otroci imigrantov že od vrtca dalje lahko deležni pouka v materinem jeziku. To je eden od ukrepov, ki se nanaša na potrebe imigrantske populacije. Omenjeni ukrepi temeljijo na svobodi izbire, na osnovi katere si posamezniki sami določajo svojo kulturno pripadnost in identiteto (International Migration Outlook). Eden izmed ciljev imigrantske politike na Švedskem je tudi partnerstvo oziroma sobivanje med Švedi in imigranti. Omenjeni cilj temelji na medsebojni strpnosti in zavračanju diskriminacije ter socialne izključenosti. To pa so dosegli s tem, da so imigrantom dali več političnih pravic, spodbujali naturalizacijo in podprli razne imigrantske organizacije in združenja v katera so se vključevali predvsem imigranti. Vsaki taki skupini, ki je dosegla 1000 članov so omogočili izobraževanje v materinem jeziku, lastno TV in radijsko postajo, dostop do drugih medijev in sodelovanje v kulturnih aktivnostih (International Migration Outlook).

3.3 Integracija migrantov v ZDA

Tako kot pri prvih dveh državah bomo tudi za ZDA najprej podali nekaj zgodovinskih dejstev o migracijah. Za ZDA velja, da so država migracij, saj so zgodovinsko zelo povezane z migracijami in migranti. Med leti 1870 in 1930 je v ZDA vstopilo kar 30 milijon migrantov iz Evrope in drugih delov sveta. V prvi dekad 20. stoletja so vladni uradniki, voditelji in poslovneži tistega časa ugotovili, da bi migranti lahko zapolnili potrebe trga dela, še zlasti poceni delovni sili in tako spodbujali priseljevanje v ZDA med leti 1820 in 1930. V tem času je v ZDA prispelo kar 60% vseh svetovnih imigrantov oziroma priseljencev. Zaradi velikega števila migracij so leta 1875 za priseljevanje zaprli meje. Zanimiv je podatek, da je bilo v letu 2010 v ZDA več kot 11 milijonov ilegalnih migrantov (Infoplease). Prav v času množičnega priseljevanja, ki kot smo že omenili sega v davno 18. stoletje se je izoblikovala teorija talilnega lonca, pri kateri gre za tip oziroma pristop k multikulturalizmu. Pri teoriji talilnega lonca gre za mešanje in zlitje imigrantov in njihovih kultur, brez da bi se v to vmešavala država. Proces pa je nastal, ker je bilo potrebno skupine imigrantov nekako asimilirati v družbo, ki je na ta način postala bolj homogena in povezana.

Posebnost ameriškega sistema v zvezi s prebivanjem migrantov in pridobitvijo pravic je t.i. »Green Card« (zelena karta), ki služi kot nekakšna vstopnica, da lahko migranti postanejo pravni in stalni prebivalci ZDA. Tuji državljani se morajo tako prijaviti, da dobijo karto za

stalno prebivališče. Večino takih migrantov podpirajo oziroma jim to omogočajo družinski člani, ki že živijo v ZDA (kot bomo videli kasneje gre v takih primerih za združitev družine), delodajalci ali pa postanejo stalni državljani s pomočjo raznih humanitarnih ali begunskih organizacij, ki poskrbijo za njih. Posameznik mora biti najmanj 5 let lastnik zelene karte, preden lahko zaprosi za naturalizacijo državljanstva (US Citizenship and Immigration Services).

Stalni državljani imajo tako naslednje pravice:

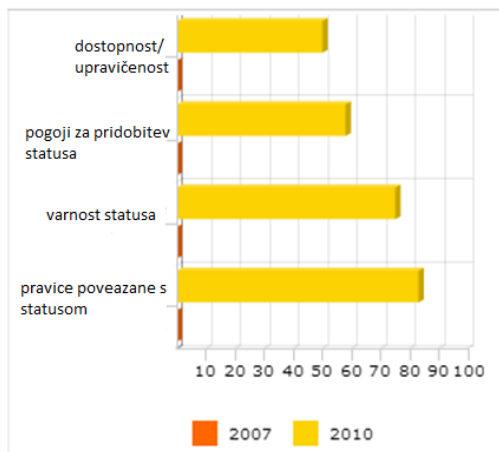
- pravico do stalnega prebivališča v ZDA, pod pogoji, da ne kršijo zakona o imigraciji (immigration law);
- pravico do dela v ZDA;
- pravico do izbire službe, ki ustreza njihovim kvalifikacijam, na tem mestu obstajajo le določene prepovedi in omejitve glede določenih poklicev, ki jih imigranti ne smejo opravljati, vendar le iz varnostnih razlogov;
- pravico do enake zakonske zaščite kot jo imajo avtohtoni prebivalci ZDA (US Citizenship and Immigration Services).

Poleg pravic, ki jih pridobijo kot stalni državljani pa imajo tudi določene obveznosti:

- spoštovati morajo vse zakone, ki so predpisani v ZDA;
- o svojih dohodkih morajo poročati davčnim službam in službi, ki kontrolira dohodke ter oddati davčno napoved;
- od njih se pričakuje, da podpirajo demokratično obliko vladanja in se ne poslužujejo raznih ilegalnih prijemov (US Citizenship and Immigration Services).

Obstajajo nekatere razlike v pravicah za državljane in ne – državljane ZDA. Tako imajo na primer samo državljani pravico do volitev. Prav tako imajo samo državljani pravico, do združevanja s svojo družino, kar je tudi velika motivacija za naturalizacijo imigrantom (Immihelp). To je bilo ugotovljeno tudi z razisakvo Mipex, v kateri poročajo tudi o tem, da morajo imigranti preden se lahko združijo z družino premostiti celo vrsto ovir, kot so na primer visoke takse, omejeno trajanje vize, ipd. Nekateri lahko tako na združitev z družino čakajo tudi 20 let, to pa predvsem zato, ker je povpraševanja po vizah veliko več, kot jih dejansko izdajo. Res pa je, kot lahko razberemo tudi iz spodnje slike, da ko družina enkrat prispe v ZDA uživa dokaj veliko mero pravic in varnosti.

Slika 3.11 Združitev z družino Mipex ZDA

Vir: Mipex

Ena izmed pravic, ki jo lahko koristijo samo državljani ZDA je, da za otroke, ki se jim rodijo v tujini avtomatično pridobijo državljanstvo ZDA. Značilnost ZDA je tudi ta, da lahko samo ameriški državljani kandidirajo za delovna mesta v javni upravi. Ta omejitev velja tudi v Sloveniji. V primerih nedovoljenih aktivnostih so lahko imigranti izgnani iz države, v kolikor pa so to državljani ZDA pa se o kaznih odloča na sodiščih. Seveda pa je dolžnost, tako enih kot drugih, da spoštujejo zakone. Omejitve obstajajo tudi pri določenih sredstvih denarne pomoči, kot so na primer štipendije ali razni granti. Za kandidiranje in prejemanje štipendij, na primer, je potrebno imeti ameriško državljanstvo, tako da so iz tega dela imigranti izključeni. Tudi na splošno imajo imigranti manj pravic do prejemanja sredstev pomoči iz naslova socialnih pravic (U.S. Immigration).

Proces naturalizacije pomeni, da tuji državljani postanejo državljani ZDA. To se, kot smo že omenili, lahko zgodi po preteku 5 let, ko posedujejo zeleno karto. V letu 2012 je bilo tujcev, ki so postali ameriški državljani kar 757.434 ljudi. Zanimiv je podatek, da ta številka v primerjavi s prejšnjimi leti raste (2010 – 619.913, 2011 – 649.193). Migrantov, ki so pridobili zeleno karto in tako lahko živijo in delajo v ZDA pa je bilo v letu 2012 1.031,631. Poleg pravice, da lahko živijo in delajo v ZDA jim zelena karta daje še možnost oziroma pravico do obiskovanja javnih šol, do posedovanja posesti, lahko se pridružijo vojski in v primeru, da izpolnjujejo še nekatere druge pogoje tudi zaprosijo za državljanstvo (Immihelp).

Vendar pa imigrantom v ZDA ni bilo vedno lahko. Kot zanimivost lahko omenimo poskuse, ki jih je izvajala ameriška vlada na priseljencih. Med leti 1932 in 1972 je ameriška vlada izvajala eksperiment, za katerega se je nekdanji predsednik Bill Clinton takole opravičil:

»The United States government did something that was wrong—deeply, profoundly, morally wrong. It was an outrage to our commitment to integrity and equality for all our citizens. . . . clearly racist« President Clinton's apology for the Tuskegee Syphilis Experiment to the eight remaining survivors, May 16, 1997 (Infoplease).

Pri omenjenem eksperimentu je šlo za to, da so 399 od 700 Gvatemalcev namerno okužili s spolno prenosljivo boleznijo sifilis, okoli štiristotim črnim Američanom, ki so imeli omenjeno bolezen pa za to nikoli niso povedali in jih za omenjeno bolezen tudi niso zdravili, niti jih niso nameravali. Podatke za omenjeni eksperiment naj bi zbirali šele z obdukcijo potem, ko je oseba umrla. Do takrat pa jih oseba ni zanimala, kljub temu, da ima sifilis hude zdravstvene posledice, kot so srčne težave, slepota, norost, paraliza, ipd. Rekli so jim, da jih zdravijo zaradi »slabe krvi« in pustili, da so umrli za namene študije. S to študijo naj bi dokazovali, da belci drugače reagirajo na sifilis kot črnici. Teorija ki so jo postavili pravi, da naj bi pri tem črnici doživeli več srčnih okvar in boleznih srca, belci pa več nevroloških težav, kako pa naj bi to vplivalo na zdravljenje sifilisa ni znano (Infoplease).

Citat ameriškega fanta Douga Stanhopa pa priča o tem, da v ZDA obstajata tudi nestrpnost in diskriminacija do delovnih migrantov: *»Vsi ti argumenti proti migrantom so enostavno klišejski. Kako migranti prizadanejo tebe osebno? 'Ja, pridejo v našo državo in potem obremenijo naš davčni sistem, uporabljajo naše šole in zdravstvo in moji davki to plačujejo!' Kaj za vruga pa ti počneš meni vsakič, ko imaš otroka? Samo zato, ker je Američan, pričakuješ, da bom mahal z zastavo, medtem ko jih 15 prileze ven iz tebe? In kaj še pravijo proti migrantom? Da ne govorijo našega jezika. Potem pa se ne pogovarjaj z njimi! Evo, rešil sem ti problem! Veš, kdo perfektno govori tvoj jezik? Tvoj sosed, zraven katerega živiš že osem let in pol, pa mu nisi rekel še ene besede. Gledaš mimo njega, če se slučajno zgodi, da oba istočasno pobirata pošto. Zakaj te potem zanima, kateri jezik govori tip, ki v parku prodaja igračke; nič se te to ne tiče! In vsi ti klišejski argumenti, da so leni ter kriminalci, grejo proti glavnemu klišejskemu argumentu, ki je, da kradejo ameriške službe.«* (Velenčič 2009).

Iz zgornjega citata lahko sklepamo, da je najbrž situacija glede delavnih migrantov, v realnosti, tudi v ZDA podobna kot v Sloveniji: da se Američani »bojijo« delovnih migrantov ter da obstajata dva vzporedna svetova, naš in njihov, kot je rekla dr. Ana Kralj (Intervju A.2). To pa ne govori ravno v prid multikulturni politiki in dobri praksi sobivanja.

3.3.1 Indeks integracije migrantov za ZDA

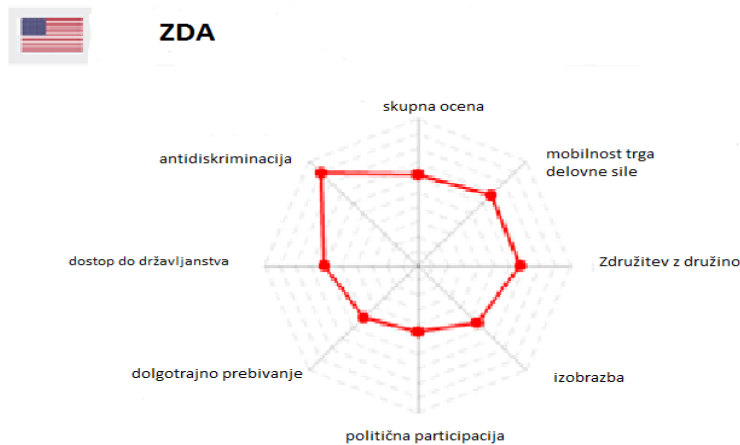
Po raziskavi Mipex, ki je ZDA začela proučevati leta 2010 za ZDA velja, da ima večina Američanov vsaj nekaj izkušenj z migracijami. V letu 2008 je bilo npr. kar 36% naturaliziranih državljanov, kar pomeni, da so to priseljenci, ki so izpolnjevali pogoje in tako pridobili ameriško državljanstvo. Istega leta (2008) je bilo poleg naturaliziranih še 31% legalnih začasnih prebivalcev, ki so imeli dovoljenje za delo, 30% nedokumentiranih in 4% legalnih začasnih delavcev. ZDA po oceni Mipex-a veljajo za države z dokaj dobro integracijsko politiko, saj imigrante spodbujajo k participaciji in k temu, da čez čas postanejo polnopravni državljani. Imigranti, ki imajo legalen status, imajo tako zelo dobre možnosti za življenje v ZDA in združitvijo s svojo družino, prav tako imajo dobre možnosti za delo, vendar pa so pri tem vseeno nekoliko bolj omejeni kot avtohtoni Američani.

Na tem mestu je mogoče smiselno, kot zanimivost, omeniti komentar Gregga Giralda o migrantskih delavcih: *»Ja, New York je poln tujcev! Vendar, saj to je to, kar Ameriko naredi veličastno. Ljudje pridejo sem iz celega sveta, zato da lahko tu sledijo svojim sanjam: da prodajajo hot doge, delajo v sweatshopih in vozijo taksije. Veste, kaj mi je nekdo rekel včeraj? 'Ti ilegalni migranti pridejo sem in kradejo ameriške službe! Kradejo službe Američanom!' A res? Kdaj si nazadnje izgubil službo zaradi ilegalnega migranta? Hočeš dobavljati svojo lastno kitajsko hrano, je to služba, ki si jo želiš? Hočeš voziti svoje kolo v dežju po New Yorku za pol dolarja na uro? Saj ne dobivajo služb, o katerih sanjaš! Ne postajajo ilegalni investicijski bankirji ali ilegalni napovedovalci vremena: 'Ee, que pasa? Danes bo v južni Kaliforniji toplo... soparno... s slabo vidljivostjo... Hm, dober dan za prečkat reko.'« (Valenčič 2009).*

Iz citata je razvidno, da je tudi v ZDA stanje delovnih migrantov podobno kot na Švedskem in v Sloveniji. Prisoten je strah pred delovnimi migranti. Strah pred tem, da bodo delovni migranti »ukradli« službe matičnim prebivalcem. Razvidno pa je tudi, da delovni migranti

dobivajo slabše plačana delovna mesta, delovna mesta, ki jih nihče noče. Podobna situacija je tudi pri nas, pa tudi Švedska pri tem ni izjema. Poleg že omenjenega pa je čutiti tudi zavračanje in diskriminacijo, ki brž, kot ne izvirata predvsem iz občutka strahu.

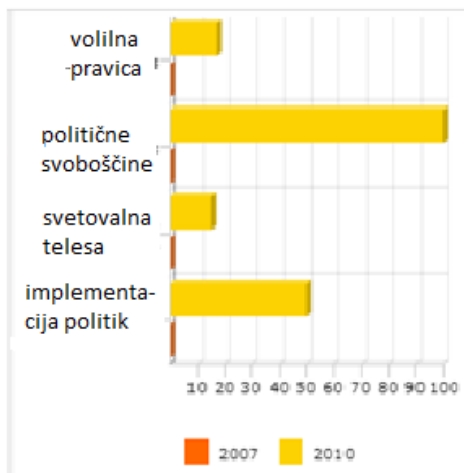
Slika 3.12: Mipex ZDA

Vir: Mipex

Značilno za ZDA je tudi, da imajo zelo stroge anti-diskriminacijske zakone, ki ščitijo vse rezidente, tako avtohtone kot tudi imigrante. Kljub vsem ugodnostim pa statusa državljanstva ni tako lahko pridobiti, kot se zdi na prvi pogled. Za to, da nekdo lahko pridobi državljanstvo mora namreč plačati visoke pristojbine, srečuje pa se tudi z velikimi zaostanki pri obravnavi vloge. Tudi t.i. Green Card (zelena karta), ki smo jo opisli že prej, ni taka kot se zdi na prvi pogled. Gre za bolj krhek status, saj imigrante izključuje iz večine zveznih ugodnosti. Slabost ameriškega sistema je tudi ta, da politike združevanja družine ne izražajo načina sobivanja med Američani in imigranti. Pri omenjeni raziskavi so ZDA največ točk dobile pri postavki antidiskriminacije, najmanj pa pri politični participaciji (Mipex). Ti dve postavki bomo podrobneje opisali v nadaljevanju.

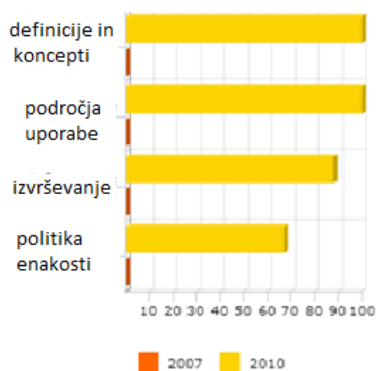
Slika 3.13: Politična participacija ZDA, Mipex 2010

Vir: Mipex

Iz zgornjega grafa je razvidno, da imajo imigranti pri politični participaciji največ pravic pri političnih svoboščinah in izvajanju politik, najmanj pa volilnih pravic in sodelovanju v posvetovalnih telesih. V ZDA imajo imigranti kar nekaj političnih svoboščin, vendar pa jih ima le malo tudi volilno pravico. Veliko ameriških mest je integracijo spoznalo za pomemben dejavnik in zato ustanovilo posebna posvetovalna telesa (Mipex). Politična participacija je za imigrante na nacionalni ravni nemogoča, dokler ne postanejo ameriški državljani. Drugače pa je na lokalni ravni, kjer imigranti lahko sodelujejo v t.i. lokalnih združenjih, ki služijo temu, da okrepijo politično sodelovanje (Jimenez 2011).

Slika 3.14: Anti-diskriminacija ZDA, Mipex 2010

Vir: Mipex

Za ZDA in Kanado je značilno, da imajo zelo stroge zakone, ki prebivalce ščitijo pred antidiskriminacijo. Rasna, etnična in religiozna diskriminacija je nelegalna in prepovedana.

Ta pravica je zagotovljena vsem prebivalcem, ne glede na to, od kod izvirajo. V ZDA imajo tudi posebne omejitve glede diskriminacije jezika in naglasov. Poleg tega delodajalci od imigrantov ne smejo zahtevati kakršnihkoli dokumentov, ki bi jim onemogočali delo in ne smejo zahtevati višjega znanja angleščine, kot je predvideno za določeno delovno mesto. Zakon ureja tudi področje nepremičninskih agencij, ki morajo nepremičnine dajati v najem tudi priseljencem. Izobraževalne institucije in vladne organizacije morajo svoje storitve nuditi ljudem, s slabšim znanjem angleščine in jim, če je to potrebno, nuditi tudi pomoč pri prevajanju oziroma pri razumevanju angleščine z brezplačnimi prevajalci, tutorji, ipd. Na področju antidiskriminacije so ZDA najmočnejša država izmed vseh držav, ki so vključene v raziskavo Mipex. Za imigrante je v ZDA ugodno tudi to, da imajo v primeru civilnih tožb možnost brezplačnih prevajalcev, ki so prisotni na sodišču v času sojenja. Na področju antidiskriminacije sodišča v ZDA redno spremljajo uradne statistike in dokaze. Civilni in kazenski postopki so sicer dobro uveljavljeni, vendar pa še vedno dolgotrajni. Zvezne oblasti promovirajo enake možnosti, glavno vlogo na tem področju prevzema Oddelek za civilne pravice. S pomočjo vlade lahko tako depriviligirane skupine pridobijo skupne koristi in podporo v poslovnem svetu. Vendar pa bi se tudi na tem področju lahko njihovo delo še izboljšalo (Mipex).

3.5 Sintetični primerjalni pogled na stopnjo multikulturalizma skozi izbrane pravice državljanstva

V tem delu bomo na podlagi 4 kriterijev, ki so bili zbrani in obravnavani z raziskavo Mipex primerjali med seboj 3 države, in sicer Slovenijo, Švedsko in ZDA. Kriteriji, ki jih bomo med seboj primerjali po izbranih državah pa so naslednji: gibanje trga dela, politična participacija, združitev družine, mobilnost trga delovne sile in dostop do državljanstva. Na podlagi analize bomo lažje ovrgli ali potrdili hipotezo in napisali diskusijo.

Tabela 3.4: Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA

Leto 2009	SLOVENIJA	ŠVEDSKA	ZDA
Število prebivalcev	2.059.392	9.110.973*****	301.693.000*****
Neto migracija	+ 12.000	+ 63.000	+ 883.000
Imigranti iz 3. držav	25.894*	52.583*	1.107.100**
Največ tujcev	BiH, Srbija, Makedonija	Irak, Srbija, Črna Gora, Turčija	Mehika, Kitajska, Indija
Dovoljenja za bivanje za družinske člane	3116	37.890	778.900***
Dovoljenja za delo	11.910	18.978	73.100***
Dovoljenja za študij	666	13.968	273.900****

Vir: povzeto po Mipex 2010, SURS

* podatki so iz leta 2008

** tok priseljevanja

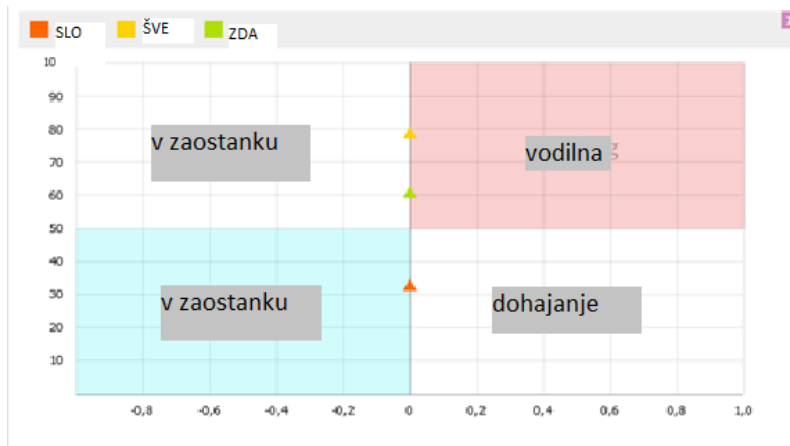
*** podatki iz leta 2007

**** podatki iz leta 2006

***** ocena 2013

V zgornji tabeli je podanih nekaj statističnih podatkov, ki se nanašajo na področje migracij v obravnavanih državah. Kot je razvidno iz tabele je v vseh treh obravnavanih državah neto migracija kar visoka (glede na število prebivalstva). Največ dovoljenj za bivanje družinskih članov podelijo v ZDA, prav tako tudi dovoljenj za delo. Sledi Švedska, najmanj dovoljenj za prebivanje družinskih članov pa izda Slovenija, nekoliko bolje je pri delovnih dovoljenjih, malo pa, v primerjavi z drugima dvema, izda Slovenija, tudi dovoljenj za študij. Glede na število neto migracij, je zanimivo, da je Slovenija izdala največ delovnih dovoljenj. Glede na število doseženih točk v raziskavi Mipex je Slovenija med državami, ki jih obravnavamo dosegla najmanj točk, Švedska največ, ZDA pa so vmes, vendar na lestvici občutno višje kot Slovenija (ZDA z doseženimi 62 točkami še vedno spadajo med države, ki imigrantom omogočajo najboljše pogoje za imigracijo, Slovenija pa se z doseženimi 49 točkami uvršča med države, ki omogočajo povprečno integracijo). To je razvidno tudi iz spodnjega grafa. Slovenija mora še delati na integraciji in stopnji multikulturalnosti, saj je zaenkrat še pod povprečjem glede na doseženo število točk.

Slika 3.15: Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA na podlagi največjega števila točk oz. največje stopnje multikulturalnosti

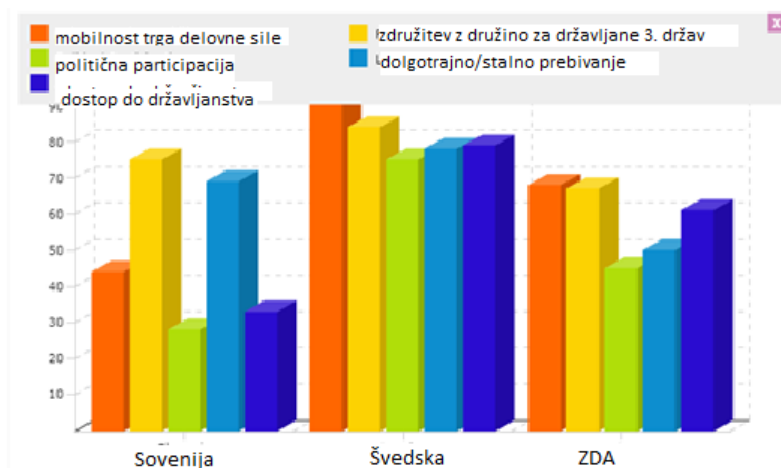
Vir: Prirejeno po Mipex

Kot smo že omenili, bomo obravnavane tri države primerjali na podlagi petih kriterijev, ki nam pokažejo stopnjo multikulturalnosti v državi in pa pogoje za integracijo, in sicer:

1. mobilnost trga delovne sile,
2. politična participacija,
3. združitev z družino,
4. stalno prebivališče oziroma dolgotrajno prebivanje v državi in
5. dostop do državljanstva.

1. Kot je razvidno iz grafa na naslednji strani, je pri mobilnosti delovne sile in dostopu trga dela najmočnejša Švedska, ki je pri tej postavki dosegla vse možne točke. Kot smo že omenili, so delavci na trgu delovne sile obravnavani enako in niso izkoriščani. Prizadevajo si tudi k temu, da bi politike in zakoni, ki se nanašajo na trg delovne sile omogočali še boljše integracijo za priseljence. To pa predvsem s tem, da za sprejem in dostop do delovnih mest uvajajo posebne programe, da bi se tuji lažje integrirali. Taki programi so npr.: predstavitve delovnih mest, »Step in jobs«, ki so kombinacija dela in izobraževanja po sistemu zaposlen za polovični delovni čas, in pa učenjem švedščine v preostanku delovnega časa, ipd. Vendar pa se kot največji minus in problem tega pojavlja dejstvo, da so pogosto preveč kvalificirani za dela, ki jih opravljajo.

Slika 3.16: Primerjava Slovenije, Švedske in ZDA na podlagi petih kriterijev

Vir: Prirejeno po Mipex

ZDA so dosegle 68 točk. Legalen status za prebivanje in delo v ZDA daje imigrantom skoraj enake možnosti kot svojim državljanom. Problem je predvsem v tem, da imigranti tako kot na Švedskem, velikokrat niso zaposleni na delovnih mestih, za katera imajo izobrazbo in so za njih kvalificirani. Problem v ZDA je tudi ta, da ZDA pogosto ne priznajo diplom in potrdil o izobrazbi, ki ni bila pridobljena v ZDA. Zato se pojavljajo tudi omenjeni problemi, da so imigranti zaposleni na nižje kvalificiranih delovnih mestih, kot bi lahko bili.

Slovenija je pri tej postavki dosegla le 44 točk, kar je sicer srednjeevropsko povprečje. Imigranti so omejeni pri iskanju dela oziroma menjavi delovnega mesta ali službe. Imigranti ne morejo delati v javnem sektorju, svoje podjetje lahko odprejo šele po enem letu prebivanja v Sloveniji, določena področja, kot je na primer pravo, pa so jim popolnoma nedostopna. V primeru, da imigrant izgubi zaposlitev, se lahko v register brezposelnih oseb na Zavodu za zaposlovanje prijavi le v primeru, da ima delovno dovoljenje, ki mu velja vsaj 3 leta. Možnosti, da imigranti dobijo delo v Sloveniji, so se z ekonomsko in gospodarsko krizo še poslabšale, kar je posledično poslabšalo tudi integracijo. V Sloveniji je velik problem tudi izkoriščanje nizko kvalificirane delovne sile, ki prihaja k nam predvsem iz držav bivše Jugoslavije, v upanju, da jih pri nas čaka boljša prihodnost, ki pa jim na žalost, največkrat prinese še dodatne probleme (npr. neplačilo za opravljeno delo, delo preko delovnega časa brez neplačanih nadur, neprimerne bivalne razmere, ipd.). Ti delavci se tudi ne integrirajo v slovensko družbo, pač pa živijo bolj zase. Kot mi je v intervjuju navedla dr. Ana Kralj je eden izmed teh delavcev rekel, da v Sloveniji obstajata dva vzporedna svetova, eden je slovenski svet, drugi pa njihov svet (Kralj 2013). V primerjavi z ZDA in Švedsko so torej razmere na

trgu dela za imigrante slabše. Slabši so tudi pogoji, pa tudi zaščite in možnosti nimajo toliko kot v ZDA ali na Švedskem.

2. V vseh treh obravnavanih držav je politična participacija, med obravnavanimi kriteriji, dosegla najmanjše število točk. Iz tega lahko sklepamo, da je to področje, ki državam predstavlja največji problem za integracijo, saj imigrantom ne dajo možnosti, da se tudi politično tako udeležujejo kot državljani. Spet je Švedska dosegla največ točk, Slovenija pa najmanj.

V ZDA je postavka politične participacije dosegla najmanj točk izmed vseh, kljub temu, da imajo imigranti precej političnih svoboščin. Nimajo pa pravice voliti, vsaj večina od njih ne, za razliko od Švedske, kjer imajo imigranti pravico voliti na lokalnih in regionalnih volitvah. Tudi v Sloveniji imajo imigranti nekaj političnih svoboščin in za razliko od ZDA imajo stalni prebivalci tudi možnost voliti na lokalnih volitvah. Ne smejo pa biti člani strank in/ali političnih svetovalnih teles, kot jim je to omogočeno na Švedskem.

3. Kar se tiče združitve z družino so vse tri obravnavane države dosegle približno enako število točk. Najmanj ZDA. V ZDA namreč, preden se imigranti lahko združijo z družino, naletijo na številne birokratske ovire, veljavnost vizumov, visoke pristojbine, ipd. Zato je združitev z družino težja kot v Sloveniji in na Švedskem. Švedska sploh stremi k temu, da bi se imigranti lahko združevali z družino in jim pri tem tudi pomaga. Tudi v Sloveniji so za združitev z družino dokaj dobre možnosti, problem je le v tem, da pogosto postanejo člani družine ekonomsko odvisni od svojega sponzorja, ker je v pogojih zapisano, da jim mora ta zagotavljati dovolj sredstev, sami pa zato težje dobijo zaposlitev.

4. Stalno prebivališče oziroma dolgotrajno prebivanje v državi je najlažje dostopno na Švedskem, sledi Slovenija, najtežje pa v ZDA. Problem je predvsem ta, da ne morejo vsi dobiti t.i. Zelene karte, ki je predpogoj, da lahko zaprosijo za stalno prebivališče in to po 5 letih, ko so že lastniki omenjene karte. Poleg tega so pristojbine za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje v ZDA zelo drage, natančneje, najdražje med vsemi državami, ki so obravnavane v Mipex-u. V Sloveniji, kot že omenjeno, prav tako veljajo določene omejitve pri pridobitvi dovoljenja za stalno prebivanje. Prav tako kot, v ZDA, je predpogoj, da v Sloveniji prebivajo vsaj pet let preden zaprosijo za dovoljenje. Na Švedskem je ta doba za imigrante štiri leta, pa tudi pristojbine so bistveno nižje.

5. Na področju pridobitve državljanstva je, med obravnavanimi tremi državami, najmanj točk dosegla Slovenija. Pogoji za pridobitev državljanstva so za imigrante najboljši na Švedskem, kjer lahko imigranti po petih letih prebivanja zaprosijo za državljanstvo. Švedska ima, tako kot ZDA, tudi možnost dvojnega državljanstva, kar v Sloveniji ni mogoče. Na Švedskem imigrantom ni potrebno opraviti testa iz znanja domačega jezika, kot je to potrebno tako v ZDA kot tudi v Sloveniji. V Sloveniji je tudi doba, koliko časa morajo imigranti pred zaprositvijo za državljanstvo živeti neprekinjeno v Sloveniji najdaljša, to je deset let, kar je še enkrat več kot ZDA in več kot enkrat več kot na Švedskem.

Tabela 3.5: Pogoji za pridobitev državljanstva po postopku naturalizacije

POGOJI	Slovenija	Švedska	ZDA
Bivanje	10 let dejanskega bivanja, od tega 5 let neprekinjeno, urejen status tujca	- državljani Nordijskih držav po 2 letih stalnega bivanja - ostali državljani 5 let stalnega bivanja	- 5 let dejanskega stalnega bivanja (6 mesecev dovoljeno biti izven ZDA) - 3 leta, če je poročen z osebo, ki je državljan ZDA in ima zeleno karto
Jezik	Da	Ne	Da
Poznavanje družbe	Ne	Ne	Da
Zadostna materialna sredstva	Da	Ne	Ne
Odpoved predhodnega državljanstva	Da	Ne	Da
Dober značaj	Ne	Da	Da
Prisega	Da	Ne	Da
Drugo	- ni bila izrečena prepoved bivanja v SLO - ne predstavlja nevarnosti za javni red, varnost in obrambo države - poravnane davčne obveznosti	- dokaj lahko pridobiti državljanstvo, vendar se veliko tujcev za to ne odloči → tudi, če nimajo državljanstva uživajo enake socialne, ekonomske in izobraževalne pravice kot Švedi - tujci, ki so bili kdaj obsojeni za kaznivo dejanje in zaporno kazen ne morejo zaprositi za naturalizacijo	- če služijo ameriški vojski se lahko prijavljajo za postopek naturalizacije pod drugačnimi pogoji (npr. 11. September, Perzijski zaliv, Vietnamska vojna,...) → se smatra, da so stalni državljani in nimajo roka, za naturalizacijo - nekatera kriminalna dejanja oz. kriminalna kartoteka lahko prepreči naturalizacijo, ker tako ne morejo dokazati »dobrega značaja«

Vir: Povzeto po Kejžar (2009), Immihelp, Eudo citizenship

V zgornji tabeli so podani pogoji za naturalizacijo (pridobitev državljanstva druge države) v obravnavanih treh državah. Kot lahko razberemo iz tabele ima najboljše pogoje za

naturalizacijo Švedska. To pomeni, da imigranti razmeroma lahko pridejo do švedskega državljanstva, vendar pa se za tone odločajo veliko, ker imajo kljub temu enake socialne in ekonomske pravice ter pravice do izobraževanja kot matični državljani. Poleg že omenjenih pa imajo tudi pravico voliti na regionalnih volitvah. V primeru, da pa se odločijo za naturalizacijo, imajo bolj ohlapne pogoje kot v Sloveniji in ZDA, saj jim ni potrebno pisati testa, niti iz jezika niti iz poznavanja zgodovine, pravnega in političnega sistema ter družbe. Poleg tega jim ni potrebno zapriseči, pomemben dejavnik pa je tudi ta, da lahko obdržijo tudi svoje državljanstvo, saj Švedska omogoča dvojno državljanstvo.

V ZDA za naturalizacijo lahko zaprosijo tisti imigranti, ki pet let stalno prebivajo v ZDA (pri tem je dovoljena 6 mesečna odsotnost), če pa so poročeni z osebo, ki je ameriškega rodu, pa se ta doba naturalizacije skrajša na tri leta. V postopku naturalizacije se preverja znanje jezika in poznavanje družbe (zgodovina, ustava, ipd.). Od kandidata se zahteva, da se zna osnovno sporazumevati v angleškem jeziku in osnovno poznavanje zgodovine, političnega sistema in družbe. Za to lahko imigranti tudi predhodno pridobijo primere vprašalnikov. Poleg tega se zahteva »dober značaj«, ki se nanaša predvsem na to, da kandidati nimajo kriminalne kartoteke, da se ne prostituirajo, ne kockajo, nimajo težav z alkoholizmom, niso v poligamnem zakonu, niso teroristi oz. člani terorističnih združenj, ipd. (Immihelp). ZDA nimajo možnosti dvojnega državljanstva. Kandidati se morajo tako v zaprisegi odpovedati tuji pripadnosti in priseči, da bodo ravnali v skladu z Ustavo in služili ZDA po zakonu, kadar je to predvideno (npr. priključitev oboroženim silam, civilnim združenjem ipd.). Kar zadeva pridobitev državljanstva je torej v ZDA težje kot na Švedskem, saj morajo kandidati izpolnjevati več pogojev, pa tudi, imigranti, ki niso državljani ne uživajo enakih pravic kot državljani ZDA.

Slovenija ima, od obravnavanih treh držav, najdaljšo dobo za stalno prebivanje, kar deset let in od tega pet let neprekinjeno. Poleg tega pa mora imeti oseba urejen še status tujca, Kandidati morajo tako kot v ZDA poznati in razumeti slovenski jezik, ni pa potrebno poznavanje družbe oziroma pravnega in političnega sistema. Slednje pa je ena od ponujenih možnosti, ki jih za lažjo integracijo predvideva Zakon o tujcih v 82. členu (Zakon o tujcih). Slovenija ne zahteva »dobrega značaja«, kot elementa pridobitve državljanstva, zahteva pa poplačane vse davčne obveznosti in pogoj, da kandidat ne predstavlja nevarnosti za javni red in obrambo države. V Sloveniji, tako kot v ZDA, ni možnosti dvojnega državljanstva, kar pomeni, da se morajo kandidati odpovedati svojemu državljanstvu.

Zaključimo lahko, da so pogoji za naturalizacijo v Sloveniji in ZDA strogi, na Švedskem pa so bolj »ohlapni« in imigranti tako lažje pridejo do državljanstva. V Sloveniji je problem predvsem dolga doba bivanja, od tega pet let neprekinjeno, kar delovnim migrantom povzroča težave, ker ponavadi to ne sovпада z njihovimi delovnimi dovoljenji in se morajo zato vrniti v svojo državo, kar pa jim potem onemogoči možnost naturalizacije. Lahko rečemo, da sistem ni ravno pravično zastavljen. Kot je omenila Nina (intervju A.6) je s pridobitvijo državljanstva v Sloveniji »cela kalvarija«. Problem pa so predvsem birokratske ovire. Švedska ima torej najbolj inkluzivni model multikulturalizma, saj imigrantom omogoča praktično vse, kot smo že omenili tudi volilno pravico na regionalni ravni.

4 SKLEP

Na vprašanje, ali imajo imigranti v Sloveniji dovolj pravic, pa lahko odgovorimo, da je to različno od področja do področja. Na področju pridobivanja državljanstva prednjači Švedska, saj imamo v Sloveniji, kot smo omenili, nekoliko nepravično zastavljen sistem, poleg tega pa še kup birokratskih ovir in potrebnih listin ter dokazil, ki postopke podaljšujejo. Tudi na področju izobraževanja je, kot smo opisali, še prostor za pravice, saj so te dokaj »skope«. Omogočati bi morali predvsem tolmače in učitelje tako slovenskega kot tudi maternega jezika (to na Švedskem omogočajo, prav tako imajo tudi ZDA možnost tolmačev). Več pravic bi delovnim migrantom lahko nudili tudi na področju zaposlovanja, saj se jih preveč izkorišča. Na Švedskem npr. delovni migranti razmeroma lahko dobijo zaposlitev, vendar pa je ta pogosto za nižje kvalificirano delovno mesto, kot pa so oni sami. Vendar pa menimo, da je to problem povsod, saj ponavadi matični prebivalci zapolnijo delovna mesta z visokimi kvalifikacijami. Sem in tja se pojavi le potreba po določenih specifičnih visoko kvalificiranih poklicih (npr. nuklearni fizik,...), kamor se zaradi pomanjkanja domače delove sile lahko zaposli imigrante. Zanimivo je, da se tudi na Švedskem dogaja, da ima nekdo vse kvalifikacije, ki so potrebne za neko delovno mesto, pa ga ne sprejmejo v delovno razmere zaradi barve kože na primer. Kljube temu pa je Švedska še vedno najbolj multikulturalno urejena.

Na podlagi predelane literature in opravljenih intervjujev, tako s strokovnjaki, kot tudi z imigranti, lahko na tem mestu ovržemo prvo hipotezo, ki smo si jo zastavili v začetku

pričujoče naloge, in sicer, da je multikulturno državljanstvo ustrezno orodje za vzpostavljanje sožitja med prebivalci. To je razvidno tudi iz opravljenih intervjujev, kjer so vsi vprašani izpostavili kategorijo znanja jezika in probleme, ki nastanejo v zvezi s tem, v mišljenju ljudi, na kar pa samo državljanstvo nima vpliva. Podelitev državljanstva bi rešila birokratske ovire, ne bi pa se zaradi tega spremenilo mišljenje ljudi o tujcih in tudi ne njihovo sprejemanje. To tudi na imigrante same nima velikega vpliva. Daje jim sicer občutek, da so pripadniki neke družbe, vendar pa se tudi tukaj pojavlja problem v mišljenju in občutku sproščenosti.

To, da državljanstvo ne bi rešilo problemov delovnih migrantov, je razvidno tudi iz opravljenih intervjujev, tako s strokovnjaki s področja migracij, kot tudi s posameznimi imigranti. Zanimivo je, da so prav vsi intervjuvanci mnenja, da državljanstvo samo ne bi rešilo problemov. Večina je mnenja, da je pomembna komponenta integracije znanje jezika, in da morajo imigranti tudi sami prispevati k uspešni integraciji s tem, da se trudijo vklopiti v družbo in povezati z avtohtonimi prebivalci in vzpostavljanju odnosov z njimi. Dr. Kraljeva je izpostavila tudi to, da je državljanstvo po eni strani »vključujoče navznoter, saj omogoča enakopraven status vsem pripadnikom nacionalnega korpusa, po drugi strani pa izključujoče navzven, saj radikalno odreka enakopraven status vsem tujcem.« (Intervju A.2). Prav tako so pravice do pridobitve državljanstva za državljane t.i. tretjih držav mogoče le pod določenimi pogoji, EU pa vodi in pogloblja nadzorovalno in represivno imigracijsko politiko, ki ustvarja »nas in njih« kot pravi dr. Kraljeva (Intervju A.2). Podobnega mnenja je tudi dr. Pajnikova, ki pravi, da EU vedno bolj omejuje imigracije, s tem pa se krepijo tudi politike izključevanja. Tudi imigranti, s katerimi sem opravila intervjuje, menijo, da državljanstvo ne bi rešilo problemov pri sobivanju z avtohtonim prebivalstvom. Na tem mestu je smiselno omeniti tudi to, da načeloma menijo, da pri sobivanju sicer velikih problemov ni oziroma na njih niso naleteli. Če problemi so, pa večinoma izhajajo iz neznanja jezika ali pa iz tega, da se moramo Slovenci navaditi na drugačno barvo kože, kulturo, ipd. Ovire oziroma diskriminacija, po mnenju večine intervjuvanih imigrantov iz različnih držav, predstavlja predvsem mišljenje ljudi in, da ni odprtosti za druge kulture. Menijo, da to, da bi dobili državljanstvo teh problemov ne bi rešilo, saj to ne bi spremenilo mišljenja ljudi. Večina je izpostavila tudi to, da so težave na obeh straneh, torej tako na strani avtohtonih prebivalcev, kot tudi na strani imigrantov. Pri slednji največjo oviro, tako meni večina, predstavlja komponenta jezika. Jezik naj bil ovira tudi pri iskanju službe. Naj na tem mestu omenimo še predlog Mehtaba, imigranta iz Indije, ki je predlagal, da bi morale države poskrbeti za to, da bi otroke že v

osnovni šoli učile tudi o različnih kulturah sveta in njihovih navadah, to bi po njegovem mnenju kasneje pripomoglo k boljšemu sprejemanju tudi imigrantov.

Vseeno pa je tukaj pomembno omeniti še, da mi je Nina, ki je imigrantka iz Bosne in Hercegovine, ki že leta živi v Sloveniji in kot je razvidno tudi iz določenih člankov (Zabukovec 2013) in raziskav, potrdila, da je pot do slovenskega državljanstva dolga in »trnova«. Srečala se je z mnogo ovirami, preden je to dobila. Med drugim so od nje zahtevali celo vrsto potrdil in dokumentov. Tudi svojemu državljanstvu se je morala odpovedati. S problemi pri pridobitvi državljanstva se je srečal tudi Enes, ki ga je v svojem članku obravnavala Mojca Zabukovec. Zavrnilo so mu prošnjo, češ, da ne zasluži dovolj. Šele, ko je o tem potožil prijatelju, ki dela na vladi, mu je bila prošnja za državljanstvo odobrena. Dohodki so pogosto ovira pri pridobitvi državljanstva (Zabukovec 2013). Dr. Deželan je na to temo rekel, da je: »...državljanstvo ekonomska kategorija. Če imaš denar, je čisto vseeno, kdo si, kako se pišeš, kakšna je tvoja kri ali tvoja barva. Če te potrebujejo oziroma si koristen, si dobrodošel, če ne, pa kar ostani tam, kjer si.« S tem se pokaže tudi diskriminatorno ločevanje na »mi« in »oni«, ki pa se nanaša predvsem na fizične delavce, ki prihajajo iz tretjih držav sveta. Pri slednjih je tudi največji problem okoli sobivanja, vendar pa je s tem povezana tudi njihova narava dela, saj delajo praktično res dan, kot je opozoril mag. Zlatar. Na to opozarja tudi dr. Kraljeva, ki pravi, da gre pri tem za »politično-ideološki projekt ustvarjanja »nas in njih« (Intervju A.2). Dr. Pajnikova je v pogovoru opozorila tudi na problem, da se npr. nekemu, ki pride iz ZDA ni potrebno odpovedati državljanstvu, če želi slovenskega, za nekoga, ki prihaja iz Bosne in Hercegovine, pa je to potrebno. Tu se vidi nepravilnost sistema podeljevanja državljanstva, ki na ta način še spodbuja razlike in krepi neenakost. Problem je torej v tem, da obstajajo zaželeni in nezaželeni imigranti (Priloga B).

Drugo hipotezo, ki smo jo zastavili v začetku naloge, ki pravi da elementi politike multikulturalizma blagodejno vplivajo na odnose pa je moč delno potrditi. Politika multikulturalizma s svojimi elementi sicer ima pozitiven vpliv na integracijo priseljencev in njihovo življenje v državi. Če bi se torej v praksi politika multikulturalizma dobro in pravilno izvajala, bi bilo to uspešno. Poleg tega je Švedska, ki ima politiko multikulturalizma uvedeno, primer dobre prakse. Seveda tudi na Švedskem ni vse »rožnato«, saj problemi obstajajo povsod, ampak kljub temu je še vedno država, v kateri se imigranti dobro vključujejo v družbo. Problem, ki se pojavlja v praksi (pri politiki multikulturalizma) je predvsem v tem, da je dobro zastavljena v teoriji, v praksi pa pogosto vodi v segregacijo priseljenjskih skupin od

večinske družbe, kot sem izvedela v intervjuju z dr. Kraljevo (Intervju A.2). Problem je tudi v tem, da se priseljenci umikajo v svoje »okolje« in se ne vklopijo v večinsko družbo, tako kot bi si želeli, saj se ne počutijo domače (Intervju 6). Tudi mag. Zlatar iz Slovenske filantropije je mnenja, da je politika multikulturalizma v teoriji edina prava, ni pa tako tudi v praksi, saj se pojavljajo problemi pri izvajanju le-te (Intervju A.1). Iz intervjujev, ki smo jih opravili tako s strokovnjaki, kot tudi z imigranti, lahko ugotovimo, da je največji problem pri integraciji in sobivanju ter dostopu do trga dela, pa nenazadnje tudi do državljanstva, neznanje jezika.

Pri drugi hipotezi se nam zdi pomembno izpostaviti, da so vsi intervjuvanci, ki so strokovnjaki s področja migracij, izpostavili, da je politika multikulturalizma v teoriji dobro zastavljena, da pa je povsem druga slika v praksi. Tako dr. Kraljeva kot tudi dr. Pajnikova sta omenili, da sta do politike multikulturalizma kritični oz. zadržani, saj v praksi pogosto vodijo do segregacije priseljenjskih skupin, neenakosti in izključevanja. Problem se po besedah dr. Kraljeve pojavlja predvsem v delu »enake možnosti za vse« (Intervju A.2). Tudi mag. Zlatar je izpostavil problem dejanskega izvajanja politike multikulturalizma, ki je po njegovem mnenju sicer dobro zastavljena v teoriji, v praksi pa se izkaže nasprotno. Po njegovem mnenju se pojavlja problem sobivanja na obeh straneh, tako pri avtohtonih prebivalcih, kot tudi pri imigrantih, kar so izpostavili tudi sami delovni migranti.

V uvodu smo si poleg hipotez zastavili tudi raziskovalna vprašanja, za katera smo skozi raziskavo in pogovore s strokovnjaki in delovnimi migranti prišli do ugotovitev, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Element, ki je za sobivanje najpomembnejši je po našem mnenju jezik. To lahko potrdimo tudi iz odgovorov, ki smo jih dobili od delovnih migrantov, ki živijo in delajo v Sloveniji. Skoraj vsi vprašani so odgovorili, da se jim najpomembnejša dimenzija integracije zdi jezik, ki med drugim pripomore k boljšemu sobivanju, saj je jezik sredstvo komuniciranja in sporazumevanja. Če imigranti ne razumejo in ne znajo jezika, se težko vklopijo v okolico in z njo komunicirajo. Posledično se zato odmikajo tudi od kulturnega življenja, političnega življenja, socialnega življenja, ipd. in se družijo le »s sebi enakimi«, to pomeni z ljudmi, ki izhajajo iz istega okolja kot oni sami in poznajo oziroma govorijo njihov jezik in imajo podobne navade. Zato prihaja tudi do oblikovanja »getov« in skupin migrantov, ki jih okolica potem ne sprejema. To nespreejemanje pa je verjetno v veliki meri tudi posledica tega, da jih ljudje oziroma okolica ne razume in jih (mogoče) tudi »obsoja«, ker se ne trudijo govoriti

slovenskega jezika. Zelo zanimiv se nam zdi primer delovnega migranta, ki prihaja iz Indije. Ne zna slovenskega jezika, pa je kljub temu zelo priljubljen v Kranju, okolica ga zelo pozitivno in dobro sprejema. Ko smo ga spoznali smo ugotovili, da je zelo komunikativen in ga slovenska kultura zelo zanima, stvari, ki jih izve pa tudi rad primerja s stanjem v Indiji. Z ljudmi se, ker ne zna slovensko, sporazumeva v angleščini. V našem pogovoru je izpostavil, da pa se problemi pojavljajo, ko pride v stik z ljudmi, ki ne znajo angleško. Takrat je težje in se interakcija tudi hitreje zaključi. Je pa povedal tudi, to, kar je omenil tudi mag. Zlatar (intervju A.1), da druga barva kože v Sloveniji daje pridih eksotičnosti oziroma romantičen pridih, in je zato ljudem bolj zanimiv. Pogosto ga tudi sami od sebe ogovorijo in potem pogovor zlahka steče. Vsi strokovnjaki, s kakšnimi smo opravili intervjuje (mag. Zlatar, dr. Pajnikova in dr. Kraljeva) so omenili, da je situacija drugačna, ko gre za delovne migrante, ki prihajo iz držav bivše Jugoslavije. Isto je omenilo tudi nekaj delovnih migrantov - Mehtab in Frank Amand, ki sta izpostavila, da imata občutek, da ljudje v Sloveniji prezirajo imigrante, ki prihajajo z juga. Glede tega problema je mag. Zlatar izpostavil, da je problem tudi v njih samih, predvsem v tem, da se ti imigranti ne družijo veliko z ljudmi, ker »praktično cel dan delajo in jim tako ne ostane veliko časa, zato se družijo samo z delovnimi migranti v samskem domu« (Intervju A.1) in praktično nimajo stika z ostalo okolico, če pa že, jih ta zavrača, ker jih ne razume. Pogovarjajo se večinoma o delu, ipd. imigrantka Nina, ki prihaja iz BIH je povedala, da je tudi pri iskanju zaposlitve pomembno, da imigrant govori in razume slovenski jezik. Saj v primeru, da ga ne zna oziroma ima naglas, lahko prav iz tega razloga odpade iz izbirnega postopka. Pomembno je torej, da bi Slovenija omogočala vsem imigrantom učenje slovenskega jezika, kar bi jim odprlo številna vrata, tako na področju iskanja dela (kar je dejala imigranta iz BIH) pa tudi v socialno, kulturno, ipd. življenje in druženje z okolico, posledično pa tudi ustrezno sobivanje.

Najpomembnejši elementi za vzpostavitev sožitja med delovnimi migranti in lokalnim prebivalstvom po našem mnenju so:

- integracija v družbo;
- učenje oziroma razumevanje jezika;
- enake možnosti dostopa do delovnih mest;
- strpnost;
- dostop do socialnih storitev;
- spoštovanje človekovih pravic in svoboščin.

Države lahko za uspešno sobivanje pripomorejo k vsakemu od zgoraj naštetih elementov, tako da delovnim migrantom omogočajo npr. brezplačne ure jezika, učno pomoč v materinem jeziku, brezplačno pravno in administrativno pomoč v materinem jeziku, ipd. Poleg tega je pomembno, da tudi imigrantom omogočajo enak dostop do delovnih mest kot matičnim državljanom. Kot smo ugotovili, je to problem v vseh obravnavanih državah, saj je tudi na Švedskem, ki ima to področje med obravnavanimi državami najboljše urejeno, na tem področju problem predvsem v tem, da ne upoštevajo visokih kvalifikacij delovnih migrantov, ki sicer relativno lahko in hitro dobijo delo, vendar pa je to delo pogosto nižje kvalificirano, kot pa so njihove kvalifikacije. V ZDA je problem priznavanja pridobljene izobrazbe, poleg tega pa še prevajanje dokumentov o pridobljeni izobrazbi, ki so jo delovni migranti dobili v svoji državi. V Sloveniji pa lahko delovno dovoljenje pridobijo delovni migranti le v primeru, da za iskano delovno mesto ni bilo zanimanja s strani matičnega prebivalstva. Pri tem se nam zdi zelo pomembno, da bi države lahko spodbujale antidiskriminacijo in upoštevale spoštovanje človekovih pravic. Na to bi morale bolj opozarjati, ali pa tako, kot so to storili v ZDA: sprejeti anti-diskriminacijske zakone, ki so se tam izkazali za primer dobre prakse. Rasna in etnična diskriminacija je v ZDA praktično prepovedana in tudi kaznovana. To bi v svojo prakso lahko uvedla tudi Slovenija, saj predvsem v zadnjem času naraščajo razne oblike diskriminacije, ki se nanašajo (tudi) na delovne migrante. Seveda pa države pripomorejo k sobivanju tudi z zagotavljanjem transferjev socialne pomoči in podobnim. Delovnim migrantom na ta način sporočajo, da so »nekaj vredni« in se posledično počutijo bolj pomembne in zato se tudi raje vključujejo v družbo. Poleg tega pa jim to omogoča tudi delno ekonomsko neodvisnost, saj za normalno vzpostavitev življenja v neki državi potrebujejo določena denarna sredstva. Ekonomsko neodvisnost jim, bolj kot ti socialni transferji, omogoča enak dostop do delovnih mest. Poleg tega pa jih delodajalci morajo tudi obravnavati enakovredno drugim zaposlenim, ki so državljani matične države.

Glede na naše ugotovitve, noben od obravnavanih modelov politike multikulturalizma ni popoln. Vsak ima svoje prednosti pa tudi slabosti. Še posebej velja za politiko multikulturalizma, kot jo ima Švedska, za katero so tudi strokovnjaki, s katerimi smo opravili intervjuje, mnenja, da je politika multikulturalizma sicer dobro in pravilno zastavljena, da pa nastane problem, ker se v praksi to drugače izvaja. Kot je povedal mag. Zlatar je problem predvsem v tem, da »ljudje živijo drug mimo drugega« (Intervju A.1). To je problem, ki se pojavlja na obeh straneh, tako pri imigrantih, kot tudi pri matičnem prebivalstvu. Obe strani se

namreč preveč držita »svojih navad in običajev, kar izhaja tudi iz tradicionalnega razumevanja in poudarjanja pojma nacionalne države.« (Intervju A.1). Tudi dr. Pajnikova in dr. Kraljeva sta kritični do politike multikulturalizma. Dr. Pajnikova je tako kot mag. Zlatar menenja, da je v teoriji načeloma dobro zastavljena, v praksi pa se zatakne, ker se države ne držijo sprejrtih načel. Dr. Kraljeva pa meni, da »politike multikulturalizma rade vodijo v polarizacijo in segregacijo priseljskih skupnosti od večinske družbe oziroma v oblikovanje ločene, notranje polarizirane družbe, ki je z večinsko družbo povezana kvečjemu preko ekonomskih mehanizmov.« (Intervju 2). Nevarnost politik multikulturalizma je torej v tem, da se imigranti, z ohranjanjem svoje kulture, navad, običajev, ipd.: zaprejo pred večinsko družbo in izoblikujejo ločene polarizirane družbe, kar za sobivanje nikakor ni sprejemljivo. Zaključimo torej lahko, da bi bilo najbolje, če bi Slovenija pobrala in aplicirala najboljše iz vsakega obravnavanega modela. Vendar pa tudi to ne bi popolnoma rešilo težav, saj je pri integraciji in sprejemanju pomembno predvsem mišljenje ljudi. Predvsem pomembno bi bilo, da bi spremenili mišljenje ljudi, v smislu, da se privadijo na spremembe in ne razmišljajo več tako tradicionalno kar se tiče razumevanja nacionalne države. Seveda pa je to dolgotrajen proces. Pomembno je tudi to, da sodelujeta obe strani, tako imigranti, ki se morajo truditi z jezikom, komunikativnostjo, prijaznostjo in ne z zadrževanjem v skupinah, v katerih so samo imigranti iz njihovega okolja. Zaželjeno je čimveč druženja z lokalnim prebivalstvom. Če ne znajo slovenskega jezika, lahko za sporazumevanje uporabljajo tudi kakšen drug svetovni jezik, kot na primer angleščino, ki jo večina ljudi v Sloveniji vsaj delno razume in govori. Kako rešiti problem nepravilno zastavljenih zakonov in nemogočih razmer delovnih migrantov, ki prihajajo predvsem iz bivše Jugoslavije in so zaposleni predvsem fizični delavci, pa ostaja uganka. Najhujši problem je v tem, da pridejo v upanju po boljšem življenju, kot pa ga ponavadi ne najdejo. Delodajalci jih pogosto izkoriščajo, živijo v nemogočih življenjskih in ekonomskih razmerah, ipd. Seveda je veliko odvisno od pogojev in narave dela, za kar trenutni gospodarski in ekonomski pogoji niso ravno najboljši. Gre za začaran krog, iz katerega nekako ni videti rešitve. Naše mnenje je, da bi bilo tudi za njih boljše in lažje, če bi se poskusili čim več družiti z lokalnim prebivalstvom in se tako čimprej integrirati v lokalno družbo. Tako bi se sčasoma naučili jezika, pridobili nova poznanstva, si okrepili »mreže« in postopoma morda lahko prišli tudi do boljše plačanega dela, ali pa vsaj do redno plačanega dela in boljših stanovanjskih pogojev.

5 LITERATURA

1. Ampuja, Marko. 2004. *Critical Media Research, Globalisation Theory and Commercialisation*. *The Public* (11): 59–76.
2. Banks, James A. 2011. *Multicultural Education: Goals and Dimensions*. Dostopno prek: <http://education.washington.edu/cme/view.htm> (4. januar 2012).
3. Banting, Keith in Kymlicka, Will. 2003. *Multiculturalism and the Welfare State. Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. New York: Oxford University Press.
4. Beck, Ulrich. 2000. *What is Globalization?* Cambridge: Polity Press.
5. --- 2003. *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Krtina.
6. Benhabib, Seyla. 2010. *Pravice drugih. Tujci, rezidenti in državljani*. Ljubljana: Krtina.
7. Bevelander, Pieter in Paul Ravi. 2012. *Citizenship acquisition, employment prospects and earnings: comparing two cool countries*. Badia Fiesolana, Italy: European University Institute.
8. Castles, Stephen in Mark J. Miller. 2003. *The age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. New York: Palgrave Macmillan.
9. Centar za mirovne študije. 2011. *Htjeli smo radnike, došli so nam ljudi*. Dostopno prek: http://vimeo.com/30013372_ (5. december 2012).
10. Council of Europe. 2000. *European Convention on Nationality*. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/166.htm> (5. maj 2013).
11. Dedić, Jasminka. 2002. *Diskriminacija v postopkih pridobivanja državljanstva v Sloveniji*. Raziskava v okviru projekta Mirovnega inštituta 2002. Dostopno prek: http://www2.arnes.si/~ljmiri1s/slo_html/publikacije/Dedic01.pdf (12. oktober 2013).
12. --- 2003. *Izbrisani: organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
13. Delanty, Gerard in Chris Rumford. 2008. *Nov razmislek o Evropi : družbena teorija in pomeni evropeizacije*. Ljubljana: Sophia.
14. Deželan, Tomaž. 2009. *Relevantnost tradicij državljanstva*. Ljubljana: FDV.
15. --- 2011. *T.H. Marshall in raziskovanje državljanstva kot pravic*. Dostopno prek: http://www.academia.edu/2133435/TH_Marshall_in_raziskovanje_drzavljanstva-kot-pravic (29. maj 2013).

16. Državni zbor Republike Slovenije. 2000. *Zakon o zaposlovanju in delu tujcev*. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO1623.html (11. december 2012).
17. Eudo Observatory on Citizenship. Dostopno prek: <http://eudo-citizenship.eu/> (14. oktober 2013).
18. European Commission. 2005. *Policy measures to ensure access to decent housing for migrants and ethnic minorities: Community Action Programme on Social Exclusion*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
19. Featherstone, Kevin in Claudio Radaelli, ur. 2003. *The Politics of Europeanisation*. New York: Oxford University Press.
20. Fink Hafner, Danica in Damjan Lajh. 2005. *Proces evropeizacije in prilagajanje političnih ustanov na nacionalni ravni*. Ljubljana: FDV.
21. Firmica d.o.o. *Ustanovitev d.o.o. za tujce*. Dostopno prek: <http://www.firmica.si/d-o-o-za-tujce> (13. oktober 2013).
22. Giddens, Anthony. 2002. *Runaway World. How Globalisation is Reshaping Our Lives*. London: Profile Books Ltd.
23. Gulič, Priscila. 2011. *Multikulturalizem in kulturni rasizem*. Dostopno prek: <http://www.sociologija.si/agregat/multikulturalizem-in-kulturni-rasizem/> (21. april 2012).
24. Horvat, Marjan. 2010. *Krivda priseljencev?* Mladina (42): 19–22 (22. oktober).
25. --- 2011. *Dr. Will Kymlicka: "Obstaja občutek, da multikulturalizem ni pošten do večine, kar pa ne drži"*. Dostopno prek: <http://www.mladiprek.si/53464/dr-will-kymlicka-politichni-filozof/> (17. julij 2012).
26. Howell, Kerry. 2002. *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies*. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/1720/1/Howell.pdf> (20. oktober 2013).
27. Immihelp. Dostopno prek: <http://www.immihelp.com/> (12. oktober 2013).
28. Infoplease. Dostopno prek: <http://www.infoplease.com> (26. julij 2013).
29. Informacije za tujce. Dostopno prek: <http://www.infotujci.si/v/36/pravice-in-obveznosti> (14. oktober 2013).
30. Janoski, Thomas. 1998. *Citizenship and Civil Society: A framework of Rights and Obligations in Liberal, Traditional and Social Democratic Regimes*. New York: Cambridge University Press.

31. Jimenez, Tomas R. 2011. Immigration in the USA. How Well are they Integrated into Society? Dostopno prek: <http://www.migrationpolicy.org/pubs/integration-jimenez.pdf> (15. oktober 2013).
32. Joppke, Christian. 2011. *Multicultural Citizenship*. Dostopno prek: <http://www.sagepub.com/healeyregc6e/study/chapter/encycarticles/ch01/JOPPKE~1.PDF> (4. junij 2013).
33. Junžič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
34. Kejžar, Barbara. 2009. *Vloga državljanstva v politikah integracije imigrantov v izbranih državah članicah Evropske unije*. Razprave in gradivo (59): 178–206.
35. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije: sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Obzorja.
36. Komel, Dean, ur. 2008. *Obrazi Evrope: Evropa, svet in humanost v 21. stoletju, dialog v kulturi – dialog med kulturami*. Ljubljana: Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko.
37. Kovačič, Gorazd. 2005. *Zagate z nacijo*. V Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem. Teorijam ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
38. Kralj, Ana. 2008. *Nepovabljeni. Globalizacija, nacionalizem in migracije*. Koper: Založba Annales.
39. --- 2011. *Ekonomske migracije in delavci migranti v ogledalu javnega mnenja*. Dostopno prek: http://www.zrs.upr.si/media/uploads/files/ASHS_21-2011-2_Kralj.pdf, (20. marec 2012)
40. Kultur Shock. 1999. *Emigrant Song*. Dostopno prek: http://lyrics.wikia.com/Kultur_Shock:Emigrant's_Song (26. julij 2013)
41. Kymlicka, Will. 1995. *Multicultural Citizenship*. New York: Oxford University Press.
42. --- 1997. *Justice and Minority Rights*. V Goodin, Robert E., Pettit, Phillip, ur. *Contemporary Political Philosophy*. 366–388. Oxford: Blackwell Publishers.
43. --- 2005. *Sodobna politična filozofija*. Ljubljana: Krtina.
44. --- 2007. *Community and Multiculturalism*. V Goodin, Robert E., Pettit, Phillip in Pogge, Thomas, ur. *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. 463–477. Oxford: Blackwell Publishers.
45. Leskošek, Vesna, ur. 2005. *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
46. Lukšič-Hacin, Marina. 1999. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
47. --- 2002. *Multikulturalizem, mednarodne migracije in podedovane skupinske identifikacije: etničnost, rasa, spol*. Dve domovini (15): 40–43.

48. Malačič, Janez. 2011. *Imigracije in delo tujcev v Sloveniji. The Labour Market and Immigration in Slovenia*. Anali Pazu (1): 1.
49. Marsh, David and Gregory Stoker. 2002. *Theory and Methods in Political Science*. New York: Palgrave Macmillian.
50. Medved, Felicita. 2010. *Report on Slovenia*. Italy: EUDO Citizenship Observatory. Robert Schuman Centre for Advanced Studies.
51. Medvešek, Mojca in Romana Bešter, ur. 2010. *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani? Integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana. Dostopno prek: <http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/Ethnicity/koncni%20tekst%20DTD.pdf> (4. januar 2012).
52. McLaren, Peter. 1995. *White Terror and Oppositional Agency*. V Goldberg, David Theo, ur. *Multiculturalism. A Critical Reader*. 45–75. Oxford: Blackwell.
53. Migration Policy Index. <http://www.mipex.eu/> (4. januar 2012).
54. Milharčič Hladnik, Mirjam (2009): *Multikulturalizem v kontekstu migracij*. Knjižnica (53): 143–151. Dostopno prek: <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0912/Milharcic-Hladnik.pdf> (25. junij 2013).
55. Ministrstvo za notranje zadeve RS. *Statistično poročilo direktorata za migracije in integracijo 2010*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/DMI/Statisticno_porocilo_-_SLO_-_Lektorirano_01.pdf (12. april 2012).
56. --- *Statistično poročilo direktorata za migracije in integracijo 2011*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/DMI/Statisticno_porocilo_-_SLO_zadnja_verzija_-_popravljen.pdf (12. april 2012).
57. Močnik, Nena. 2011. *Zapuščina in aktualizacija ideologije jugoslovanskega multikulturnega sobivanja*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska_dela_2/pdfs/mb22_mocnik-nena.pdf (4. januar 2013).
58. Modood, Tariq. 2007. *Multiculturalism. A civic idea*. Cambridge: Polity Press.
59. Neuding, Paulina. 2013. *How to Explain the Swedish Riots. The standard answers are wrong*. Dostopno prek: http://www.weeklystandard.com/articles/how-explain-swedish-riots_732055.html (12. september 2013).
60. OECD. 2013. *International Migration Outlook*. Dostopno prek: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration->

- health/international-migration-outlook-2013_migr_outlook-2013-en#page300 (17. oktober 2013).
61. Official Statistik of Sweden. *Tables on the population of Sweden 2009*. Dostopno prek: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0101_2009A01_BR_BE0110TAB.pdf (11. junij 2012).
 62. Pajnik, Mojca in Simona Zavratnik Zimic, ur. 2003. *Migracije – globalizacija – Evropska Unija*. Ljubljana: Mirovni Inštitut.
 63. Pascalidu, Alexandra. *I am Sweden*. Dostopno prek: <http://www.sweden.se/eng/Home/Society/Migration/Reading/I-am-Sweden/> (12. september 2013).
 64. Pečauer, Marko. 2011. *Delova tema: bolj nestrpni kot strpni do tujcev*. Dostopno prek: http://www.delo.si/novice/politika/delova-tema-bolj-nestrpni-kot-strpni-do-tujcev_2.html (23. november 2011).
 65. Penninx, Rius. 2005. *Integration of Migrants: Economic, Social, Cultural and Political Dimensions*. Dostopno prek: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/_docs/pau/PAU_2005_Publ_NDRCh08.pdf (5. april 2012).
 66. Pikalo, Jernej, ur. 2010. *Nova državljanstva v dobi globalizacije*. Ljubljana: Založba Sophia.
 67. Radaelli, Claudio M. 2004. *Europeanisation. Solution or problem?* Dostopno prek: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf> (20. oktober 2013).
 68. Rex, J. in M. Gibernau. 1997. *The Ethnicity Reader*. Cambridge: Polity Press.
 69. Sardoč, Mitja. 2011. *Multikulturalizem – pro et contra. Enakost in različnost v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
 70. Scholte, Jan Aart. 2002. *What is Globalization? The Definitional Issue – Again*. CSGR Working Paper No. 109/02. UK: University of Warwick. Dostopno prek: <http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/9593/1/What%20is%20Globalization%20The%20Definitional%20Issue%20Again.pdf?1> (4. januar 2012).
 71. Skupščina Republike Slovenije. 1991. *Ustava Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199133&stevilka=1409> (4. januar 2012).
 72. Slovenska tiskovna agencija: ZSSS: *V Sloveniji katastrofalen vzporedni svet delavcev migrantov*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/zsss-v-sloveniji-katastrofalen-vzporedni-svet-delavcev-migrantov> (12. september 2013).

73. Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem. Teorijam ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
74. Soban, Branko. 2012. *Recept za sobivanje*. Dostopno na: <http://m.delo.si/clanek/154066> (21. junij 2013).
75. U.S. Citizenship and Immigration services. Dostopno prek: <http://www.uscis.gov/portal/site/uscis/menuitem.eb1d4c2a3e5b9ac89243c6a7543f6d1a/?vgnextoid=f3f43a4107083210VgnVCM100000082ca60aRCRD&vgnnextchannel=f3f43a4107083210VgnVCM100000082ca60aRCRD> (12. oktober 2013).
76. U.S. Immigration. Dostopno prek: <http://www.us-immigration.com/blog/citizenship-and-integration-grant-opportunity> (14. oktober 2013).
77. Valenčič, Erik. 2009. *O karnevalu nestrpnosti*. Dostopno prek: http://www.mladina.si/80348/10-03-2009-o_karnevalu_nestrpnosti/?cookieu=ok (14. oktober 2013).
78. Varuh človekovih pravic RS. 2008. *Letno poročilo varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2008*. Dostopno prek: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Varuh_LP-2008.pdf (5. april 2012).
79. --- 2010. *Letno poročilo varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2010*. Dostopno prek: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf (5. april 2012).
80. Vertot, Nelka. 2009. *Intercultural Dialogue in Slovenia*. Ljubljana: Statistical Office of Republic of Slovenia.
81. Vistroposki, Nika in Katja Cah. 2011. *Strah pred terorizmom zahteva obraze*. *Ona* 13 (15): 16–19 (19. april 2011).
82. Vlada RS. *Zakon o tujcih*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199961&stevilka=2912> (12. oktober 2013).
83. Welsch, Wolfgang. 1995. *Transkulturalität. Zur veränderten Verfaßtheit heutiger Kulturen*. Dostopno prek: http://www.forum-interkultur.net/uploads/tx_textdb/28.pdf (10. maj 2013).
84. Westin, Charles. 2006. *Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=406> (20. september 2013).
85. Young, Iris Marion. 1997. *A Multicultural Continuum: a Critique of will Kymlicka's Ethnic-Nation Dichotomy*. Constellations. Oxford: Blackwell Publishers.

86. Zabukovec, Mojca. 2013. *Državljanstvo je pravica, ki jo takoj čutiš*. <http://www.delo.si/novice/slovenija/drzavljanstvo-je-pravica-ki-jo-takoj-cutis.html> (28. avgust 2013). Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije: *Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu za zaposlitev tujcev, SLO*. Dostopno prek: www.ess.gov.si/_files/3029/Izdana_DD_drzavljanstvo_2011.xls (24. februar 2012).
87. Zavrtnik Zimic, Simona. 2003. *Vključevanje imigrantov v nove družbe na temelju etike skrbi. Ali je možen prehod od trdnjave Evrope k odprti Evropi?: ciljno raziskovalni projekt*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

PRILOGE

PRILOGA A: INTERVJUJI

a) Intervju A.1: mag. Franci Zlatar, vodja programa migracije, Slovenska filantropija

Intervju je bil opravljen, preko telefona in potrjen preko e-maila dne, 6. 9. 2013.

1. Ali v Sloveniji, po vašem mnenju, obstajajo problemi pri sobivanju delovnih migrantov (tu so mišljeni predvsem migranti iz tretjih držav sveta) in lokalnim prebivalstvom? Če so, kateri in zakaj?

(Franci Zlatar, v nadaljevanju FZ): »Na splošno se mi zdi, da ni tako veliko problemov. Bolj pomembno v zvezi s tem se mi zdi vprašanje, kako živijo. Problem je, da migranti in lokalno prebivalstvo živijo drug mimo drugega. Težko pa je to posploševati. Na nek način je povezovanja zelo malo. S prebivalci iz bivše Jugoslavije je nekaj povezovanja in ni veliko ksenofobije in rasizma, večji problem pa je z migranti, ki prihajajo npr. iz Afrike – v tem primeru je več ksenofobije, rasizma v nekaterih primerih pa bolj romantičen pogled na njih, predvsem zaradi barve kože. Kot pa sem že omenil, ne moremo posploševati, ker se to razlikuje od primera do primera. Na splošno pa veliko problemov ni. Problem se pojavlja pri delovnih migrantih iz bivše Jugoslavije, da jih je veliko in mnogi od njih živijo ločeno, ne glede na to, da že dolgo živijo tukaj. Ne družijo se z lokalnim prebivalstvom, vendar je to problem (tudi) v njih, saj je povezano predvsem v delovnem času, saj delajo praktično cel dan in so tako cel dan vključeni v delovni proces, za prosti čas pa jim ne ostane veliko časa. Mnogi med njimi so prišli začasno, samo zaradi dela in so tako vključeni samo v delovni proces in nič drugega, živijo pa v samskih domovih in podobno ter se zato ne družijo z ljudmi iz lokalnega okolja.«

2. Ali menite, da bi bila politika multikulturalizma (enake možnosti za vse in omogočanje migrantom, da obdržijo svojo kulturo, religijo, jezik, ipd.) primerno orodje za rešitev problema sobivanja? Ali bi to blagodejno vplivalo na odnose med priseljenci in avtohtonim prebivalstvom?

(FZ): »V praksi se sobivanje ne kaže kot velik problem. Na Nizozemskem, npr., ki ima politiko multikulturalizma, se je izkazalo, da dolgo ni bilo problema, v zadnjem času pa prav tako migranti in lokalno prebivalstvo živijo drug mimo drugega. To se je izkazalo predvsem v času gospodarske krize. V teoriji je politika multikulturalizma edina prava, v praksi pa je to drug problem, in sicer, koliko se to dejansko dogaja oz. izvaja. Problem se po mojem mnenju pojavlja na obeh straneh, tako pri migrantih kot tudi pri lokalnem prebivalstvu, saj se obe strani preveč držita svojih navad in tradicij. Jugoslavija je bila v bistvu poskus vzpostavitve neke vrste multikulturene politike, pa se moramo Slovenci kljub temu navaditi na to.«

3. Ali menite, da bi družba bolj sprejela migrante, če bi ti imeli slovensko državljanstvo? Ali pa državljanstvo samo le nima vpliva na take odnose in je pri le-tem bolj pomembno kaj drugega? Če da, kaj?

(FZ): »Državljanstvo je neka pravica za katero morajo imigranti izpolniti določene pogoje. Menim pa, da državljanstvo ni faktor, ki bi vplival na odnose, saj morajo imigranti sami prispevati k uspešni integraciji. Tudi imigranti so tisti, ki naj bi prispevali k uspešni integraciji. Torej tako večinsko prebivalstvo, kot tudi imigranti in ne le eni ali drugi.

Pomembno je, da se naučijo slovenskega jezika in predstavljajo svojo kulturo na bolj interaktiven način.«

4. *Kaj je po vašem mnenju največji problem pri sobivanju oziroma pri tem, da primarna družba ne sprejema priseljencev?*

(FZ): »Največji problem je, da zelo tradicionalno razumemo nacionalno državo. To razumevanje, da je nacija vrednota, ki jo je treba zaščititi. Dejstvo pa je, da so družbe vedno bolj multikulturne in tega se je potrebno zavedati.«

b) Intervju A.2: dr. Ana Kralj, znanstvena sodelavka, Univerza na Primorskem, Znanstveno - raziskovalno središče Koper

Intervju je bil opravljen, preko e-maila dne, 8. 9. 2013.

1. *Ali v Sloveniji, po vašem mnenju, obstajajo problemi pri sobivanju delovnih migrantov (tu so mišljeni predvsem migranti iz tretjih držav sveta) in lokalnim prebivalstvom? Če so, kateri in zakaj?*

(Ana Kralj, v nadaljevanju AK): »Bolj problematično se mi zdi nasloviti vprašanje, ali sobivanje delavcev migrantov iz tako imenovanih tretjih držav (denimo gradbenih delavcev iz držav nekdanje Jugoslavije) in lokalnega prebivalstva sploh obstaja? Namreč, ali sploh lahko govorimo o sobivanju, kjer imamo v mislih multiple socialne odnose (ne pa socialne in prostorske segregacije, ki delavce migrante omejuje na relacijo »kuća-posao, posao-kuća«)? Realnost sobivanja lepo ponazarja izjava delavca migranta, ki mi je v pogovoru rekel: »Vaše življenje in naše življenje sta dva vzporedna svetova«.

2. *Ali menite, da bi bila politika multikulturalizma (enake možnosti za vse in omogočanje migrantom, da obdržijo svojo kulturo, religijo, jezik, ipd.) primerno orodje za rešitev problema sobivanja? Ali bi to blagodejno vplivalo na odnose med priseljenci in avtohtonim prebivalstvom?*

(AK): »Do koncepta multikulturalizma oziroma politik multikulturalizma sem vsaj zadržana, da ne rečem kar kritična, ker je njihovo izvajanje v praksi precej kontroverzno. Politike multikulturalizma namreč rade vodijo v polarizacijo in segregacijo priseljenjskih skupnosti od večinske družbe oziroma v oblikovanje ločene, notranje polarizirane družbe, ki je z večinsko družbo povezana kvečjemu preko ekonomskih mehanizmov. Problem je seveda v tistem delu enačbe, ki govori o »enakih možnostih za vse«. Govoriti o »enakih možnostih za vse« je lahko naivno, če vemo, da izhodiščni položaj (pravice) priseljencev in priseljenk ni enak položaju državljanov in državljanek. Politike multikulturalizma pogosto izzvenijo zgolj kot retorične puhlice, ki se ne ozirajo na dejanske probleme priseljenjskih in manjšinskih skupnosti in ohranjajo asimetrične odnose moči v družbi.«

3. *Ali menite, da bi družba bolj sprejela migrante, če bi ti imeli slovensko državljanstvo? Ali pa državljanstvo samo le nima vpliva na take odnose in je pri le-tem bolj pomembno kaj drugega? Če da, kaj?*

(AK): »Po sloviti definiciji T. H. Marshalla državljanstvo pomeni »temeljno človeško enakopravnost, ki jo povezujemo s konceptom polnopravnega članstva v skupnosti«. Obenem

je državljanstvu inherentna specifična dvojnost, ki ga v temelju konstituira: po eni strani je vključujoče navznoter (omogoča enakopraven status vsem pripadnikom nacionalnega korpusa), po drugi strani pa izključujoče navzven (radikalno odreka enakopraven status vsem tujcem). Razmerje med državljani in ne-državljani v kontekstu pravic je zapleteno in se spreminja v času in prostoru (glede na zakonodaje posameznih držav-nacij), kar je še posebej razvidno v obdobju po 11. septembru, ko se je izpostavila izrazita ranljivost, netrajnost oziroma arbitrarnost pravic, ki pripadajo tujcem oziroma ne-državljanom. Pravice tujcev oziroma ne-državljanov so stratificirane »pravice«, ki so neizogibno povezane z budnim opazovanjem, uravnavanjem, nadzorom in sankcioniranjem državnega administrativnega aparata. Številne evropske države so v zadnjem času sprejele ukrepe, s katerimi želijo privabiti visoko izobražene in usposobljene tuje delavce in delavke, in s katerimi tej populaciji zagotavljajo nekatere pravice oziroma »privilegije« (dovoljenje za bivanje, pravica do združevanja družin, davčne ugodnosti), ki obenem niso namenjene prevladujočemu številu nezaželenih, nizko kvalificiranih tujcev. Navkljub nekaterim evropskim direktivam in smernicam, ki vpeljujejo »približevanje« statusa in pravic državljanov »tretjih držav« pravicam, ki so jih deležni državljani EU (npr. pravica do prostega gibanja, volilna pravica, pravica do pridobitve stalnega prebivališča...so državljanom »tretjih držav« omogočene le pod izpolnjevanjem določenih pogojev ter so lahko razveljavljene), ostaja nesporno dejstvo, da Evropska unija vodi in pogloblja izrazito nadzorovalno in represivno imigracijsko politiko, ki utrjuje meje na vzhodu in jugu in vpeljuje »evropsko identiteto« po načelu razlikovanja od »drugih« : »vzhodnjakov«, »južnjakov«... In ravno tu – v tem političnem in ideološkem identitetnem projektu ustvarjanja »nas in njih« – vidim največji problem.«

4. Kaj je po vašem mnenju največji problem pri sobivanju oziroma pri tem, da primarna družba ne sprejema priseljencev?

(AK): »Kot rečeno zgoraj: politični/ideološki identitetni projekt ustvarjanja, ohranjanja in utrjevanja meja med »nami in njimi«, ki se uspešno cepi na vedno prisotne ksenofobne sentimente širše javnosti, še posebej v času ekonomske krize, ko obstaja močnejša aktivnost strank s (skrajno) desnega političnega spektra.«

c) Intervju A.3: Mikel Rojo, migrant iz Španije, ki dela v Sloveniji

Intervju je bil opravljen, preko e-maila dne, 18. 9. 2013.

1. Which dimension of integration is, in your opinion, the biggest problem for immigrants?

(Mikel Rojo, v nadaljevanju MR): »Language.«

2. What do you think, was the integration in ex Yugoslavia easier then after the independence of Slovenia? Was, in your opinion, easier before or after joining the EU?

(MR): »I never lived in Slovenia during the life time of Yugoslavia so can't say. My guess is that back then, it was easier for other Yugoslavs to integrate in Slovenia, and it was more difficult for non-Yugoslavs to integrate in Slovenia than it is now.«

3. Do you think that in Slovenia exist discrimination, in the sense that migrants do not have the same opportunities as citizens of Slovenia?

(MR): »Of course, that exists in every country in the world. However, in Slovenia much less than in most countries.«

4. Do you think that in Slovenia there are problems with coexistence between immigrants and the national population? If so, what kind of problems?

(MR): »I haven't experienced them, so from my perspective, no, there aren't any serious problems.«

5. Do you think that problems with coexistence and / or inequality could be solved if immigrants would get Slovenian citizenship?

(MR): »No. Citizenship doesn't mean anything on its own. It all depends on the laws under which the citizenship status is framed.«

6. Would it be easier to integrate?

(MR): »Well, there would probably be less paper work and bureaucracy, but that's pretty much it. Other than that, I would say no.«

7. Would it be better if there was a possibility of dual citizenship?

(MR): »There is this possibility. It helps somewhat, but not really much.«

d) Intervju A.4: Frank Amand, migrant iz Belgije, ki dela v Sloveniji

Intervju je bil opravljen, preko e-maila dne, 18. 9. 2013.

1. Which dimension of integration is, in your opinion, the biggest problem for immigrants?

(Frank Amand, v nadaljevanju FA): »The prejudice, generalization against people from the south.«

2. What do you think, was the integration in ex Yugoslavia easier then after the independence of Slovenia? Was, in your opinion, easier before or after joining the EU?

(FA): »I'm sorry but I have no idea. I'm here 2.5 years.«

3. Do you think that in Slovenia exist discrimination, in the sense that migrants do not have the same opportunities as citizens of Slovenia?

(FA): »See answer 1, so yes. Just like in many countries including my own Belgium and Flanders. But let me add that I personally do not experience discrimination. Even a kind respect that I did not earn, but I get just because I'm from the North-west of Europe!«

4. Do you think that in Slovenia there are problems with coexistence between immigrants and the national population? If so, what kind of problems?

(FA): »Yes. I think, but I have no proof, that people from the south have a more difficult access to employment opportunities. Again the same as in Belgium with the immigrant (specifically the Moroccan) population. On the other hand the co-existence is peaceful.«

5. *Do you think that problems with coexistence and / or inequality could be solved if immigrants would get Slovenian citizenship? Would it be easier to integrate? Would it be better if there was a possibility of dual citizenship?*

(FA): »No. It would only take away an administrative excuse I think. You need a slow mentality change through role models (e.g. TV presenter on state-owned TV), through the education from early age.«

e) Intervju A.5: Niklass Claesson, migrant iz Švedske, ki dela v Sloveniji

Intervju je bil opravljen, preko e-maila dne, 21. 9. 2013.

1. *Which dimension of integration is, in your opinion, the biggest problem for immigrants?*

(Niklass Claesson, v nadaljevanju NC): »I'm from EU, so far I have not had any problems.«

2. *What do you think, was the integration in ex Yugoslavia easier then after the independence of Slovenia? Was, in your opinion, easier before or after joining the EU?*

(NC) »I have no experience of Slovenia before this february. So I don't know.«

3. *Do you think that in Slovenia exist discrimination, in the sense that migrants do not have the same opportunities as citizens of Slovenia?*

(NC): »Not in high technology companies. (Such as Cosylab)«

4. *Do you think that in Slovenia there are problems with coexistence between immigrants and the national population? If so, what kind of problems?*

(NC): »No, so far my stay here have been good.«

5. *Do you think that problems with coexistence and / or inequality could be solved if immigrants would get Slovenian citizenship? Would it be easier to integrate? Would it be better if there was a possibility of dual citizenship?*

(NC): »Not for me, as an european citizen I should be able to work and live here with my current citizenship.«

f) Intervju A.6: Nina - migrantka iz Bosne in Hercegovine, ki živi v Sloveniji

Intervju je bil opravljen, preko telefona dne, 22. 9. 2013. Priloga pa je transkripcija telefonskega pogovora.

1. *Katera dimenzija integracije po vašem mnenju predstavlja največji problem?*

(Nina): »Največji problem predstavljajo birokratske ovire in urejanje papirjev v zvezi s stalnim prebivališčem, državljanstvom, ipd.«

2. Ali menite, da je bila integracija v času bivše Jugoslavije lažja kot po osamosvojitvi Slovenije? Je bilo po vašem mnenju lažje pred ali po vstopu v EU?

(Nina): »Da. Mislim, da takrat ni zadržkov. Ni bilo toliko birokratskih ovir, ker smo bili v bistvu vsi v eni državi. Danes je za to, da nekaj pridobiš potrebna sto in ena stopnička preden do tega lahko prideš. Vse je problem. Vse je težje kot prej. Ko oddaš en obrazec ali potrdilo te prosijo še za enega, pa potem še za enega, ipd. Mislim pa tudi, da je po vstopu v EU situacija postala še težja, v smislu pridobivanja stalnega prebivališča in državljanstva. Po letu 2008 sem se srečevala s še več težavami, problemi in ovirami. Morala sem se odpovedati tudi svojemu državljanstvu. Po vstopu v EU sem potrebovala tudi tisoč in eno dokazilo, poleg tega pa sem določena dokazila morala posredovati na vsake toliko mesecev na novo. Tako, da ja po vstopu v EU je situacija za migrante težja.«

3. Ali menite, da v Sloveniji obstaja diskriminacija, v smislu, da migranti nimajo enakih možnosti kot državljani Slovenije?

(Nina): Da. Ovire so v glavah oz. možganih ljudi. Migranti dobijo priložnost dobijo samo takrat, ko točno ustrezajo vsem pogojem. Če npr. ne poznaš jezika ali pa imaš samo naglas je težko. Takoj odpadeš. Čisto drugače je npr. če se zahteva za neko delovno mesto angleščina pa ima npr. Slovenec naglas... Pri migrantih, ki imajo naglas je težje. Takoj so na nek način zaznamovani.«

4. Ali menite, da v Sloveniji obstajajo težave pri sobivanju med migranti in nacionalnim prebivalstvom? Če da, kakšne?

(Nina): »Da. Vendar pa mislim, da so ovire predvsem v glavah ljudi. Je pa to dvosmerna ulica, saj imajo probleme tudi migranti, ki se v tem okolju ne počutijo tako sproščeni in tako tudi navzven kažejo drugačnost.«

5. Ali bi po vašem mnenju lahko rešili težave s sobivanjem in/ali neenakostjo, če bi dobili slovensko državljanstvo oz. bi bila pot do tega lažja? Bi bilo boljše, če bi obstajala možnost dvojnega državljanstva?

(Nina): »Mislim, da to ne bi rešilo težav. Tudi dvojno državljanstvo po mojem mnenju ne bi pomagalo. Res je, da ti s tem, ko se moraš odpovedati državljanstvu ti vzamejo del tvoje osebnosti. Kot sem že omenila, vse je v glavah, tako, da mislim, da težav s sobivanjem ne bi rešili s pridobitvijo državljanstva.«

g) Intervju A.7: Pavel Maslov, migrant iz Rusije, ki dela v Sloveniji

Intervju je bil opravljen, preko e-maila dne, 24. 9. 2013.

1. Which dimension of integration is, in your opinion, the biggest problem for immigrants?

(Pavel Maslov, v nadaljevanju PM): »For me it's all about the language and communication with people. I don't dare speaking English with Slovenians, and little can I say in Slovene myself.«

2. What do you think, was the integration in ex Yugoslavia easier then after the independence of Slovenia? Was, in your opinion, easier before or after joining the EU?

(PM): »I don't know - I am too young to judge and I am here for the first time (arrived some 4 months ago). My guess though would be that it's become easier since Slovenia is a part of the EU.«

3. Do you think that in Slovenia exist discrimination, in the sense that migrants do not have the same opportunities as citizens of Slovenia?

(PM): »I haven't noticed such things so far. Opportunities exist in any circumstances. It's not about their existence/lack but about its utilization.«

4. Do you think that in Slovenia there are problems with coexistence between immigrants and the national population? If so, what kind of problems?

(PM): »I think that the main barrier is the language. Other than that there should not be any problems.«

5. Do you think that problems with coexistence and / or inequality could be solved if immigrants would get Slovenian citizenship? Would it be easier to integrate? Would it be better if there was a possibility of dual citizenship?

(PM): »The existence of a document doesn't do anything. You can always get one. Slovenian citizenship gives only the right to elect and to be elected. Other than that, it would not help you.«

h) Intervju A.8: Kevin Meyer, migrant iz Južne Afrike, ki dela v Sloveniji

Intervju je bil opravljen, preko e-maila dne, 24. 9. 2013.

1. Which dimension of integration is, in your opinion, the biggest problem for immigrants?

(Kevin Meyer, v nadaljevanju KM): »Language. That the administrative unit staff generally do not speak English. This makes communication with them very difficult. Since it is required to deal with the AU, this is a problem settling in. In general, many people in Slovenia do speak English, and the older people who do not are generally very helpful when we try to speak Slovene. A certain minimum Slovene is absolutely essential.«

2. What do you think, was the integration in ex-Yugoslavia easier than after the independence of Slovenia? Was, in your opinion, easier before or after joining the EU?

(KM): »No opinion. I have no experience with Yugoslavia.«

3. Do you think that in Slovenia exists discrimination, in the sense that migrants do not have the same opportunities as citizens of Slovenia?

(KM): »Of course they don't. You need a work permit to work legally. For the work permit, you have to interact with administrative unit (see above).«

4. Do you think that in Slovenia there are problems with coexistence between immigrants and the national population? If so, what kind of problems?

(KM): »No idea. I hear rumours of some tension with "southern neighbours" (e.g. Croatians, etc) but I do not have any experience of this directly.«

5. Do you think that problems with coexistence and / or inequality could be solved if immigrants would get Slovenian citizenship? Would it be easier to integrate? Would it be better if there was a possibility of dual citizenship?

(KM): »Part of the conditions of citizenship is proficiency in Slovene language. This automatically makes integration easier. Dual citizenship is most important when there is a desire in the immigrant to retain the right to return. I would only want this if I believed that Slovenia/EU was less stable than my country of origin. At the moment, I do not believe this is the case, so I do not mind losing my previous citizenship.«

c) Intervju A.9: Mehtab Singh, migrant iz Indije, ki dela v Sloveniji

Intervju je bil opravljen osebno dne, 30. 9. 2013.

1. Which dimension of integration is, in your opinion, the biggest problem for immigrants?

(Mehtab Singh, v nadaljevanju MS): »Language. It is easy for Croatians, Serbians, Bosnians, etc. Problem is for example for Germans, because of the language. But for the people from India or Asia is problem, beside language, also culture, customs, etc. They look different, like something exotic or new, and Slovenian people need get used to it. When they get used to it, they will accept it. Immigrants will bring economy to country if they are good, but yes, if they are not, there will be problems. It can also be a problem that immigrants build their own society within country – that is something which has to be regulated. The country must watch it.«

2. What do you think, was the integration in ex Yugoslavia easier then after the independence of Slovenia? Was, in your opinion, easier before or after joining the EU?

(MS): »Integration should help people to be happier. Yugoslavia was one country, it was open to every immigrant from Yugoslavia. It was easier to integrate before, in Yugoslavia. Now in Slovenia Bosnians for example are degraded. The problem is that now immigrants are forced to integrate, before in Yugoslavia was integration of will. So it was easier then.«

3. Do you think that in Slovenia exist discrimination, in the sense that migrants do not have the same opportunities as citizens of Slovenia?

(MS): »I am different immigrant, because I come from India. I have no problems. I have my own company and it was established in one day with no problem. I think that discrimination in buissines sense does not exist, but it does exist in social and general sense or life.«

4. Do you think that in Slovenia there are problems with coexistence between immigrants and the national population? If so, what kind of problems?

(MS): »Yes. There are problems especially with social differences. Important thing is, that it is also on immigrants that they integrate, they should cumunicate, be nice, etc. English should

be used as tool. Governments should have a book of world cultures in English and it should be compulsory subject in school, that children would know something about other cultures. It is also important that immigrants are competitive with the rest of population.«

5. Do you think that problems with coexistence and / or inequality could be solved if immigrants would get Slovenian citizenship? Would it be easier to integrate? Would it be better if there was a possibility of dual citizenship?

(MS): »I think that citizenship would not save problems. It is true that citizenship get the honor. But it won't change the mind of citizens. This is a long process.«

PRILOGA B: Zapiski s pogovora z dr. Pajnikovo

Pri intervjuju z dr. Pajnikovo je prišlo do tehnične napake, in sicer, diktafon ni pravilno deloval, zato je zapis na traku skoraj neuporaben. Pogovor oziroma intervju je bil izveden, 30. 9. 2013. Prilagamo pa zapiske pogovora.

- Kritična do politike multikulturalizma. V teoriji je načeloma dobra, vendar pa v praksi nikakor ne, ker se države ne držijo načel. Danes so te politike že stalnica v poskusih oblikovanja nekaterih politik, vendar pa imajo celo vrsto pomankljivosti in povzročajo tudi neenakost
- Državljanstvo ne bi rešilo problemov, ki so predvsem v mentaliteti, politiki, ipd.
- Razlike so med imigranti, ki prihajajo iz npr. BiH in pa npr. ZDA, sistem ni pravičen, saj se mora nekdo, ki prihaja iz BiH odpovedati svojemu državljanstvu, nekdo, ki prihaja iz ZDA pa ne
- Državljanstvo je status, ki je nepravilno zastavljen
- Primeri kažejo, da izguba nacionalnih pravic pomeni tudi izgubo državljanskih pravic
- Vedno več je delitev na državljanke in na nedržavljanke oziroma na nas in njih, na avtohtone in prišleke, ipd.
- Politika vedno bolj zajezuje oz. omejuje migracije
- Krepijo se politike izključevanja
- Pri migracijah je pogosto, da tisti, ki pride drugi ni več dobrodošel, aktivira se neke vrste zaščita interesov naroda, ki se pojavlja predvsem kot obramba pred motečimi elementi, v tem primeru imigranti
- Migrantom se pogosto postavljajo taki pogoji, da jih niti ne morejo doseči, npr. dostop do državljanstva v Sloveniji
- Kultura imigrantov je pogosto izločena, ker je drugačna in ni skladna z večinskimi normami
- Obstajajo zaželeni in nezaželeni migranti, načeloma pa večjih problemov pri sobivanju ni, razen z gradbenimi delavci, ki živijo v samskem ali azilnem domu
- Problem EU je, da nima izdelane integracijske politike, vedno več je omejevanja kar se tiče imigrantov.

PRILOGA C: Časovnica o napredovanju Slovenije

+12	July 2008
Labour Market Mobility - Rights Regulation on the Integration of Aliens (65/2008): State must actively inform migrants of their rights	
0	July 2008
Political participation National Council for Integration of Aliens, but without dedicated immigrant representation	
-12	June 2009
Labour market mobility targeted support Decree 44/2009 restricting and prohibiting employment and work of aliens. Targeted measures no longer apply	
0	2009
Labour market mobility Amendment to Employment of Aliens Act	
0	2009
Access to nationality Decree on citizenship clarifies interruption of residence no more than 60 days/year	

0

2009

Education

Guidelines for the education of children of aliens in kindergartens and schools

Vir: Mipex

PRILOGA Č: Priseljeni po državi državljanstva, Slovenija, 2012

Država državljanstva - SKUPAJ	15022
EVROPA	14485
Albanija	19
Avstrija	93
Belgija	15
Bolgarija	742
Bosna in Hercegovina	4045
Češka republika	25
Črna gora	76
Danska	6
Francija	63
Hrvaška	1112
Italija	437
Kosovo	1359
Madžarska	79
Makedonija	1080
Nemčija	197
Nizozemska	28
Poljska	78
Romunija	80
Ruska federacija	241
Slovenija	2741
Srbija	1340
Švedska	12
Švica	14
Ukrajina	223
Združeno kraljestvo	102
Druge države Evrope	278
AFRIKA	68
AZIJA	306
JUŽNA AMERIKA	36
SEVERNA IN SREDNJA AMERIKA	111
Kanada	10

Združene države	56
Druge države Severne in Srednje Amerike	45
AVSTRALIJA IN OCEANIJA	16
Neznana država	0

Vir: SURS, 2013